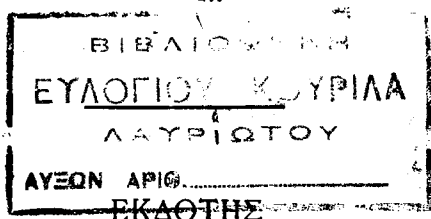

ΠΕΡΙ
ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΥΠΟ

Κ. Α. ΔΙΑΛΗΣΜΑ

Δηκείαρχον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Διευθυντής τοῦ Βιβλιοπωλείου «Ἀναπλάσεως»

38—ΟΔΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ —38

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

Δρ. Εστ. 130479
ΤΥ
150

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΡΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙ

ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΥΠΟ

Κ. Α. ΔΙΑΛΗΣΜΑ

Δημοκράτου.

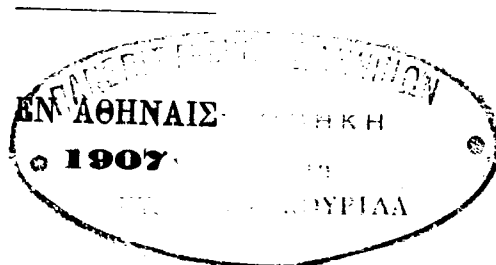
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΡΟΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΡΟΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Διευθυντής τοῦ Βιβλιοπωλείου «Αναπλάσεως»

38—ΟΔΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ—38

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'.

Πρόλογος	σελ.	1
Ἐπιτρέπεται ἡ συνεχῆς κοινωνία ;	»	1—16

Β'.

Ἀμαρτάνουσιν οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες ;	»	1—16
---	---	------

Γ'.

Ἡ θεία λειτουργία καὶ ἡ συνεχῆς κοινωνία	»	33—48
--	---	-------

Δ'.

Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν καὶ ἡ συνεχῆς κοινωνία	»	49—72	49—72
---	---	-------	-------

Ε'.

Τίνα τὰ προαπαιτούμενα ὅπως οἱ συνεχῶς κοινωνοῦντες κοινωνῶσι καὶ ἀξίως	»	73—96	73—96
--	---	-------	-------

ΣΤ'.

Ἡ νηστεία καὶ ἡ θεία κοινωνία	»	97—112
-------------------------------	---	--------

Πολλαχόθεν προβάλλεται ἡ ἐρώτησις, Ἐὰν ἐπιτρέπῃται ἡ συνεχὴς κοινωνία, ἀξιώσεις δὲ διευπλώθησαν, ἵνα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, σπουδαιοτάτου κρινομένου, ἀποφανθῇ ἡ «Ἀνάπλασις». Ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἔχει μελετήσῃ ὁ Λυκειάρχης κ. Κ. Διαλησμάς, ὁ γνωστός εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἀναπλάσεως» καὶ ἐξ ἄλλων αὐτοῦ ἔργων καὶ ἐκ τῆς ἤδη δημοσιευομένης εἰς τὰς στήλας αὐτῆς ἐρμηνείας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, εἰς αὐτὸν ἀνεθήκαμεν νὰ πραγματευθῇ τὸ τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρον τοῦτο ζήτημα. Ἰδοὺ δὲ μετὰ χαρᾶς δημοσιεύομεν τὴν περὶ τούτου Α' πραγματείαν τοῦ κ. Κ. Διαλησμά, πεποιθότες ὅτι ἀπλῶς αὕτη θέλει παρὰ πάντων ἀναγνωστῆ ἢ μᾶλλον μελετηθῇ· διότι τὸ θέμα εἶνε μελέτης ἄξιον παρὰ παντὸς χριστιανοῦ.

(Ἀνάπλασις 1 Φεβρουαρίου 1905).

Α'.

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ Η ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ;

Εἰς τὴν προβαλλομένην ἐρώτησιν, **Ἐὰν ἐπιτρέπῃται ἡ συνεχὴς κοινωνία**, θὰ ἀπαντήσω ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λογῶν, οὓς εἶπεν ὁ Κύριος ἰδρύσας καὶ τελέσας πρῶτος τὸ μέγα τοῦ Χριστιανισμοῦ Μυστήριον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λογῶν οὓς λέγει καθ' ἑκάστην τελοῦσα ἕκτοτε τὸ Μυστήριον τοῦτο ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ τούτου κυριωτέρων ἐκκλησιαστικῶν κανόνων

Τί περὶ τοῦ μυστηρίου εἶπεν ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ.

1. Ἰδρύων τὸ μυστήριον τῆς θείας κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ, εἶπεν :

«Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν

σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. **Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα,** ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἶμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις. **Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα** ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.» (Ἰωάν. στ', 53-56.)

Τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον καὶ οἱ περὶ αὐτοῦ οὗτοι λόγοι τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ πολλῆς χρήζουσιν ἀναπτύξεως πρὸς λεπτομερῇ αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατόν κατανόησιν. Ἄλλ' ἐνταῦθα καὶ τὰ ἀνωτέρω καὶ πάντα τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα ἱερὰ κείμενα θὰ ἐξετασθῶσιν ἐν σχέσει μόνον πρὸς τὸ προβαλλόμενον ζήτημα, Ἐὰν δηλαδὴ ἐπιτρέπηται, ἢ οὐ, ἡ συνεχὴς κοινωνία. Ἀνάγνωτε καὶ πάλιν τὴν δις ἐπαναλαμβανομένην φράσιν, **Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα.** Ποίαν ἐντύπωσιν λαμβάνει ἐντεῦθεν ὁ συνετῶς ἀναγινώσκων; Λαμβάνει βεβαίως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, ἀποῦ ὁ Κύριος δὲν εἶπεν ὁ θανὼν καὶ ὁ πιών. ἀλλὰ ὁ **τρώγων καὶ πίνων**, τὸ **τρώγειν** καὶ **πίνειν** σημαίνει τὸ γινόμενον συνεχῶς, κατὰ παράτασιν, ἐπανειλημμένως. Ἀλλὰ ποσάκις ἄρά γε; Κατὰ μακράς ἢ κατὰ μικράς περιόδους; Ἀπαξ τοῦ ἐνῆαυτοῦ; ἢ δις; ἢ τρίς; ἢ τετράκις; ἢ πλεονάκις; Ἐκ μόνου τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου χωρίου δὲν δύναται τις νὰ γνωμοδοτήσῃ τὸ πότε καὶ ποσάκις ὠρισμένως. Τοῦτο καταδείκνυται ἐξ ἄλλων ἱερῶν κειμένων. Ἐκ δὲ τοῦ ἀνωτέρω τοῦτο ἐν γένει ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ θεία κοινωνία πρέπει νὰ γίνηται συνεχῶς καὶ ἀπαραλείπτως. **Τρώγων** τις καὶ **πίνων** ἀξίως τὸ σῶμα καὶ τὸ αἶμα τοῦ Κυρίου, μένει ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ, θὰ ἔχῃ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, θὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον καὶ θὰ ἀναστῇ πρὸς ζωὴν μακαρίαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν.

2. Τελέσας δὲ ὁ Κύριος Ἰησοῦς τὸ μυστήριον καὶ παραδούς τοῦτο πρὸς ὁμοίαν τέλεσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του, εἶπε μετὰ τὴν τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εὐλογίαν, «Λάβετε φάγετε... Πίετε ἐξ αὐτοῦ **πάντες.. Τοῦτο ποιεῖτε** εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». (Λουκ. 26' 19. Α' Κορ. 10' 25 καὶ 26). **Πάντες**, εἶπε, δηλῶν ὅτι ὄχι τινὲς μόνον, ἀλλὰ πάντες οἱ πιστοὶ καὶ μὴ ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν διατελοῦντες πρέπει νὰ κοινωνῶσι. **Πάντες**, εἶπε, δηλῶν ὅτι ὄχι μόνον οἱ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ λαϊκοὶ πρέπει νὰ μεταλαμβάνωσι, καὶ ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἴνου· διότι πάντες οἱ χριστιανοὶ εἶνε μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. **Πάντες**, εἶπε, δηλῶν ὅτι τῆς θείας κοινωνίας πρέπει νὰ μετεχῶσιν ὄχι μόνον οἱ ἐν ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰ βεβαπτισμένα νήπια καὶ τὰ παῖδιά. **Ποιεῖτε** δὲ εἶπε, δηλῶν τὸ συνεχές· δὲν εἶπε, Ποιήσατε, ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι ἀρκεῖ νὰ τελεσθῇ τὸ μυστήριον καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ κοινωνία ἐνίοτε μόνον ἢ ἐφ' ἅπαξ διὰ βίου. **Τοῦτο ποιεῖτε**, εἶπε. Ποῖον **τοῦτο**; **Αὐτὸ τοῦτο**, ὅπερ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. Τί δὲ ἐποίησεν ὁ Κύριος; Ἐύλογησε καὶ μετέδωκεν ἅμα εἰς πάντας ἐκ τε τοῦ ἄρτου καὶ ἐκ τοῦ οἴνου. Δὲν ἠύλογησε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετέδωκε, διατάξας **τοῦτο αὐτὸ** νὰ ποιῶσι καὶ οἱ μαθηταὶ του· δηλαδή τὸ συναμφότερον, ἥτοι καὶ νὰ εὐλογῶσι καὶ νὰ μεταδίδωσι πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου παρισταμένους, ὑποχρεουμένους νὰ ᾧσιν ἕτοιμοι καὶ νὰ κοινωνῶσιν ἅπαντες ἀξίως. Διότι ὁ Κύριος διέταξε λέγων, **Τοῦτο ποιεῖτε**· ἡ δὲ διαταγὴ αὕτη εἶνε νόμος Θεοῦ σπουδαιότατος, ὑποχρεῶν τοὺς πιστοὺς καὶ μὴ ὑπὸ ποινὴν ἐκκλησιαστικὴν διατελοῦντας νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν νομικὴν ταύτην διάταξιν. Ἐκ τῶν λόγων λοιπὸν τούτων τοῦ Κυρίου ἐξάγεται ἀριδῆλως ὅτι ἐπιτρέπεται βεβαίως ἡ συνεχὴς κοινωνία.

Τί λέγει ἡ Ἐκκλησία τελοῦσα τὸ μυστήριον.

3. Παραλαβοῦσα δὲ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν τοι-

κύτην τέλεισιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας παρὰ τοῦ Κυρίου μαρτυρεῖ διὰ τῶν λόγων, οὓς καθιέρωσε νὰ λέγωνται ἐν πάσῃ τελέσει τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὅτι βεβαιότατα ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία. Διότι, ἂν δὲν ἐπετρέπετο, οὐδέποτε τότε θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὸν λειτουργὸν ἱερέα νὰ λέγῃ εἰς ἐκάστην ἱερὰν λειτουργίαν, «κθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ αὐτός καὶ οἱ συλλειτουργοί, ἀπευθυνόμενος δι' εὐχῆς πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν :

»Καὶ καταξιώσῃς τῇ κραταίᾳ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ».

Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

«Ὁ Κύριε Ἰησοῦ, κατάρστησον ἡμᾶς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ μυστηρίου σου μετὰ τὴν ἰσχυρὰν δυνάμιν σου κατὰ πάντα ἄξιους νὰ μεταλάβωμεν ἀπὸ τὸ ἅγιον σῶμά σου καὶ ἀπὸ τὸ τίμιον αἷμά σου καὶ νὰ μεταδώσωμεν τὴν θείαν κοινωνίαν σου καὶ εἰς ὅλον τὸν λαόν».

Τίς τώρα, ἐὰν γινώσκῃ ὅσα ἀναγινώσκει, τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ σπουδαίως ὅτι, ἐνῷ προσεύχεται ὁ ἱερεὺς νὰ γίνῃ ἄξιός νὰ μεταδώσῃ εἰς πάντα τὸν λαόν τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱεουργηθὲν μυστικὸν δεῖπνον, δικαιούται ἔπειτα νὰ μὴ προσδεχθῇ κατ' ἀρχὴν οὐδ' ἓνα ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δῆθεν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία ; — Ἀλλ' ἂν δὲν ἐπιτρέπηται, διατί λοιπὸν ὁ ἱερεὺς προσηυχῆθη νὰ γίνῃ ἄξιός νὰ μεταδώσῃ τὸ μυστικὸν δεῖπνον εἰς πάντα τὸν λαόν ; Συγχωρεῖται τόσο μέγα ψεῦδος, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ τελέσει καὶ μεταλήψει τοσοῦτον ἱεροῦ καὶ φρικτοῦ μυστηρίου ; Οὐδέποτε. Ἀποδεικνύεται ἄρα καὶ ἐντεῦθεν ὅτι ἀναμφιβόλως ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία.

4. Ἄν δὲν ἐπετρέπετο ἡ συνεχὴς κοινωνία, δὲν θὰ ἐπετρέπετο τότε εἰς τὸν λειτουργὸν κληρικὸν νὰ προσκαλῇ εἰς κύτην τοὺς πιστοὺς, λέγων κατὰ πάσαν λειτουργίαν :

«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

Ἔλθετε, λέγει, πρὸς τὴν θείαν κοινωνίαν, ὧ πιστοὶ χριστιανοί, ἀλλὰ μετὰ φόβου Θεοῦ, μετὰ πίστεως, μετὰ ἀγάπης».

Τίς, ἐνῷ προσκαλεῖ τινὰς εἰς τὴν τράπεζάν του, καὶ ἐνῷ ἔρχονται οἱ προσκεκλημένοι νὰ καθίσωσιν εἰς τὸ δεῖπνόν του, διὰ νὰ φάγωσι, τίς ποτε εἶπεν εἰς αὐτούς, Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φάγητε σεῖς ἀπὸ τὸ δεῖπνόν μου· ὅλον τὸ φαγητὸν θὰ τὸ φάγω μόνος ἐγώ, ὅστις σὰς προσεκάλεσα ; Δὲν θὰ ἦτο τοῦτο ἀπρεπέστατον καὶ ἀνήκουστον ; Τί νομίζετε ; Θὰ ἐλέγομεν ὅτι σωφρονεῖ, ἂν ποτέ τις τοιοῦτό τι ἔκαμνεν ; Ἄν δὲ τοῦτο θὰ ἦτο ἀπρεπέστατον καὶ ἐξωφρενικώτατον γινόμενον παρὰ κοινού τινος ἀνθρώπου, κρίνατε ὅπόσον ἔκτροπον εἶνε γινόμενον παρὰ τοῦ παρασκευάζοντος τὸ ἱερώτατον θεῖον δεῖπνον καὶ μὴ θέλοντος νὰ προσδεχθῇ ἄλλον εἰς κοινωνίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ λέγοντος, Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία. — Ἄλλ' ἂν δὲν ἐπιτρέπεται, διατί λοιπὸν προσκαλεῖς ; Καὶ διατί μάλιστα ὀρίζεις καὶ τὸν τρόπον τῆς προσελεύσεως, λέγων εἰς τοὺς προσκαλουμένους νὰ προσέλθωσι μὲ φόβον Θεοῦ, μὲ πίστιν καὶ μὲ ἀγάπην ; Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγονται, δὲν λέγονται μόνον διὰ νὰ ἀκούωνται, δὲν εἶνε φωναὶ ἀπλᾶς πραγμάτων κεναί, ἀλλ' εἶνε λόγοι πλήρεις ἀληθείας καὶ πραγματικότητος, διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν λόγων τούτων συμπεραίνοντες λέγομεν ὅτι, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία προσκαλεῖ εἰς πᾶσαν λειτουργίαν τοὺς πιστοὺς νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον, ἔπεται βεβαίως ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία.

5. Μετὰ δὲ τὴν πρόσκλησιν τῶν πιστῶν ἵνα κοινωνήσωσιν ὁ λειτουργὸς λέγει :

«Ὁρθοί, μεταλαβόντες τῶν θείων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων, ζωοποιῶν,

αὐτὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας παρὰ τοῦ Κυρίου μαρτυρεῖ διὰ τῶν λόγων, οὓς καθιέρωσε νὰ λέγωνται ἐν πάσῃ τελέσει τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὅτι βεβαιότατα ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία. Διότι, ἂν δὲν ἐπετρέπετο, οὐδέποτε τότε θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὸν λειτουργὸν ἱερέα νὰ λέγῃ εἰς ἑκάστην ἱερὰν λειτουργίαν, 'κθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ αὐτός καὶ οἱ συλλειτουργοί, ἀπευθυνόμενος δι' εὐχῆς πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν :

»Καὶ καταξίωσον τῇ κραταίᾳ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ».

Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

«Ὁ Κύριε Ἰησοῦ, κατάστησον ἡμᾶς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ μυστηρίου σου μετὰ τὴν ἰσχυρὰν δυνάμιν σου κατὰ πάντα ἄξιους νὰ μεταλάβωμεν ἀπὸ τὸ ἁγνὸν σῶμά σου καὶ ἀπὸ τὸ τίμιον αἷμά σου καὶ νὰ μεταδώσωμεν τὴν θείαν κοινωνίαν σου καὶ εἰς ὅλον τὸν λαόν».

Τίς τώρα, ἐὰν γινώσκῃ ὅσα ἀναγινώσκει, τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ σπουδαίως ὅτι, ἐνῷ προσεύχεται ὁ ἱερεὺς νὰ γένη ἄξιός νὰ μεταδώσῃ εἰς πάντα τὸν λαόν τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱεουργηθὲν μυστικὸν δεῖπνον, δικαιούται ἔπειτα νὰ μὴ προσδεχθῇ κατ' ἀρχὴν οὐδ' ἓνα ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δῆθεν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία ; — Ἀλλ' ἂν δὲν ἐπιτρέπεται, διατί λοιπὸν ὁ ἱερεὺς προσηυχῆθη νὰ γένη ἄξιός νὰ μεταδώσῃ τὸ μυστικὸν δεῖπνον εἰς πάντα τὸν λαόν ; Συγχωρεῖται τόσο μέγα ψεῦδος, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ τελέσει καὶ μεταλήψει τοσοῦτον ἱεροῦ καὶ φρικτοῦ μυστηρίου ; Οὐδέποτε. Ἀποδεικνύεται ἄρα καὶ ἐντεῦθεν ὅτι ἀναμφιβόλως ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία.

4. Ἄν δὲν ἐπετρέπετο ἡ συνεχὴς κοινωνία, δὲν θὰ ἐπετρέπετο τότε εἰς τὸν λειτουργὸν κληρικόν νὰ προσκαλῇ εἰς αὐτὴν τοὺς πιστοὺς, λέγων κατὰ πᾶσαν λειτουργίαν :

«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

Ἔλθετε, λέγει, πρὸς τὴν θείαν κοινωνίαν, ὧ πιστοὶ χριστιανοί, ἀλλὰ μετὰ φόβου Θεοῦ, μετὰ πίστεως, μετὰ ἀγάπης».

Τίς, ἐνῷ προσκαλεῖ τινὰς εἰς τὴν τράπεζάν του, καὶ ἐνῷ ἔρχονται οἱ προσκεκλημένοι νὰ καθίσωσιν εἰς τὸ δεῖπνόν του, διὰ νὰ φάγωσι, τίς ποτε εἶπεν εἰς αὐτούς, Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φάγητε σεῖς ἀπὸ τὸ δεῖπνόν μου· ὅλον τὸ φαγητὸν θὰ τὸ φάγω μόνος ἐγώ, ὅστις σὰς προσεκάλεσα ; Δὲν θὰ ἦτο τοῦτο ἀπρεπέστατον καὶ ἀνήκουστον ; Τί νομίζετε ; Ὁ ἀλέγομεν ὅτι σωφρονεῖ, ἂν ποτέ τις τοιοῦτό τι ἔκαμνεν ; Ἄν δὲ τοῦτο θὰ ἦτο ἀπρεπέστατον καὶ ἐξωφρενικώτατον γινόμενον παρὰ κοινοῦ τινος ἀνθρώπου, κρίνατε ὅσον ἐκτροπον εἶνε γινόμενον παρὰ τοῦ παρασκευάζοντος τὸ ἱερώτατον θεῖον δεῖπνον καὶ μὴ θέλοντος νὰ προσδεχθῇ ἄλλον εἰς κοινωνίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ λέγοντος, Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία. — Ἄλλ' ἂν δὲν ἐπιτρέπεται, διατί λοιπὸν προσκαλεῖς ; Καὶ διατί μάλιστα ὀρίζεις καὶ τὸν τρόπον τῆς προσελεύσεως, λέγων εἰς τοὺς προσκαλουμένους νὰ προσέλθωσι μὲ φόβον Θεοῦ, μὲ πίστιν καὶ μὲ ἀγάπην ; Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγονται, δὲν λέγονται μόνον διὰ νὰ ἀκούωνται, δὲν εἶνε φωναὶ ἀπλᾶι πραγμάτων κεναί, ἀλλ' εἶνε λόγοι πλήρεις ἀληθείας καὶ πραγματικότητος, διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν λόγων τούτων συμπεραίνοντες λέγομεν ὅτι, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία προσκαλεῖ εἰς πᾶσαν λειτουργίαν τοὺς πιστοὺς νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον, ἔπεται βεβαίως ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ συνεχὴς κοινωνία.

5. Μετὰ δὲ τὴν πρόσκλησιν τῶν πιστῶν ἵνα κοινωνήσωσιν ὁ λειτουργὸς λέγει :

«Ὁρθοί, μεταλαβόντες τῶν θείων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων, ζωοποιῶν,

φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ».

Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς : « Ἀφ' οὗ, ὦ πιστοί, μετελάβομεν ἀπὸ τὰ θεῖα τοῦ Χριστοῦ μυστήρια, τὰ ἁγία, τὰ ἀθάνατα, τὰ οὐράνια, τὰ ζωοποιά, τὰ φρικτά, ἐγέρθητε τώρα νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον ».

Τί ἀποδεικνύουσιν οἱ λόγοι οὗτοι ; Ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ κοινωνῶσιν οἱ πιστοί, οἱ μὴ ὑποκείμενοι εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, κατὰ πᾶσαν λειτουργίαν, παρασκευαζόμενοι ἀξίως, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ὑποτίθεται ὅτι ἐκοινωνήσαν, διὰ τοῦτο προτρέπονται ἀπὸ τὸν λειτουργὸν νὰ εὐχαριστήσωσιν ἀξίως, ἀφοῦ ἡξιώθησαν νὰ μεταλάβωσι τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων.

Ὡστε καὶ οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος, τελέσαντος τὸ πρῶτον τὸ μυστήριον καὶ νομοθετήσαντος πῶς πρέπει νὰ τὸ τελῇ ἡ Ἐκκλησία του, καὶ οἱ λόγοι τῆς Ἐκκλησίας του, τελοῦσης ἔκτοτε εἰς πᾶσαν ἱερὰν λειτουργίαν τὸ μυστήριον τοῦτο, φανερώνουσιν ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία τῶν πιστῶν εἶνε νόμος Χριστοῦ καὶ διάταξις ἐκκλησιαστική.

Ἄς μεταβῶμεν τώρα καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας.

**Τί διατάσσουσιν οἱ ἱεροὶ κανόνες
περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μεταλήψεως.**

Α'. Ὁ ὄγδος ἀποστολικός.

6. Ὁ ὄγδος ἀποστολικὸς κανὼν διατάσσει τὰ ἐξῆς :

« Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γενομένης, μὴ μεταλάβοι, τὴν αἰτίαν εἰπάτω· καὶ ἐὰν ἢ εὐλόγος, συγγνώμης τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγει, ἀφοριζέσθω, ὡς αἷτιος βλάβης γενόμενος τῷ λαῷ καὶ ὑπόνοιαν ἐμποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος ὡς μὴ ὑγιῶς ἀνενέγκαντος. »

Ὁ ὄγδος οὗτος ἀποστολικὸς κανὼν ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

«Ἐάν κανεῖς ἀρχιερεύς, ἡ ἱερεύς, ἡ διάκονος, ἡ ἐγγεγραμμένος εἰς τὸν κατάλογον τῶν κληρικῶν, δηλαδὴ ὑποδιάκονος ἢ ψάλτης ἢ ἀναγνώστης ἢ μοναχός, ἐάν κανεῖς ἐκ τούτων, ἐνῷ ἐτελέσθῃ ἡ ἀναίμακτος θυσία, δὲν ᾗθελε μεταλάβῃ, ἅς εἴπῃ τὴν αἰτίαν διατί δὲν μετέλαβε· καὶ ἐάν ἡ αἰτία τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὴν μετάληψιν εἶνε εὐλογος, ἅς συγχωρῇται ὁ μὴ κοινωνήσας κληρικός· ἐάν ὁμως οὗτος δὲν ᾗθελε νὰ εἴπῃ τὸ διατί δὲν μετέλαβεν, ἅς ἀφορίζηται, διότι ἔγινε πρόξενος βλάβης εἰς τὸν λαόν, καὶ διότι ἔκχευε τοὺς Χριστιανούς νὰ ὑποψιασθῶσι μήπως ὁ τελέσας τὸ μυστήριον κληρικός δὲν τὸ ἐτέλεσεν ἁγίως καὶ μὲ τὸν προσήκοντα τρόπον.»

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ ὁγδοῦ τούτου ἀποστολικοῦ κανόνος καταλαμβάνει ἕκαστος ὅτι ὄχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ἢ συνεχῆς κοινωνία εἰς τοὺς παρισταμένους ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ διακόνους καὶ ψάλτας καὶ μοναχοὺς καὶ μοναχὰς καὶ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους. Ὑποδιάκονοι δὲ περίπου εἶνε οἱ σήμερον λεγόμενοι νεωκόροι, οἱ διακονοῦντες, ἤτοι οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν σκευῶν αὐτοῦ.

Β'. Ὁ ἕνατος ἀποστολικός.

7. Ὁ δὲ ἕνατος ἀποστολικὸς κανὼν λέγει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς :

«Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀγίᾳ μετάληψι, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή.»

Καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς :

«Πάντες οἱ ἐισερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν πιστοί, τελουμένης θείας λειτουργίας, καὶ ἀκούοντες τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐάν δὲν παραμένωσιν εἰς τὴν κατόπιν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν μετάληψιν, ἐάν δηλαδὴ

δὲν μεταλαμβάνωσιν, ἐπειδὴ παραβαίνοντες τὰ διατεταγμένα προξενούσιν ἀταξίαν, πρέπει νὰ ἀφορίζωνται.»

Τὸν ἑνατον τοῦτον ἀποστολικὸν κανόνα σχολιάζει ὡς ἐξῆς ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κανονομαθῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος Θεόδωρος ὁ Βαλσαμῶν λέγων :

«Ὁ τοῦ παρόντος κανόνος διορισμὸς δριμύτατός ἐστιν· ἀφορίζει γὰρ τοὺς ἐκκλησιάζοντας καὶ μὴ παραμένοντας μέχρι τέλους, μηδὲ μεταλαμβάνοντας. Καὶ ἄλλοι δὲ κανόνες παρομοίως διορίζονται πάντας ἐτοιμοὺς εἶναι καὶ ἀξίους τῆς μεταλήψεως.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Βαλσαμῶνος ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς :

«Ἡ διαταγὴ τοῦ παρόντος ἐνάτου ἀποστολικοῦ κανόνος εἶνε ἐπιβλητικωτάτη καὶ αὐστηροτάτη· διότι ἀφορίζει τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ φεύγοντας, πρὶν τελειώσῃ ἡ λειτουργία, χωρὶς νὰ μένωσι μέχρι τέλους καὶ χωρὶς νὰ μεταλαμβάνωσι. Καὶ ἄλλοι δὲ κανόνες διατάσσουσι παρομοίως ὅτι πάντες οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ εἶνε ἐτοιμοὶ καὶ ἄξιοι νὰ μεταλαμβάνωσι, τελουμένης λειτουργίας.»

Ὅπως λοιπὸν ὁ ὁγδοὸς διὰ τοὺς κληρικούς, οὕτω καὶ ὁ ἑνατὸς ἀποστολικὸς κανὼν διὰ τοὺς πιστοὺς λαϊκοὺς διατάσσει ὅτι, ὅταν ἔρχωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ φεύγωσι μετὰ τὸ εὐαγγέλιον· διότι, ἂν δὲν μένωσι μέχρι τέλους, ὑπόκεινται εἰς ἀφορισμόν· παραμένοντες δὲ μέχρι τέλους, ὑποχρεοῦνται νὰ εἶνε ἐτοιμοὶ καὶ ἄξιοι νὰ κοινωνήσωσι· διότι, ἂν δὲν κοινωνήσωσιν, ὑπόκεινται ἐπίσης εἰς ἀφορισμόν καὶ διαγραφὴν ἀπὸ τὰ πιστὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες ἔχουσι μέγιστον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κύρος· διότι καὶ οἱ λέγοντες ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι δὲν ἐγράφησαν ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀποστόλων !διοχείρως, δὲν ἀρνοῦνται τὸ ὑποχρεωτικὸν αὐτῶν διὰ πάντα Χριστιανὸν καὶ διὰ τὴν διοίκησιν πάσης τῆς

Ἐκκλησίας. Ἐχουσι δὲ τὸ μέγιστον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κύρος οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες : α') διότι πᾶν ὅ,τι διατάσσουσι συμφωνεῖ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον· β') διότι πᾶσα ἡ Ἐκκλησία παραδέχεται ὅτι κατ' αὐτοὺς διὰ στόματος φερομένους διηύθυνον τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ἀπόστολοι· γ') διότι ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ ἔχουσιν ἐπομένως κύρος διὰ τὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαν, ἥτοι κύρος οἰκουμενικόν.

Ἄλλ' ὥς ἐξακολουθήσωμεν φέροντες καὶ ἄλλους κανόνας οὐ μόνον ἐπιτρέποντας, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλοντας τὴν συνεχῇ κοινωνίαν, διὰ τὰ μὴ μείνη κανεῖς, ὁ ὁποῖος νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, καὶ διὰ τὰ μὴ ἀμαρτάνῃ κανεῖς, ὃχι μόνον ἐπειδὴ δὲν κοινωνεῖ αὐτός, ἀλλὰ καὶ διότι κατακρίνει ὡς δῆθεν ἀμαρτάνοντα, ἂν ἴδῃ τινὰ συνεχῶς κοινωνοῦντα.

Γ'. Ὁ δεῦτερος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου.

8. Ὁ δεῦτερος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου συνελθούσης τὸ 341, τοπικῆς μὲν, ἀλλ' ἐπικυρωθείσης ὑπὸ Οἰκουμενικῆς, διατάσσει τὰ ἑξῆς :

« Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφομένους τὴν μετέληψιν τῆς εὐχαριστίας, κατὰ τινὰ ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς Ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι καὶ δείξαντες καρποὺς μετανοίας καὶ παρακαλέσαντες, τυχεῖν δυνηθῶσι συγγνώμης. Μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν, καὶ τοῦτον ἀκοινωνήτον εἶναι, ὡς ἂν συγγέοντα τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας. »

Ὁ β' οὗτος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

« Πάντες οἱ πιστοὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκούοντες τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ μὴ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὰς μετὰ τὸ εὐαγγέλιον προσευχὰς τῆς μυστικῆς θυσίας μετὰ τὸν λαόν, ἢ ἀποφεύγοντες τὴν μετάληψιν τῆς θείας εὐχαριστίας, τὸ ὅποιον ἀντίκειται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, πάντες οὗτοι νὰ ἀποβάλλωνται ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μένωσιν ἀποβλητοί, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελον ἐξομολογηθῇ καὶ δείξει καρποὺς μετανοίας, καὶ δὲν ἤθελον παρακαλέσει καὶ δυνηθῇ νὰ τύχῃ συγγνώμης. Νὰ μὴ εἶνε δὲ ἐπιτετραμμένον νὰ ἔχῃ τις θρησκευτικὴν κοινωνίαν μετὰ τοὺς ἀφωρισμένους τούτους καὶ νὰ μὴ γίνωνται] δεκτοὶ εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν οἱ ἀποβαλόντες τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς ἄλλην τινά. Ἐὰν δὲ ἤθελε φανερωθῇ ὅτι κληρικός τις ἐπικοινωνεῖ θρησκευτικῶς μετὰ τοὺς ἀποβληθέντας ἀπὸ τὰ μέλη ἐκκλησίας τινός, νὰ ἀποβάλληται καὶ οὗτος ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα, ἐπειδὴ συγχέει τὴν κανονικὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ δὲ κανονικὴ τάξις τῆς Ἐκκλησίας, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ ἀνωτέρω κανὼν, ἐτηρεῖτο, ἐφαρμοζομένων δύο ἀποστολικῶν κανόνων, τοῦ 10ου καὶ 11ου. Καὶ ὁ μὲν 10ος διατάσσει τὰ ἐξῆς: « Εἰ τις ἀκοινωνήτῃ κἄν ἐν οἴκῳ συνεύξηται, οὗτος ἀφορίζεσθω »· ὁ δὲ 11ος διατάσσει τὰ ἐξῆς: « Εἰ τις καθῆρημένῳ, κληρικῷ ὢν, κληρικῷ συνεύξηται, καθαιρέσθω καὶ αὐτός ».

Αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες ἢ ἐνορίαι εἶνε ἀδελφὰ σωματεῖα κοινὸν ἔχοντα κανονισμόν. Κανονισμός δὲ τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν εἶνε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες. Ἐκαστος δὲ χριστιανὸς ἀνήκων εἰς μίαν κοινότητα ἢ ἐνορίαν καὶ ἀποκοπτόμενος, ὡς διατάσσουσιν οἱ ἀνωτέρω κανόνες ἐκ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ταύτης, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν οὔτε ἐνοριακὴν οὔτε ἰδιωτικὴν ἢ κατ' οἶκον, διὰ νὰ συμπροσευχηθῇ, τελοῦ μέ-

νου τοῦ μυστηρίου, καὶ διὰ τὴν μεταλάβη ἐξ αὐτοῦ. Οὕτε δικαιούται ἐφημέριός τις ἐνοριακοῦ ἢ κατ' οἶκον ναοῦ τὴν προσδεχθῆ εἰς συμπροσευχὴν κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ἢ τὴν μεταδῶση τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς χριστιανὸν ἐκπεσόντα ἢ διαγραφέντα ἐκ τῶν τακτικῶν ἢ πιστῶν τῆς ἐκκλησίας μελῶν καὶ ἀποβαλόντα τῆς συμπροσευχῆς καὶ κοινωνίας τὸ δικαίωμα. Ἐὰν δέ τις δεχθῇ τὸν ἀφορισμένον ἢ καθηρημένον εἰς προσευχὴν καὶ κοινωνίαν, ὑποβάλλεται καὶ αὐτὸς εἰς ἀφορισμὸν ἢ καθάρσεις κατὰ τοὺς ἀνωτέρω 10ον καὶ 11ον ἀποστολικοὺς κανόνας.

Ἡ δὲ φράσις τοῦ ἀνωτέρω β' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου «ἀποστρεφόμενους τὴν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας» ἐξηγεῖται «ἀποφεύγοντας τὴν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας», δηλαδὴ μὴ μεταλαμβάνοντας. Διότι, ἂν τὸ ἀποστρεφόμενους ἐσήμαινε βδελυσσομένους τὴν μετάληψιν, οἱ εἰς τὴν ἀσέβειαν ταύτην ὑποπίπτοντες, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος ἐξηγητῆς τῶν κανόνων Ζωναρᾶς, θὰ ἦσαν ἄξιοι ὄχι μόνον ἀφορισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τελείου ἀναθέματος.

Καὶ ὁ β' λοιπὸν κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ὄχι μόνον ἐπιτρέπει τὴν συνεχῇ κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλει αὐτὴν ἐπὶ ποινῇ ἀποκοπῆς ἐκ τῶν μελῶν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῶν μὴ συνεχῶς κοινωνούντων.

Δ'. Ὁ 66ος τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς.

9. Τὴν συνεχῇ κοινωνίαν ἐπιβάλλει καὶ ὁ 66ος κανὼν τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατάσσων τὰ ἑξῆς :

«Ἀπὸ τῆς ἁγίας ἀναστασίμου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας, μέχρι τῆς καινῆς Κυριακῆς, τὴν ὅλην ἐβδομάδα ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις σχολάζειν δεῖ ἀπαρλείπτως τοὺς πιστοὺς, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς εὐφραينوμένους ἐν Χριστῷ καὶ ἑορτάζοντας, καὶ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀνα-

γνώσει προσέχοντας, καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων κατατρυφῶντας»...

Ἡ ἐξηγήσις τοῦ κανόνος τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Καθ' ὅλην τὴν διακαινίσimon ἐβδομάδα, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, κατὰ πάσας ταύτας τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, χωρὶς νὰ παραλείπεται οὔτε μία, πρέπει οἱ πιστοὶ νὰ διατρίβωσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ πνευματικὰς ψάλας, αἰσθανόμενοι χριστιανικὴν χαρὰν καὶ ἐορτάζοντες τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος καὶ προσέχοντες εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἔχοντες ὡς τέρψιν καὶ ἀπολαυσίν των τὴν μετάληψιν τῶν ἁγίων μυστηρίων».

Ὅτι δὲ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα λογιζομένην ὡς μίαν ἡμέραν ἐπιτρέπεται καὶ ἐπιβάλλεται ἡ συνεχὴς κοινωνία, τοῦτο πιστοποιεῖ ἐπὶ πλέον καὶ τὸ καθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐβδομάδα ψαλλόμενον κοινωνικόν, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Σῶμα Χριστοῦ μεταλάβετε, πηγῆς ἁθανάτου γεύσασθε».

Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς :

α' Ἐλάτε, ὦ πιστοὶ χριστιανοί, νὰ μεταλάβητε σῶμα Χριστοῦ· ἐλάτε νὰ πίνητε αἷμα Χριστοῦ, τὸ ὅποιον εἶνε πηγὴ ἁθανασίας· διότι οἱ ἁγίως κοινωνοῦντες ἐκ τοῦ ἁγίου τούτου μυστηρίου γίνονται ἁθάνατα τέκνα Θεοῦ».

Ὡστε καὶ ὁ 66 τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου κανὼν ν συνδυασμῷ πρὸς τὸ κατὰ τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα ψαλλόμενον κοινωνικόν ἀποδεικνύουσι περιτράνως ὅτι ἐπιτρέπεται βεβαίως καὶ ἐπιβάλλεται ἡ συνεχὴς κοινωνία.

Ε'. Ὁ τρίτος κανὼν τοῦ Πατριάρχου Τριμοθέου.

10. Ἡ συνεχὴς κοινωνία ἐπιτρέπεται καὶ ἐπιβάλλεται κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ὃχι μόνον εἰς τοὺς σωφρονοῦντας χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς δαιμονιζομένους

ἄκόμεν, ἀν δὲν ἀποκηρύττωσι καὶ δὲν βλασφημῶσι τὸ θεῖον μυστήριον.

Ἰδοὺ τί περὶ τούτου διατάσσει ὁ γ' κανὼν τοῦ ἀκμάσαντος κατὰ τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου :

Ὁ Πατριάρχης Τιμόθεος ἠρωτήθη : « Ἐὰν πιστός τις ὢν, δαιμονίζεται, ὀφείλει μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἢ οὐ ; » Καὶ ἀπεκρίθη : « Ἐὰν μὴ ἐξαγορεύῃ τὸ μυστήριον, μήτε ἄλλως πως βλασφημῇ, μεταλαμβάνέτω, μὴ μέντοι καθ' ἐκάστην· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ κατὰ Κυριακὴν μόνον. »

Ὁ κανὼν οὗτος ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ἠρωτήθη : « Ἐὰν τις χριστιανός, ἐνῷ εἶνε πιστός, ὑποφέρει ἀπὸ δαιμόνιον, ὑποχρεοῦται νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὰ ἁγία μυστήρια, ἢ ὄχι ; » Καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίθη : « Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος, ὁ περιοδικῶς ἀπὸ μανίαν προσβαλλόμενος, δὲν ἀποκηρύττῃ τὸ μυστήριον καὶ δὲν τὸ βλασφημῇ κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον, ἅς μεταλάβῃ, ὄχι ὅμως κατὰ πᾶσαν λειτουργίαν· διότι ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν νὰ μεταλάβῃ μόνον κατὰ Κυριακὴν ».

Ὡστε, ἀφοῦ καὶ εἰς τὸν δαιμονιζόμενον ἄκόμεν ἐπιτρέπεται καὶ ἐπιβάλλεται ἡ συνεχὴς κατὰ κυριακὴν κοινωνία, πολὺ περισσότερον ἐπιτρέπεται καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὸν σωφρονούντα, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶνε ὑποκείμενος εἰς ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν, καὶ νὰ παρασκευάζεται ἀξίως. Διότι δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ κοινωνῇ τις συνεχῶς. Πρέπει ἅμα νὰ κοινωνῇ καὶ ἀξίως.

Πότε δὲ τις κοινωνῶν συνεχῶς κοινωνεῖ καὶ ἀξίως ; Περὶ τούτου πρέπει πολὺς νὰ γείνη λόγος καὶ πολλὴ παρὰ τῶν συνεχῶς κοινωνούντων νὰ καταβληθῇ προσοχή. Διότι «ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. »

Ποῖον λοιπὸν βίον πρέπει νὰ διάγῃ ὁ θέλων οὐ μόνον συνε-
χῶς, ἀλλὰ καὶ ἀξίως νὰ κοινωνῇ ;
Περὶ τούτου θὰ πραγματευθῶμεν σὺν Θεῷ ἐν καιρῷ.

Μετὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τόσον σαφῇ καὶ αὐτόδηλα
δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς χριστιανός, ὅστις ἀνα-
γνοὺς ταῦτα, νὰ μὴ ἐπείσθῃ ὅτι, ναί, ἐπιτρέπεται ἡ συνε-
χὴς κοινωνία, καὶ ἐπιβάλλεται μάλιστα.

Ἄλλ' ἂν ὑπάρχῃ κανεὶς, ὁ ὅποιος δὲν ἐπείσθῃ ἀκόμη,
ὡς ἀναγνώσῃ, παρακαλῶ, ἄνευ προκαταλήψεως ἄλλην
μίαν φορὰν ὅσα περὶ συνεχοῦς κοινωνίας λέγει ὁ Κύριος
ἡμῶν, ὅσα περὶ συνεχοῦς κοινωνίας ἀπαγγέλλονται καὶ
ψάλλονται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐκάστη λειτουργίᾳ, καὶ
ὅσα περὶ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων τούτων δια-
τάσσουσιν οἱ ἱεροὶ κανόνες. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν δὲν πει-
σθῇ, παρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ μοι γράψῃ, διὰτὶ δὲν
ἐπείσθῃ, διὰ νὰ μεταπεισθῶ καὶ ἐγώ, ἢ διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ
μεταπείσω τὸν μήπω πεισθέντα.

Κ. Α. Διαλησμάς.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΛΕΠΤΑ 10

Σειρὰ ὁμοίων φυλλαδίων θέλουσι κυκλοφο-
ρήσει πρὸς συνδρομὴν ἀρίστου ἀπόρου μαθητοῦ.

Παρακαλοῦνται οἱ φιλόθρησκοι καὶ φιλάν-
θρωποι νὰ τὰ ἀγοράζωσι, διότι δι' ἐνὸς δεκα-
λέπτου καὶ ψυχωφελές ἀνάγνωσμα θὰ ἔχωσι
καὶ ἄρωγοὶ εἰς σπουδάζοντα νέον θὰ γίνωνται.

Β'.

ΑΜΑΡΤΑΝΟΥΣΙΝ

ΟΙ ΜΗ ΣΥΝΕΧΩΣ ΚΟΙΝΩΝΟΥΝΤΕΣ ;

Εἰς τὴν πρώτην περὶ θείας μεταλήψεως πραγματείαν εἶδομεν ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία ὄχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται. Βλέπε « Ἀνάπλασιν » 1 Φεβρουαρίου 1905 ἀριθμὸν 361 καὶ α' φυλλάδιον. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν ταύτην θὰ ἐξετάσωμεν, **Ἀμαρτάνουσιν οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες ;**

Ἐπειδὴ ἁμαρτία εἶνε ἡ τοῦ σκοποῦ ἀστοχία· σκοπὸς δὲ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνύψωσις αὐτοῦ πρὸς τὸ Θεῖον· ἡ δὲ τῆς ἀνυψώσεως ὁδὸς εἶνε ἡ πρὸς τὸν θεῖον νόμον συμμόρφωσις· διὰ ταῦτα ἔπεται ὅτι πᾶσα νόμου παράβασις εἶνε ἁμαρτία. Ὡστε, ἐὰν τὸ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε νόμος, ἡ τούτου παράβασις εἶνε ἁμαρτία.

Προκειμένου λοιπὸν νὰ ἀποδειχθῇ, ἐὰν οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες ἁμαρτάνωσιν, ἀρκεῖ νὰ ἀναγραφῶσιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ τάξει οἱ λόγοι, δι' ὧν καταφαίνεται ὅτι τὸ μὴ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε νόμου παράβασις εἰς ποινὴν ὀρισμένην ὑποβαλλομένην.

Τίνες λοιπόν οί λόγοι, δι' ὧν καταδείκνυται ὅτι τὸ μὴ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε θείων νόμων καὶ ἱερῶν κανόνων τιμωρουμένη παράβασις καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἁμαρτία ;

Ἴδου ἀναγράφομεν δέκα τοιούτους λόγους κατὰ τὴν προσήκουσαν τάξιν. Εἰς δὲ τοὺς ἀναγινώσκοντας ἀπόκειται νὰ σταθμίσωσι τοὺς λόγους τούτους καὶ νὰ κρίνωσιν ἂν καὶ κατὰ πᾶσον τὸ μὴ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε ἁμαρτία.

Πρῶτος λόγος.

1. Εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς παραδίδων τὸ Μέγα Μυστήριον ἀναφέρει τὰς ὑψίστας ὠφελείας, ἅς τινες καρποῦται **ὁ τρώγων τὴν σάρκα καὶ πίνων τὸ αἶμα αὐτοῦ**. Ἐπειδὴ τὸ **τρώγειν** καὶ **πίνειν** σημαίνει τὸ συνεχῶς γινόμενον, συναπαιτουμένου βεβαίως καὶ τοῦ ἀξίως· καὶ ἐπειδὴ τὸ παραβαίνειν τὸν θεῖον λόγον καὶ νόμον συνιστᾷ ἁμαρτίαν, ἀποδεικνύεται ἐπομένως ὅτι οἱ μὴ συνεχῶς καὶ ἀξίως κοινωνοῦντες πιστοὶ ἁμαρτάνουσι.

Δεύτερος λόγος.

2. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς, τελέσας πρῶτος τὸ μέγα μυστήριον, εἶπεν ἐκεῖνο ὅπερ παραλαβοῦσα ἐξ αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει ἕκτοτε εἰς ἐκάστην λειτουργίαν ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ, λέγουσα ἐκφώνως, «**Λάβετε φάγετε**· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου... **Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες**· τοῦτό ἐστι τὸ αἶμά μου...» Ἡ δὲ προστακτικὴ αὕτη τοῦ Ἰησοῦ διάταξις καὶ ἡ μετὰ ταύτην ἐπιταγὴ αὐτοῦ,

εἰπόντος, «**Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν**», συνιστῶσι τὸν μέγιστον καὶ ἀδιάκοπον λατρευτικὸν καὶ ἁγιαστικὸν νόμον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀποδεικνύεται λοιπὸν προφανῶς καὶ ἐντεῦθεν ὅτι οἱ παραβαίνοντες τὸν ὑπέρτατον τοῦτον νόμον καὶ μὴ κοινωνοῦντες ἀξίως καὶ συνεχῶς, καὶ μάλιστα οἱ ἐμποδίζοντες ἀντὶ νὰ συνιστῶσι τὸ ἀξίως καὶ συνεχῶς κοινωνεῖν, βεβαίως ἀμαρτάνουσι.

Τρίτος λόγος.

3. Γνωστὸν εἶνε εἰς πάντας ὅτι ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ ἐπίσκοπος τελειώσῃ τὴν μυστικὴν θυσίαν, προσεύχεται νὰ καταξιωθῇ νὰ κοινωνήσῃ αὐτὸς τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ νὰ μεταδώσῃ τὴν θεῖαν κοινωνίαν καὶ εἰς **πάντα τὸν λαόν**. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γινόμεναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσευχαὶ δὲν εἶνε τύποι κενοί, ἀλλὰ λόγοι πλήρεις ἀληθείας, διὰ τοῦτο οἱ λεγόμενοι οὗτοι λόγοι ἀποδεικνύουσιν ἀριδῆλως ὅτι πάντες οἱ παριστάμενοι εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου πιστοί, μὴ ὑπὸ ποινὴν ὄντες, ὑποχρεοῦνται νὰ κοινωνήσωσιν ἀξίως, καὶ ὅτι ὁ τελέσας τὸ μυστήριον κληρικὸς ὑποχρεοῦται νὰ μεταδώσῃ τὴν θεῖαν κοινωνίαν εἰς πάντας τοὺς ἀξίως παρεσκευασμένους· οἱ δὲ παραβαίνοντες τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην βεβαίως ἀμαρτάνουσι.

Τέταρτος λόγος.

4. Γνωστὸν ἐπίσης ὅτι, ἀφοῦ κοινωνήσωσιν οἱ λειτουργοὶ κληρικοί, προσκαλοῦσιν ἔπειτα τὸν λαὸν νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν, λέγοντες,

«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε.» Τίς δὲν ἐννοεῖ τὴν σημασίαν τῆς προσκλήσεως ταύτης ; Εἶνε πρόσκλησις Θεοῦ γινομένη διὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ κληρικοῦ. Ὁ Θεὸς Πατὴρ παρέδωκε τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, θύτης καὶ θῦμα, ἐσφαγίασεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ. Ὁ χριστιανὸς ἱερεὺς, ἀντιπρόσωπος τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἱερέως, ἐνδελεχίζει τὴν θυσίαν μυστικῶς ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης ἐν ἐκάστη λειτουργίᾳ. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐνεργεῖ ἀοράτως καὶ μεταβάλλει τὴν προσφορὰν τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ οὐρανὸς εἶνε ἀνεωγμένος. Ἄγγελοι μετὰ δέους παρίστανται. Τὸ μυστικὸν δεῖπνον εἶνε ἕτοιμον. Ἡ πρόσκλησις γίνεται. Προσκαλεῖ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ. Προσέλθετε. Ὁ μόσχος πολὺς· ὁ ἀμνὸς ἐμελίσθη· ὁ οἶνος ἐκεράσθη. Προσέλθετε. Ἡ τράπεζα ἀπειράκις ἀνωτέρα πάσης βασιλικῆς· πάντα ἕτοιμα. Προσέλθετε. Ἡ ἐκ τῆς προσελεύτεως ὠφέλεια ἀπερίγραπτος καὶ αἰωνία. Προσέλθετε. Τίς τώρα ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἀπειθεία εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην καὶ ἡ παραίτησις ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ δεύπνου μεγίστην ἀποτελεῖ ἁμαρτίαν ; Ἄν δὲ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ὁ τεταγμένος νὰ παρασκευάζῃ τὴν θείαν τροφὴν καὶ νὰ καλῇ εἰς αὐτήν, ἂν τούναντίον ἀπωθῇ καὶ ἀποδιώκῃ τοὺς ἀξίους, γίνεται τότε ἀνάξιος τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ μεγάλως ἁμαρτάνει.

Βεβαίως δὲ περισσότερον τῶν ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας παραβαινόντων τὸν νόμον ἁμαρτάνουσιν οἱ τὴν

τήρουν τοῦ νόμου ἐμποδίζοντες, εἴτε κληρικοὶ εἴτε λαϊκοί. Διότι γίνεσθαι μὲν νόμου παραβάτης πολιτικῶς, ἐὰν λ. χ. δὲν πληρώσῃς τὸν φόρον σου, ἀλλ' ἐὰν καὶ προτρέπῃς τοὺς πολίτας νὰ μὴ πληρώσωσι τὸν φόρον τῶν, ἡ ἐνοχὴ σου τότε εἶνε μεγαλειτέρα· διότι τότε δὲν εἶσαι μόνον παραβάτης, ἀλλὰ καὶ ἐπαναστάτης κατὰ τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας. Οὕτω, κειμένου νόμου νὰ κοινωνῇς συνεχῶς, ἐὰν δὲν κοινωνήσῃς, γίνεσθαι θείου νόμου παραβάτης· ἀλλ' ἐὰν καὶ προτρέπῃς τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ κοινωνῶσι, δὲν εἶσαι μόνον ἀπλῶς παραβάτης, ἀλλὰ γίνεσθαι καὶ ἀντάρτης κατὰ τῶν θείων νόμων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἁμαρτία σου τότε εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα. Πρὸ πάντων δὲ ἁμαρτάνουσιν οἱ ἱερεῖς οἱ ἐμποδίζοντες τὸ συνεχῶς κοινωνεῖν, ἐνῶ ἔργον αὐτῶν κύριον εἶνε τὸ νὰ προτρέπωσι πρὸς τοῦτο τοὺς χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς παρασκευάζωσι νὰ κοινωνῶσιν ἀξίως. Ὁ δὲ μεγαλειτέρος οὔτος τῆς ἐνοχῆς βαθμὸς κατανοεῖται, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ τεταγμένος νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους τῶν πολιτῶν, αὐτὸς οὔτος τοὺς προτρέπει νὰ μὴ τοὺς πληρώνωσι. Τοιοῦτος εἰσπράκτωρ ὄχι μόνον παύσεως, ἀλλὰ καὶ φυλακίσεως εἶνε ἀξίος.

Ποῖον λοιπὸν καθῆκον ἔχουσιν οἱ ἱερεῖς; Νὰ κοινωνῶσι τοὺς προσερχομένους ἀξίως· νὰ νοθεύωσι δὲ καὶ νὰ διδάσκωσι τούτους νὰ παρασκευάζονται ὁσημέραι τελειότερον. Ἐὰν δὲ περὶ τινος νομίζωσιν ὅτι δὲν παρασκευάζεται ἀξίως, νὰ τὸν

καλῶσιν ἰδιαιτέρως, νὰ τὸν ἀνακρίνωσι καὶ νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὸν τὰς προσηκούσας ὁδηγίας περὶ τῆς ἀξίας προετοιμασίας. Εἰς τί δὲ συνίσταται αὕτη, διὰ μακρῶν θὰ πραγματευθῶμεν σὺν Θεῷ ἐν καιρῷ.

Πέμπτος λόγος.

5. Γνωστὸν εἶνε ἐπίσης ὅτι μετὰ τὴν πρόσκλησιν εἰς μετάληψιν, ἐπειδὴ ὑποτίθεται ὅτι πάντες μετέλαβον, ὁ λειτουργὸς προτρέπει νὰ εὐχαριστήσωσιν οἱ μεταλαβόντες τῷ Κυρίῳ. **Ὁρθοί, λέγει, μεταλαβόντες τῶν θεῶν ... μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.** Ἀλλὰ τὸ νὰ πιστοποιῇται ὡς γενόμενον τὸ μὴ γενόμενον, καὶ νὰ ἀπαιτῇται εὐχαριστία παρὰ τῶν δῆθεν μεταλαβόντων, ἐνῷ δὲν μετέλαβον, τὸ νὰ γίνηται ἡ ψευδὴς αὕτη πιστοποιήσις καὶ ἀπαίτησις παρὰ πάσης τῆς συνάξεως ἐν τῷ ναῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τί λέγετε; δὲν εἶνε τοῦτο ἁμαρτία μεγάλη; καὶ ἡ ἁμαρτία αὕτη δὲν ἐπιβαρύνει ἰδίως ἐκείνους, οἵτινες κύριον ἔργον ὑποχρεοῦνται νὰ ἔχωσι νὰ φωτίζωσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὸν λαὸν νὰ εἶνε πάντοτε ἕτοιμος πρὸς συνεχῆ καὶ ἀξίαν μετάληψιν;

Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι δικαιολογεῖται, λέγων, Τὰ πράγματα τὰ εὔρον οὕτω, καὶ διὰ τὴν πτώσιν των δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ὑπεύθυνος. — Τί λέγεις, χριστιανέ; Ἐὰν ἐν τῷ οἴκῳ σου εὖρης χαμαὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, δὲν ὀφείλεις νὰ τὴν ἀνυψώσῃς; Ἐὰν δὲ καταλίπῃς αὐτὴν νὰ καταπατῇται, μὴ ἐνεχόμενος διὰ τὴν πτώσιν της, δὲν εἶσαι ἔνοχος διὰ τὴν μὴ ἀνόρθωσιν

της; Ὑποχρεούμεθα λοιπὸν νὰ ἀνορθώσωμεν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα αἱ τοῦ παρελθόντος ἀνατροπαὶ κατέρριψαν· διότι ἄλλως, δυνάμενοι καὶ ὀφείλοντες, ἀλλὰ μὴ ἀνορθοῦντες τοὺς πεπτωκότας ἱεροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας θεσμούς, μεγάλως ἀμαρτάνομεν.

Ἡ δὲ ὑποχρέωσις αὕτη ἀφορᾷ κυρίως εἰς τοὺς διέποντας τὴν Ἐκκλησίαν, οἵτινες κυρίως εἶνε καὶ οἱ ἀρμόδιοι καὶ οἱ δυνάμενοι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι νὰ ἐπιδιώξωσι τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως.

Σημαία λοιπὸν πάντων ἔστω : **Ἀγὼν πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν ἱερῶν τῆς Ὁρθοδοξίας θεσμῶν.**

Ἔκτος λόγος.

6. Εἶδομεν ἐν τῇ πρώτῃ περὶ θείας μεταλήψεως πραγματεία ὅτι πᾶς κληρικός, παριστάμενος ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, πρέπει νὰ μεταλαμβάνῃ, εἰ δὲ μὴ, καταδικάζεται εἰς ἀφορισμόν, ἐκτὸς ἐάν ποτε ἔχῃ αἰτίαν ἀποχῆς εὐλογον, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ εἴπῃ. Ταῦτα διατάσσει ὁ ἀποστολικὸς ὄγδοος κανὼν. Πᾶς λοιπὸν κληρικός μὴ συνεχῶς μεταλαμβάνων, ὡς τοῦ ὀγδόου ἀποστολικοῦ κανόνος παραβάτης, ἀμαρτάνει βεβαίως. Πολὺ δὲ περισσότερον ἀμαρτάνουσιν οἱ τὴν κανονικὴν πρᾶξιν κατακρίνοντες.

Ἑβδομος λόγος.

7. Ὁ 80ὸς κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατάσσει ὅτι, Ἐὰν κανεὶς χριστιανὸς δὲν ἔλθῃ εἰς τὴν λειτουργίαν ἐπὶ τρεῖς Κυριακάς, ἐκτὸς εὐλόγου αἰτίας, ὁ μὲν κληρικός καθαιρεῖται, ὁ δὲ

λαϊκὸς ἀφορίζεται. Ὁ δὲ ἀποστολικὸς ἑνατος κανὼν διατάσσει ὅτι, Ὁ ἐρχόμενος εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ μὴ ὑπὸ ποινὴν πιστὸς πρέπει νὰ μένῃ μέχρι τέλους καὶ νὰ κοινωνῇ· εἰ δὲ μὴ, ἂν φύγῃ, πρὶν λήξῃ ἡ λειτουργία, ἢ ἂν μείνῃ, χωρὶς νὰ κοινωνήσῃ, ὑπόκειται εἰς ἀφορισμόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑποχρεοῦται ὁ πιστὸς καὶ νὰ ἐκκλησιάζεται τακτικῶς, καὶ νὰ μένῃ μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας, καὶ μένων νὰ κοινωνῇ, καὶ ἀφοῦ, ἂν δὲν εἶνε ἕτοιμος νὰ κοινωνήσῃ, ἀφορίζεται, τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἁμαρτάνει ὁ μὴ συνεχῶς κοινωνῶν, ἀφοῦ διὰ τοῦτο τιμωρεῖται μὲ ποινὴν ἀφορισμοῦ; Κρίνατε λοιπὸν πόσον μεγάλη ἁμαρτία εἶνε ἡ μὴ συνεχῆς κοινωνία, ἀφοῦ τόσον αὐστηρῶς τιμωρεῖται!

Ὁγδοὺς λόγος.

8. Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι ὁ ὅβος κανὼν τῆς Ἐκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁρίζει ὅτι πάντες οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ λειτουργῶνται καὶ νὰ κοινωνῶσι τῶν θείων μυστηρίων κατὰ πάσας τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος τοῦ πάσχα. Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου διατάσσει ὅτι οἱ μὴ παραμένοντες μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας, μηδὲ κοινωνοῦντες, πρέπει νὰ ἀφορίζωνται, δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποκόπτῳνται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴ ἔχωσι δικαίωμα νὰ λειτουργῶνται καὶ νὰ κοινωνῶσιν εἰς καμμίαν ἄλλην ἐκκλησίαν, οὔτε κατ' οἶκον οὔτε ἐνοριακὴν, ἐπὶ ποινῇ ὁμοίου ἀφορισμοῦ κατὰ παντὸς ἱερέως, ὅστις ἤθελε δεχθῇ εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀκοινωνήτους τούτους, οἱ ὅποιοι, ὡς

διατάσσει ὁ αὐτὸς κανὼν, τότε μόνον πρέπει νὰ γίνωνται δεκτοὶ μεταξύ τῶν τῆς Ἐκκλησίας μελῶν, ἐὰν μετανοήσωσι καὶ ἐξομολογηθῶσι καὶ παρακαλέσωσι καὶ δυνηθῶσι νὰ τύχωσι συγγνώμης. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τοιαύτην βαρυτάτην ἀφορισμοῦ ποινὴν ὑποβάλλονται οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες, τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἁμαρτάνουσιν; Ἀποδεικνύεται ἄρα καὶ ἐντεῦθεν ὅτι ἡ μὴ συνεχὴς κοινωνία εἶνε βαρυτάτη ἁμαρτία, ἀφοῦ εἰς βαρυτάτην ποινὴν καταδικάζεται.

Ἑνατος λόγος.

9. Ἀφοῦ δὲ καὶ ὁ τρίτος κανὼν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁρίζει ὅτι καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ δαιμονιζόμενος πιστός, ἂν δὲν βλασφημῇ τὸ μυστήριον, ὀφείλει νὰ κοινωνῇ κατὰ κυριακὴν, τίς δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ ὑγιὴς καὶ σωφρονῶν πιστὸς ὀφείλει καὶ ὑποχρεοῦται πολὺ περισσότερον νὰ κοινωνῇ συνεχῶς καὶ ἀξίως; Ἀποδεικνύεται ἐπομένως καὶ ἐντεῦθεν ὅτι καὶ οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες ἁμαρτάνουσι καὶ οἱ τοὺς συνεχῶς κοινωνοῦντας κατακρίνοντες κατακριτέοι αὐτοὶ καὶ ἀφοριστέοι καὶ ἀποβλητέοι τῆς Ἐκκλησίας θεωροῦνται ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Δέκατος λόγος.

10). Ὁ ὅτος κανὼν τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατάσσει τὰ ἑξῆς :

« Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς τῶν

νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῆς ἀγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἢ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία.»

Ὁ ὅτος οὗτος κανὼν τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

Κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς νὰ γίνεται ἡ ἱερὰ λειτουργία τῶν προηγιασμένων· τελεία δὲ λειτουργία νὰ γίνεται μόνον τὰ σάββατα καὶ τὰς κυριακάς τῶν νηστειῶν καὶ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἐπειδὴ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ τελεία λειτουργία μὲ θυσίαν παρὰ μόνον τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν, ὁ ἱερεὺς διατάσσεται νὰ κρατῇ ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς, τὴν δὲ προπτοιμασμένην ταύτην ἁγίαν κοινωνίαν παραθέτει εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν κατὰ τὴν **λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων**. Διὰ ποῖον σκοπὸν ; Διὰ νὰ μεταλάβῃ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοί. Τί λοιπὸν μᾶς διδάσκει ἡ **λειτουργία τῶν προηγιασμένων** καὶ ὁ 52 κανὼν τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ οἱ 227 ἅγιοι πατέρες οἱ συνελθόντες εἰς αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 691 ; Μᾶς διδάσκουσι σπουδαιότατον μάθημα, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀνωτάτης αὐτῆς Ἀρχῆς, τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δὲν ἐθεώρησεν ἀρκετὸν τὸ νὰ κοινωνῶσιν οἱ Χριστιανοὶ μόνον δις τῆς ἐβδομάδος, κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν, ἀλλ' ἐνομοθέτησε μὲ τὸν ἐπισημό-

τατον τρόπον νὰ κρατῇται ἁγία κοινωνία, διὰ νὰ μεταλαμβάνωσιν οἱ Χριστιανοὶ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος τῆς Μεγάλης Τέσσαρακοστῆς, διὰ νὰ ἔχωσι τὴν ἐκ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας ὑψίστην ὠφέλειαν. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται προφανέστατα ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία εἶνε ὠφελιμωτάτη καὶ ὅτι ἁμαρτάνουσιν ὅσοι τὰ ἐναντία φρονοῦσι καὶ διδάσκουσιν, εἰς ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀντιστρατευόμενοι.

Μία ἑνστασις ἐξελεγχομένη.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἐγείρεται μία ἑνστασις, ἡ ἐξῆς :

Μήπως ὅσα περὶ συνεχοῦς κοινωνίας λέγουσιν οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Σωτήρ, ἰσχύοντα ἄλλοτε, ἐφ' ὅσον ἐτηροῦντο, δὲν ἔχουσιν ἰσχὺν σήμερον, ἐπειδὴ διεκόπη ἐπὶ πολὺ ἡ τήρησις αὐτῶν ;

Ἡ ἑνστασις αὕτη εἶνε ὅλως ἀσύστατος καὶ πάντῃ ἀπορριπτέα.

Οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος καὶ χθὲς καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἰσχύν. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθωσιν· ἀλλ' ἡ ἰσχὺς τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος οὐδέποτε θὰ παρέλθῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν τελέσας αὐτὸς τὸ μυστήριον εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, **Τοῦτο ποιεῖτε**· ἀφοῦ διέταξε δηλαδὴ νὰ ποιῶσιν αὐτὸ τοῦτο ὅπερ αὐτὸς οὗτος ἐποίησε, δαλαδὴ καὶ νὰ εὐλογῶσι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ νὰ τρώγωσι καὶ νὰ πίνωσιν ἐξ αὐτοῦ πάντες· καὶ ἀφοῦ ἡ διάταξις αὐτοῦ αὕτη εἶνε νόμος ἰσχὺν ἔχων αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτον, «ἄχρῃς οἱ ἄν

ἔλθῃ», ἀποδεικνύεται ἄρα ὅτι ἡ τοῦ νόμου τούτου παράβασις, ἐφ' ὅσον καὶ ἂν διαρκῇ, δὲν καταλύει τοῦ νόμου τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ συνιστᾷ καὶ παρατείνει τὴν ἁμαρτίαν τῶν τοῦ νόμου παραβατῶν.

Οἱ δὲ λόγοι τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν παρακαλεῖται ὁ Σωτὴρ νὰ καταξιώσῃ τὸν ἱερέα νὰ μεταδώσῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἀγίαν κοινωνίαν εἰς πάντα τὸν λαόν, δι' ὧν προσκαλεῖται ὁ λαὸς νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν μετάληψιν, καὶ δι' ὧν προτρέπονται πάντες νὰ εὐχαριστήσωσιν ἀξίως τὸν Κύριον, διότι μετέλαβον, οἱ λόγοι οὗτοι, οὐδέποτε παύσαντες νὰ λέγονται εἰς πᾶσαν λειτουργίαν, καταβοῶσιν ἀδιαλείπτως ὅτι οὐδέποτε ἔπαυσεν οὐδὲ θὰ παύσῃ ἡ ἁμαρτία τῶν μὴ συνεχῶς καὶ ἀξίως κοινωνούντων.

Ἐπίσης καὶ οἱ περὶ συνεχοῦς κοινωνίας ἀποστολικοὶ καὶ συνοδικοὶ καὶ πατερικοὶ ἱεροὶ κανόνες, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς πράξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἔχουσι καὶ θὰ ἔχωσιν αἰωνίως θεόπνευστον καὶ ἀκατάλυτον τὴν ἰσχύν· καὶ τὴν ἰσχὺν ταύτην δὲν δύναται νὰ μετασαλεύσῃ οὔτε παρέλευσις χρόνου, οὔτε ἡθῶν καὶ ἐθίμων μεταβολή, οὔτε γνώμη οἰουδήποτε ἀνθρώπου, οὔτε ἀκόμη ἄλλη Σύνοδος εἴτε διοικητικὴ εἴτε τοπικὴ εἴτε οἰκουμενικὴ. Διότι αἱ μὲν διοικητικαὶ Ἱεραὶ Σύνοδοι, ὅποιαί εἴνε ἡ σύγχρονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, δὲν ἔχουσιν ἐξουσίαν νομοθετικὴν, ἀλλὰ μόνον δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν, καὶ ταύτην συμ-

φώνως πρὸς τοὺς κειμένους ἱεροὺς κανόνας. Αἱ δὲ τοπικαὶ καὶ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἔχουσι μὲν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον θὰ εἶνε ἀληθεῖς καὶ θεόπνευστοι, θὰ εἶνε ἀδύνατον νὰ μεταβάλωσι τοὺς περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως κανόνας, διότι οὗτοι στηρίζονται ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς πράξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ διότι οἱ κανόνες οὗτοι δὲν εἶνε καιρικοὶ ἢ ἐπουσιώδεις, ἀλλὰ θεμελιώδεις καὶ οὐσιωδέστατοι· διότι νομοθετοῦσι τὸ μέγα καὶ αἰώνιον μυστήριον, καὶ διότι πάντες σχεδὸν οἱ ποινικοὶ κανόνες ἐπὶ τῶν περὶ συνεχοῦς κοινωνίας θεμελιωδῶν κανόνων στηρίζονται· διότι τὸ «ἀφορίζεσθω», ὅπερ πάντοτε σχεδὸν ὡς ποινὴν ἐπιβάλλουσιν οἱ ποινικοὶ κανόνες, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει. ὅταν δὲν συνοδεύηται μετ' ἀναθέματος, ἢ ἀπομάκρυνσιν ἐπὶ χρόνον τινὰ ἀπὸ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ἀναντιρρήτως ὅτι αἱ περὶ συνεχοῦς κοινωνίας διατάξεις εἶνε ἀμετάβλητοι καὶ διαρκεῖς, καὶ ὅτι οἱ μὴ συνεχῶς καὶ ἀξίως κοινωνοῦντες καὶ οἱ τοῦτο ἐμποδίζοντες βεβαίως ἀμαρτάνουσιν. Εἰς πλείονα δὲ περὶ τούτου πιστοποίησιν θὰ φέρωμεν καὶ ἄλλας ἀγίων πατέρων μαρτυρίας καὶ ἱστορικὰ σχετικὰ γεγονότα.

**Πῶς καὶ πότε θὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ περὶ
συνεχοῦς μεταλήψεως κανόνες.**

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑποχρεοῦται ἐξ ἴσου νὰ κοινωνῇ τις τόσον συνεχῶς ὅσον καὶ ἀξίως, διότι ἄλλως ἢ

θεία κοινωνία γίνεται εἰς κρίμα καὶ κατάκριμα διὰ τοὺς ἀναξίως κοινωνοῦντας, διὰ τοῦτο ὑποστηρίζοντες τῶν ἱερῶν τῆς Ὁρθοδοξίας θεσμῶν τὴν ἀνόρθωσιν, ἐννοοῦμεν νὰ γίνῃ αὕτη ἀρμοδίως καὶ μεμελετημένως καὶ σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ πολὺ ἀπέχουμεν τοῦ νὰ προτρέψωμεν μωρῶς τοὺς πολλοὺς καὶ ἀκατηχῆτους καὶ ἀμυήτους νὰ δράμωσι τυφλῶς πρὸς τὴν θείαν κοινωνίαν· διότι τοιοῦτό τι θὰ ᾔτο τοῦ ἱερωτάτου τῶν μυστηρίων βεβήλωσις καὶ ἐξολίσθησις ἐξ ἑνὸς κακοῦ εἰς ἕτερον. Διὰ τοῦτο αἱ περὶ θείας κοινωνίας πραγματεῖαι ἡμῶν δημοσιεύονται κυρίως χάριν φωτισμοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, οὔτινος ἢ διὰ πάντας λύσις θὰ ἐπιτευχθῇ σὺν Θεῷ διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ παραδείγματος τῶν φωτιζομένων καὶ ἱδνακαινιζομένων, πρωτοστατούσης καὶ ἐπευλογούσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀρχῶν αὐτῆς.

Περὶ δὲ τοῦ τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ συνεχοῦς κοινωνίας ἱερῶν κανόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερον ὅλον ἄρθρον.

Γ'.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ λειτουργία ἐν γένει σημαίνει δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἡ δὲ θεία λειτουργία σημαίνει κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς διατάξεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διπλὴν ἱερὰν ὑπηρεσίαν, τὴν μὲν διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ θείου λόγου, τὴν δὲ διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστικοῦ θείου δείπνου, μετὰ προσευχῶν καὶ ψαλμωδιῶν, ἐνθεν μὲν πρὸς λατρείαν καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἐνθεν δὲ πρὸς φωτισμὸν καὶ ἁγιασμὸν τῶν χριστιανῶν.

Τὰ κατὰ τὴν θεϊάν λειτουργίαν ὀρίζουσι παραδόσεις καὶ κανόνες καὶ διατάξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων τινῶν πατέρων. Αἱ παραδόσεις αὗται καὶ οἱ κανόνες καὶ αἱ διατάξεις ἀποτελοῦσι τὸν ὀργανισμὸν ἢ τὸν κανονισμὸν τῆς θείας λειτουργίας.

Κατὰ ταῦτα ἡ θεία λειτουργία μέχρι μὲν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸ θείου κηρύγματος ἦτο κοινὴ εἰς πάντας πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως.

Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς θείας λειτουργίας δὲν ἠδύναντο κατ' ἐξαιρέσιν νὰ λάβωσι μέρος οἱ ἕνεκα αἱρέσεως ἢ ἀρνήσεως τῆς πίστεως ἢ θανασίμου ἁμαρτίας ἀποκοπέντες τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἦσαν ὅλως ἀφωρισμένοι ἢ ἀποκεχωρισμένοι ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἐὰν δέ τινες ἐκ τῶν ἀφωρισμένων τούτων ἐπεθύμουν νὰ ἐπανέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ἀπεκόπησαν, ἔπρεπε νὰ μετανοή-

σωσι καὶ νὰ δείξωσιν ἐμπράκτως τὴν μετάνοιαν αὐτῶν· οὕτω δὲ κατόπιν πολλοῦ χρόνου καὶ μεγάλης δοκιμασίας ἐγίνοντο πάλιν δεκτοὶ ὡς τακτικὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας συμπληροῦντες τὰ στάδια τῆς μετανοίας αὐτῶν, ὅποτε ἠνοῦντο πάλιν μετὰ τῶν ἄλλων πιστῶν ἀνακτῶμενοι τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνεχοῦς κοινωνίας.

Ὡς πρῶτον δὲ στάδιον τῆς μετανοίας καὶ δοκιμασίας τῶν ἀφορισθέντων ὠρίζετο τὸ νὰ μένωσιν ἐν καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ ὑπαιθρον, καὶ νὰ αἰτῶσι μετὰ δακρύων συγχώρησιν παρὰ Θεοῦ, παρακαλοῦντες καὶ τοὺς πιστοὺς νὰ δέωνται ὑπὲρ αὐτῶν, μὴ ἔχοντες τὸ δικαίωμα οὔτε εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ ὡς ἀκροαταὶ νὰ πατήσωσι.

Διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο οὗτοι ἐξωθούμενοι ἢ προσκλαίοντες ἢ χειμαζόμενοι· ἐξωθούμενοι μὲν, διότι ἐξεβάλλοντο καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προθύρων τοῦ ναοῦ· χειμαζόμενοι δέ, διότι μένοντες εἰς τὸ ὑπαιθρον ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ χειμῶνος ὑποφέροντες καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς· προσκλαίοντες δέ, διότι μετὰ κλαυθμῶν ἐζήτουν συγχώρησιν.

Κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας ἡ εἴσοδος ἦτο ἐλευθέρα καὶ εἰς τοὺς Ἑθνικοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἵστανται μόνον εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ ὡς ἀκροαταί. Οὗτοι διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο ἀκρωμένοι.

Μεταξὺ τῶν ἀκρωμένων ἐγίνοντο δεκτοὶ λαμβάνοντες τὸ δικαίωμα νὰ πατήσωσιν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ καὶ ὅσοι εἶχον ἤδη διέλθῃ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μετανοίας τῶν μεταξὺ τῶν προσκλαιόντων.

Ἦσαν λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἀκρωμένων καὶ μὴ χριστιανοί, καὶ χριστιανοὶ ὑπὸ ποινὴν διατελοῦντες.

Κατὰ τὸ πρῶτον καὶ κοινὸν μέρος τῆς θείας λειτουργίας παρίσταντο ἔσω τῶν προθύρων εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ καὶ οἱ κατηχούμενοι, οἵτινες ἐλέγοντο μὲν χριστιανοί, ἀλλὰ δὲν ἦσαν τέλειοι· διότι ἀκόμη ἐδιδάσκοντο καὶ ἐδοκιμάζοντο χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀκόμη βαπτισθῇ.

Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν κατηγουμένων ἦσαν δεδοκιμασμένοι καὶ δεδιδαγμένοι καὶ παρεσκευασμένοι πλέον διὰ τὸ φῶτισμα, ἤτοι διὰ τὸ βάπτισμα, ὅπερ μετ' ὀλίγον ἐμελλον νὰ λάβωσιν, ἐκαλοῦντο *φωτιζόμενοι*. Ἰσταντο δὲ καὶ οὗτοι ἐσώτερον τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ πρὸ τῶν ἄλλων κατηγουμένων.

Κατὰ τὸ αὐτὸ πρῶτον καὶ κοινὸν μέρος τῆς θείας λειτουργίας παρίσταντο ἐσωθεν τοῦ νάρθηκος ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ὅσοι ἀμαρτήσαντες πρότερον καὶ μετανοήσαντες καὶ διανύσαντες τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μετανοίας των ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἐν ὑπαίθρῳ ὡς προσκλαίοντες, διανύσαντες δὲ καὶ τὸ δεύτερον στάδιον τῆς μετανοίας των ὡς ἀκροώμενοι εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ, ἐγίνοντο μετὰ ταῦτα δεκτοὶ μεταξὺ τῶν *προσπιπτόντων ἢ γόνυ κλινόντων*, οἵτινες ἦσαν ἀκόμη ἐν μετανοίᾳ, διαρκούσης ἐτι καὶ μήπω ληξάσης τῆς ποινῆς των

Κατὰ τὸ αὐτὸ πρῶτον καὶ κοινὸν μέρος τῆς θείας λειτουργίας εἶχον δικαίωμα νὰ παρίστανται ἐν τῷ ναῷ καὶ οἱ *ἐνεργούμενοι*, ἤτοι οἱ πειραζόμενοι ὑπὸ δαιμονίων.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας περιλαμβάνει προσευχὰς καὶ ψαλμωδίας, πρωτίστως δὲ καὶ κυρίως τὴν ἀνάγνωσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ θεοῦ λόγου, ἣτις ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ καὶ καθαιρέσεως. Διότι ὁ 58ος ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ὁ 16ος τῆς Ἐκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατάσσουσι ταῦτα:

«Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ τῇ ἀμελείᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ, καθαιρέσθω.» Διατάσσεται δὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας, πρωτίστως δὲ καὶ ἀπαρλαίπτως κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν.

Ὁ κανὼν οὗτος ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς.

Ὅστις ἐπίσκοπος ἢ ἐφημέριος δὲν φροντίζει διὰ τὸν κατώτερον κλῆρον, διὰ τοὺς ψάλτας δηλαδὴ, ἀναγνώστας, καὶ λοιπούς, οὔτε διὰ τὸν λαόν, καὶ δὲν διδάσκει αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας, ὁ ἀμελής οὗτος καὶ φυγόπονος ἐπίσκοπος ἢ ἐφημέριος νὰ καταδικάζεται εἰς ἀφορισμόν. Καὶ ἂν δὲν τὸν σωφρονίσῃ ἡ ποινὴ τοῦ ἀφορισμοῦ, καθ' ἣν γί-

νεται ἀργός καὶ χάνει τὸ δικαίωμα νὰ κοινωνῇ συνεχῶς ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον, τότε, ἂν ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀμέλειαν καὶ φυγοπονίαν, νὰ καταδικάζεται εἰς καθαίρεσιν.

Ἐκ δὲ πλείστων μαρτυριῶν γνωρίζομεν, ὅτι τὸ κήρυγμα δὲν ἐγένετο ἀπὸ ἑνα πάντοτε, ἀλλὰ πολλάκις ἀπὸ πλείονας πρεσβυτέρους, καὶ μετὰ τούτους ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον. Ὁ Χρυσόστομος πολλαχοῦ λέγει, ὅτι μετ' αὐτὸν κηρύττοντα ἐν Ἀντιοχείᾳ ὠμίλει ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανός, ὁ Πατήρ, ὡς ἐπονομάζει αὐτόν. Εἰς δὲ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς: «Ὅταν ἀναγινωσκόμενον ἢ τὸ Εὐαγγέλιον, πάντες οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς στηκέτωσαν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας· γέγραπται γάρ, Σιώπα καὶ ἄκουε Ἰσραὴλ . . . Ἐξῆς παρακαλείτωσαν οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαόν, ὁ καθεὶς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἅπαντες, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ ἐπίσκοπος, ὃς ἔοικε κυβερνήτῃ».

Οἱ λόγοι οὗτοι τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς:

«Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου πάντες οἰκκλητικοὶ καὶ ὁ λαὸς ὅλος νὰ ἴστανται μὲ πολλὴν ἡσυχίαν. Διότι λέγεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, Σιώπα καὶ ἄκουε, λαὸς τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ὁμιλῶσι πρὸς τὸν λαόν οἱ πρεσβύτεροι προτρέποντες καὶ παρηγοροῦντες αὐτόν, ὅχι πάντες ὁμοῦ, ἀλλὰ καθεὶς χωριστά, καὶ τελευταῖος πάντων νὰ ὁμιλῇ ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις ὁμοιάζει μὲ πλοίαρχον, διότι κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν.»

Μετὰ δὲ τὸ κήρυγμα ἐλάβαν τέλος τὸ πρῶτον καὶ κοινὸν μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ὅπερ ἐκαλεῖτο *Λειτουργία τῶν κατηχομένων*. Καὶ ἀφοῦ ἐξήρχοντο πάντες οἱ μὴ ἔχοντες δικαίωμα νὰ κοινωνήσωσι, πλὴν μιᾶς τάξεως, ἤρχιζε τὸ δεύτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἣτις ἐκαλεῖτο *Λειτουργία τῶν πιστῶν*. διότι μόνοι οἱ πιστοὶ εἶχον δικαίωμα νὰ τελῶσιν αὐτὴν καὶ νὰ κοινωνῶσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατ' αὐτήν.

Ἐκαλοῦντο δὲ κατ' ἐξοχὴν πιστοὶ ὅσοι χριστιανοὶ ἐνέμενον σταθεροὶ εἰς τὴν ζῶσαν πίστιν, ὅσοι δηλαδὴ δὲν ὑπέ-

κείντο εἰς ποιήν, ὡς μὴ ὑποπεσόντες εἰς αἵρεσιν ἢ ἄρνησιν ἢ ὡς μὴ διαπράξαντες ἁμαρτίαν ἀφαιροῦσαν τὸ δικαίωμα τῆς συνεχοῦς κοινωνίας, ἢ ὅσοι ἀσεβήσαντες ἢ ἁμαρτήσαντες μετενόησαν καὶ συμπληρώσαντες τὸν κανόνα τῆς μετανοίας των ἀνέκτησαν καὶ διετήρουν τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνεχοῦς κοινωνίας.

Πρῶτον λοιπὸν μετὰ τὸ κήρυγμα τῶν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων διατάσσοντο ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ οἱ ἀκρωμένοι.

Δεύτερον, ἀφοῦ ἐγίνετο ἡ ὠρισμένη προσευχή δι' αὐτοὺς κλίνοντας τὴν κεφαλὴν, διατάσσοντο ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ οἱ κατηχούμενοι.

Τρίτον, ἀφοῦ ἐγίνετο ἡ ὠρισμένη προσευχή καὶ δι' αὐτοὺς, διατάσσοντο ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ οἱ ἐνεργούμενοι.

Τέταρτον μετὰ τὴν προσήκουσαν προσευχὴν καὶ εὐλογίαν διατασσόμενοι ἐξήρχοντο καὶ οἱ φωτιζόμενοι.

Πέμπτον, ἀφοῦ ἐγίνετο ἡ ὠρισμένη προσευχή καὶ δι' αὐτοὺς γόνυ κλίνοντας, διατάσσοντο ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ, οἵτινες ἐκαλοῦντο *ὑποπίπτοντες καὶ γόνυ κλίνοντες*.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἐξοδὸν τῶν ἀκρωμένων καὶ κατηχουμένων καὶ ἐνεργουμένων καὶ φωτιζομένων καὶ ὑποπίπτοντων ἔληγε τὸ πρῶτον μέρος καὶ ἤρχιζεν, ὡς εἵπομεν, τὸ δεύτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἥτις, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐλέγετο λειτουργία τῶν πιστῶν, διότι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ γινομένης τῆς προσφορᾶς τῶν δώρων καὶ τῆς μυστικῆς θυσίας, μεθ' ἣν ἠκολούθει ἡ ἀγία μετάληψις, δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ παρίστανται παρὰ μόνον οἱ πιστοί, οἵτινες ἔπρεπε πάντες νὰ εἶνε καὶ ἔτοιμοι διὰ τὴν θείαν κοινωνίαν.

Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τῆς θείας λειτουργίας τῶν πιστῶν εἶχον δικαίωμα νὰ παρίστανται καὶ τινες εὐρισκόμενοι εἰς τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον τῆς μετανοίας των στάδιον, οἱ διὰ τοῦτο καλούμενοι *συνιστά-*

μενοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπετρέπετο μόνον νὰ ἀκούωσι τὰς προσευχὰς τῆς μυστικῆς θυσίας, ἰστάμενοι μετὰ τῶν πιστῶν, χωρὶς νὰ ἔχωσι δικαίωμα ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀκόμη οὔτε νὰ προσφέρωσι δῶρα οὔτε νὰ κοινωνῶσι.

Μαρτυρίαι δεικνύουσαι ποῶτοι εἶχον δικαίωμα νὰ παρίστανται εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν καὶ νὰ κοινωνῶσι συνεχῶς.

Ὅτι δὲ τοιοῦτος εἶνε ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅστις σήμερον μένει ἀνεφάρμοστος ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀμελείας, ἀλλ' ὅχι ἄνευ εὐθύνης διὰ τοὺς ἀρμοδίους, ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι αὐτοσχεδιάζομεν, παραθέτομεν τὰς ἐξῆς μαρτυρίας.

1. Εἰς τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς ἀναγινώσκομεν :

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, «πληρώσαντος τοῦ ἐπισκόπου τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον... ἀναστάντων ἀπάντων, ὁ διάκονος ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνελθὼν κηρυττέτω, Μὴ τις τῶν ἀχρωμένων· μὴ τις τῶν ἀπίστων. Καὶ ἡσυχίας γενομένης, λεγέτω, «Εὐξασθε οἱ κατηχούμενοι». Μετὰ δὲ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν αἰτήσεις καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἐπισκόπου «ὁ διάκονος λεγέτω, Προέλθετε οἱ κατηχούμενοι ἐν εἰρήνῃ. Καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν αὐτοὺς λεγέτω, Εὐξασθε οἱ ἐνεργούμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων». Μετὰ δὲ τὴν δέξιν τοῦ διακόνου καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἐπισκόπου «ὁ διάκονος λεγέτω, Προέλθετε οἱ ἐνεργούμενοι. Καὶ μετ' αὐτοὺς προσφωνεῖτω, Εὐξασθε οἱ φωτιζόμενοι.» Μετὰ δὲ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν παράκλησιν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἐπισκόπου, «λεγέτω ὁ διάκονος, Προέλθετε οἱ φωτιζόμενοι. Καὶ μετὰ τοῦτο κηρυττέτω, Εὐξασθε οἱ ἐν μετανοίᾳ». Μετὰ δὲ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν παράκλησιν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἐπισκόπου «ὁ διάκονος λεγέτω, Ἀπολύεσθε οἱ ἐν μετανοίᾳ. Καὶ προστιθέτω, Μὴ τις τῶν μὴ δυναμένων προσελθέτω· ὅσοι πιστοὶ κλίνομεν γόνυ.» (Ὁρα Eastern liturgies ὑπὸ Brightman, Oxford, 1896, σελ. 3—9.)

2. Συμφώνως πρὸς τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς ὁρίζει

καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Ἱερὰ Σύνοδος συνελθοῦσα τῷ 364, ἡ ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς, τὰ ἐξῆς διὰ τοῦ 19ου αὐτῆς κανόνος :

«Περὶ τοῦ δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων τὴν τῶν κατηχομένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι· καὶ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τοὺς κατηχομένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι· καὶ τούτων προελθόντων ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑποχωρησάντων, οὕτω τῶν πιστῶν τὰς εὐχὰς γίνεσθαι τρεῖς»...

Ὁ 19ος οὗτος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου ἐξηγεῖται ὡς ἐξῆς :

«Μετὰ τὸ κήρυγμα τῶν ἐπισκόπων πρέπει πρῶτον νὰ γίνηται προσευχὴ ὑπὲρ τῶν κατηχομένων· ἀφοῦ δὲ ἐξελεῖθωσιν ἐκ τοῦ ναοῦ οἱ κατηχούμενοι, πρέπει νὰ γίνηται προσευχὴ ὑπὲρ τῶν μετανοούντων· ἀφοῦ δὲ καὶ οὗτοι ὑποκλίνοντες δεχθῶσι τὴν εὐλογίαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ προεστῶτος καὶ ἀναχωρήσωσι, τότε νὰ ἀναγινώσκωνται αἱ τῶν πιστῶν τρεῖς εὐχαί»...

3. Ὅτι δὲ μετὰ τὸ κήρυγμα ἐξέρχοντο, ὡς ὀρίζεται, ἐκ τοῦ ναοῦ οἱ κατηχούμενοι καὶ οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ, διὰ νὰ μὴ μείνωσιν εἰς τὴν μυστικὴν θυσίαν καὶ θείαν κοινωνίαν, ὡς ἀνάξιοι, ἰδοὺ παραθέτομεν καὶ ἄλλην μαρτυρίαν.

Μετὰ τὸ κήρυγμα «ἐξῶ γίνονται τῆς ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχοούμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες· μένουσι δὲ οἱ τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι.» (Διον. Ἀρεοπαγ. περὶ μυστ. θεολ. β'.)

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς :

Μετὰ τὸ κήρυγμα «ἐξέρχονται ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ οἱ κατηχούμενοι καὶ μετὰ αὐτοὺς οἱ δαιμονιζόμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ διατελοῦντες· μένουσι δὲ ἐντός τοῦ ναοῦ μόνον ὅσοι εἰνεᾶξιοι νὰ ἴδωσι τὴν μυστικὴν θυσίαν καὶ νὰ μεταλάβωσι.»

4. Περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως μαρτυρεῖ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὅτι οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ μεταλάβωσιν ἀπεκλείοντο ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν. Λέγει δὲ τὰ ἐξῆς :

« Ἐπειδὴν εἰρξώμεν τῶν ἱερῶν περιβόλων τοὺς οὐ δυναμένους τῆς ἱερᾶς μετασχεῖν τραπέζης, καὶ πάντες ὁμοίως ἐπ' ἐδάφους κείμεθα... » (Ὁμιλία 18η εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους.)

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς :

« Ἀφοῦ ἐκβάλωμεν ἔξω τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοῦ ναοῦ καὶ ἀποκλείσωμεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ κοινωνήσωσιν ἐκ τῆς ἁγίας τραπέζης, τότε καὶ πάντες οἱ πιστοὶ γονυπετοῦμεν. »

5. Περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως λέγει ἐν τῇ Ἀρχαιολογίᾳ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος καὶ καθηγητῆς τῆς θεολογίας Νικηφόρος ὁ Καλογεράς τὰ ἐξῆς ἐν σελίδι 458 :

« Ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν οἱ μὲν ἄπιστοι, οἱ κατηχομένοι, οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ, ὑπὸ ποινὴν διατελοῦντες, ἀπεκλείοντο, οἱ δὲ πιστοὶ μόνοι παρίσταντο.

6. Περὶ προσκλαιόντων καὶ ἀκροωμένων καὶ ὑποπιπτόντων καὶ συνισταμένων, καὶ ὅτι πάντες οὗτοι, παρίσταμενοι εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ παραστῶσιν εἰς τὸ δεύτερον αὐτῆς μέρος καὶ νὰ κοινωνήσωσιν, εἰς ἣν παρίσταντο μόνοι οἱ πιστοὶ μετὰ τῶν συνισταμένων, καὶ μετελάμβανον πάντες οἱ πιστοί, ἀναφέρουσιν ὁ 4 καὶ 17 κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου, καὶ ὁ 11 κανὼν τῆς κανονικῆς ἐπιστολῆς Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, καὶ ἡ 22 καὶ 55 καὶ 75 κανονικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ ὁ 11 καὶ 12 κανὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω παρατεθεισῶν μαρτυριῶν ἀποδεικνύεται λοιπόν, ὅτι ἡ λειτουργία διηρεῖτο εἰς δύο μέρη· ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας ἦτο κοινὸν διὰ πάντας πλὴν τῶν προσκλαιόντων· ὅτι τὸ πρῶτον μέρος περιελάμβανε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τὸ κήρυγμα· ὅτι μετὰ τὸ κήρυγμα ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὅσοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἴδωσι τὴν τέλεσιν τῆς μυστι-

κῆς θυσίας καὶ νὰ κοινωνήσωσιν, ὅτι δηλαδὴ ἀπελύοντο 1) οἱ ἀκρωμένοι, 2) οἱ κατηχούμενοι, 3) οἱ ἐνεργούμενοι, 4) οἱ φωτιζόμενοι καὶ 5) οἱ ἐν μετανοίᾳ οἱ καὶ ὑποπίπτοντες ἢ γόνυ κλίνοντες καλούμενοι· ὅτι οὕτω πλέον ἔληγε τὸ πρῶτον καὶ ἤρχιζε τὸ δεύτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, εἰς ᾧ παρίσταντο μετὰ τινων συνισταμένων μόνοι οἱ πιστοὶ, οἱ ἔχοντες δικαίωμα καὶ ὑποχρέωσιν νὰ κοινωνῶσι συνεχῶς, εἰ δὲ μὴ, ἡμάρτανον, καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς τὰς ποινάς, τὰς ὁποίας εἶδομεν εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν μελέτην περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως. Ἦδη παραθέτομεν καὶ τὸν σφοδρότατον ἔλεγχον τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου, ὅστις καὶ αὐτὸς θεωρεῖ τοὺς μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντας ὡς μεγάλως ἀμαρτάνοντας.

**Ἐλεγχος τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τῶν
παρισταμένων εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν
τοῦ μυστικοῦ δεΐπνου χωρὶς νὰ
μεταλαμβάνωσιν.**

(Λόγος γ' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους.)

Ἐν πρώτοις ὁ θεὸς Πατὴρ ἐλέγχει τοὺς ἀναξίως προσερχομένους εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον ἄνευ ἐσωτερικῆς καθαρότητος μετὰ σωματικῆς μόνον· ἐλέγχει δὲ καὶ ἐκείνους, οἵτινες ἔχουσι τὴν πρόληψιν ὅτι κατὰ ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους πρέπει μόνον νὰ κοινωνῶσι, καὶ ὅχι μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως, ὅπως ὀρίζουσιν οἱ θεοὶ κανόνες· ἔπειτα ἐλέγχει τοὺς τολμῶντας νὰ παρίστανται εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν τοῦ μυστικοῦ δεΐπνου χωρὶς νὰ μεταλαμβάνωσι. Λέγει δὲ περὶ τῶν τελευταίων τούτων.

«Οὐκ εἶ τῆς θυσίας ἄξιος, οὐδὲ τῆς μεταλήψεως; οὐκοῦν οὐδὲ τῆς εὐχῆς. Ἀκούεις τοῦ κήρυκος ἐστῶτος καὶ λέγοντος, Ὅσοι ἐν μετανοίᾳ ἀπέλθετε. Πάντες ὅσοι μὴ μετέχουσιν, ἐν μετανοίᾳ εἰσὶ. Τί στήκει; Εἰ τῶν ἐν μετανοίᾳ εἶ, μετασχεῖν οὐκ ὀφείλεις· ὁ γὰρ μὴ μετέχων τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐστί. Τίνος οὖν ἕνεκεν λέγει, Ἀπέλθετε οἱ μὴ δυνά-

μενοι δεσθῆναι; σὺ δὲ ἔστηκας ἰταυῶς; Ἄλλ' οὐκ εἴ τοῦτων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων μετέχειν; καὶ οὕτως οὐδὲν φροντίζεις; οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα; Σκόπει, παρακαλῶ».

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὴν θυσίαν, οὐδὲ εἰς τὴν μετάληψιν; Λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ μένης οὔτε εἰς τὴν προσευχὴν τῆς μυστικῆς θυσίας. Ἀκούεις ὅτι ὁ διάκονος ἴσταται καὶ λέγει, Ὅσοι εἰσθε ἐκ τῶν ἐν μετανοίᾳ, ὅσοι δηλαδὴ δὲν ἐξεπληρώσατε ἀκόμη τὸν κανόνα σας, ἤτοι τὴν ποινὴν τῆς μετανοίας σας, ἐξέλθετε. Πάντες ὅσοι δὲν μεταλαμβάνουσιν εἶνε εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπὸ κανόνα μετανοίας. Διατί στέκεις καὶ δὲν ἐξέρχεσαι; Ἐὰν εἶσαι ἀκόμη ὑπὸ κανόνα ποινῆς, ὑποχρεοῦσαι νὰ μὴ μεταλάβῃς· διότι ὁ μὴ μεταλαμβάνων ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ὑπὸ ποινὴν μετανοούντων. Διατί λοιπὸν ὁ διάκονος διατάσσει λέγων, Νὰ ἐξέλθῃτε ἐκ τοῦ ναοῦ ὅσοι δὲν δύνασθε νὰ μείνητε εἰς τὴν προσευχὴν τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν; Καὶ ὁμῶς σὺ ἴστασαι μὲ αὐθάδειαν. Ἄλλὰ δὲν εἶσαι ἐκ τῶν μετανοούντων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐτελείωσαν ἀκόμη τὸν κανόνα τῆς ποινῆς των; Ἄλλ' εἶσαι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ μεταλαμβάνωσιν; Ἀφοῦ λοιπὸν εἶσαι τοιοῦτος, πῶς δὲν φροντίζεις νὰ μεταλάβῃς; Καὶ νομίζεις ὅτι ἡ πρᾶξις σου αὕτη δὲν εἶναι οὐδόλως ἔνοχος; Πρόσεχε, παρακαλῶ, εἰς ὅσα θὰ εἴπω, διὰ νὰ ἐννοήσῃς πόσον ἔνοχος εἶσαι».

Συνεχίζων ὁ θεὸς Χρυσόστοκος τὸν ἐλεγχόν του λέγει τὰ ἑξῆς :

«Τράπεζα πάρεστι βασιλική· ἄγγελοι διακονοῦνται τῇ τραπέζῃ· αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς· καὶ σὺ ἔστηκας χασμώμενος; Ῥυπαρά σου τὰ ἱμάτια, καὶ οὐδεὶς σοι λόγος; Ἄλλὰ καθαρὰ ἐστίν; Οὐκοῦν ἀνάπεσον καὶ μέτεχε Ἐρχεται καθ' ἐκάστην ἰδεῖν τοὺς ἀνακειμένους· πᾶσι διαλέγεται· καὶ νῦν ἐν τῷ συνειδότη ἐρεῖ, Ἐταῖροι, πᾶς ἐστί-

κατε ὧδε, μὴ ἔχοντες ἔνδυμα γάμου ; Οὐκ εἶπε, Διὰ τί ἀνέπεσας ; ἀλλὰ πρὸ τῆς κατακλίσεως, καὶ τῆς εἰσόδου ἀνάξιον αὐτὸν εἶναι φησὶν· οὐ γὰρ εἶπε, Διὰ τί κατεκλίθης ; ἀλλὰ, τί εἰσῆλθες ; Ταῦτα καὶ νῦν πρὸς ἅπαντας ὑμᾶς διαλέγεται τοὺς ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἑστῶτας. Πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων τοῦ μυστηρίου ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἔστηκε. Διὰ τοῦτο πρότερον ἐκβάλλονται οἱ ἐν ἀμαρτήματι.»

Καὶ οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς :

«Εἶνε παρατεθειμένη ἡ τράπεζα τοῦ βασιλέως Θεοῦ· ἄγγελοι εἶνε ὑπηρέται εἰς τὴν τράπεζαν· αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶνε παρὼν· καὶ σὺ ἴσταται καὶ χασμάσαι, χωρὶς νὰ κοινωνῇς ; Μήπως εἶνε ἀκάθαρτα τὰ ἐνδύματά σου, καὶ δὲν σέ μέλλει ; Ἀλλὰ καθάρᾳ εἶνε ; Λοιπὸν κάθου καὶ φάγε. Ὁ βασιλεὺς ἔρχεται καθ' ἑκάστην νὰ ἴδῃ τοὺς παρακαθημένους εἰς τὴν τράπεζάν του· μὲ ὅλους συνομιλεῖ· καὶ τῶρα θὰ εἴπῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν παρισταμένων χωρὶς νὰ εἶνε ἑτοιμοί, Φίλοι, διὰ τί ἴστασθε ἐδῶ, χωρὶς νὰ ἔχητε ἔνδυμα γάμου ; Δὲν εἶπε, Διὰ τί ἐκάθισας εἰς τὴν τράπεζάν μου ; ἀλλὰ, πρὶν καθίσῃ, λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο ἀνάξιος καὶ νὰ εἰσέλθῃ· διότι δὲν εἶπε, Διὰ τί ἐκάθισας εἰς τὴν τράπεζάν μου ; ἀλλ' εἶπε, Διὰ τί εἰσῆλθες εἰς τὸν οἶκόν μου ; Τοῦτο καὶ τῶρα πρὸς ὅλους σὰς ὁμιλεῖ, οἱ ὅποιοι μὲ ἀναισχυντίαν καὶ αὐθάδειαν ἴστασθε, χωρὶς νὰ κοινωνῇτε. Διότι πᾶς ὅστις, μένων εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, δὲν μεταλαμβάνει ἀπὸ τὰ μυστήρια ἴσταται μὲ ἀναίδειαν καὶ αὐθάδειαν. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μένωσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν οἱ μὴ μεταλαμβάνοντες, διὰ τοῦτο ἐκβάλλονται ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὅσοι ἔχουσιν ἀμάρτημά τι κωλῶν αὐτοὺς τῆς θείας κοινωνίας.»

Συνεχίζων λέγει ἔτι ὁ θεὸς Χρυσόστομος :

«Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τραπέζης, παραγενομένου τοῦ

δεσπότης, οὐ δεῖ τοὺς προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν παρεῖναι, ἀλλ' ἐκποδῶν γίνονται· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, προσφερομένης τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἁμνοῦ τεθυμένου καὶ τοῦ προβάτου τοῦ δεσποτικοῦ, ὅταν ἀκούσῃς δεηθῶμεν πάντες κοινῇ, ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα. τότε νόμισον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἀνωθεν καὶ κατιέναι τοὺς ἀγγέλους. Ὡς περ τοίνυν τῶν ἀμυήτων οὐδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμνημένων καὶ ῥυπαρῶν.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Διότι καθὼς δὲν πρέπει, ὅταν ἔλθῃ ὁ βασιλεὺς, νὰ παρίστανται εἰς τὴν τράπεζαν οἱ δοῦλοι, οἵτινες ἔπταισαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ φεύγουσιν ἀπ' ἐμπρός του· οὕτω συμβαίνει ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ· ἐνῷ προσφέρεται ἡ θυσία, ἐνῷ πρόκειται ὁ δεσπότης Χριστὸς ὡς ἀρνίον καὶ πρόβατον σφαγῆς, ὅταν ἀκούσῃς νὰ προτρέπῃ ὁ διάκονος τοὺς πιστοὺς λέγων, Ἄς δεηθῶμεν ὅλοι κοινῶς, ὅταν ἴδῃς ὅτι ἀνοίγεται τὸ παραπέτασμα τοῦ ἱεροῦ, τότε νὰ νομίσης ὅτι ἀνοίγεται ὁ οὐρανὸς καὶ ὅτι ἀπ' ἐπάνω καταβαίνουσιν οἱ ἄγγελοι. Καθὼς λοιπὸν τότε δὲν πρέπει νὰ εἶνε παρὼν κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους τοὺς ἀβλαπτίστους, οὕτω δὲν πρέπει νὰ εἶνε παρὼν καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς βεβαπτισμένους, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐρρύπαναν τὸ βάπτισμά των.»

Συνεχίζων ἔτι ὁ θεὸς Χρυσόστομος τὸν ἐλεγχόν του λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἐστίασιν κληθεὶς τὰς χεῖρας νύψαιτο καὶ κατακληθεῖν, καὶ ἔτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχῃ. οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα ; οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μὴδὲ παραγενέσθαι ; Οὕτω δὲ καὶ σὺ παραγέγονας τὸν ἕμνον ἡσας μετὰ πάντων, ὁμολογησας εἶναι τῶν ἀξίων τῷ μὴ μετὰ τῶν ἀναξίων ἀνακεχωρηκέναι· πῶς ἔμεινας καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης ; Ἀνάξιός

εἰμι, φησὶν. Οὐκοῦν καὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς· οὐ γὰρ τῶν προκειμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ῥῥῶν ἐκείνων τὸ πνεῦμα πάντοθεν κάτεισιν. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἡμετέρους οἰκέτας τῇ σπογγίᾳ τὴν τράπεζαν περιπλύνοντας καὶ τὸν οἶκον καθαίροντας καὶ οὕτω τοὺς πίνακας τιθέντας ; Τοῦτο γίνεται διὰ τῶν εὐχῶν. Διὰ τῆς βοῆς τοῦ κήρυκος, ὥσπερ σπογγίᾳ, περιπλύνομεν τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα ἐν καθαρᾷ τῇ Ἐκκλησίᾳ πάντα προτεθῇ, ἵνα μηδεὶς ἢ σπῖλος, μηδὲ ῥυτίς. Ἀνάξιοι καὶ ὀφθαλμοὶ τῶν θαυμάτων τούτων, ἀνάξιοι καὶ ἀκοαί.»

Κὰν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους λιθοβολιθήσεται. Οὕτως οὐδὲ τῆς ἐπιβάσεως ἄξιοι ἦσαν, καίτοι γε μετὰ ταῦτα καὶ προσῆλθον. καὶ εἶδον ποῦ εἰστίκει ὁ Θεός. Ἐξεστὶ μετὰ ταῦτα προσελθεῖν καὶ ἰδεῖν. Ὅταν μέντοι παρῇ, ἄπιθι· οὐκ ἔξεστί σοι μᾶλλον ἢ τῷ κατηχουμένῳ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον μηδέπω τυχεῖν μυστηρίων, καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν προσκρούσαντα καταθρόνειν, καὶ ἀνάξιον καταστῆσαι τοῦ πράγματος».

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Εἰπέ μοι, ἐὰν κανεὶς προσκληθῇ εἰς γεῦμα καὶ ἤθελε πλύνει τὰς χεῖρας καὶ καθίσει εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἤθελε γίνῃ ἕτοιμος νὰ φάγῃ, ἀλλ' ἐπειτα δὲν ἤθελε λάβῃ μέρος, δὲν προσβάλλει ἐκείνον ὅστις τὸν προσεκάλεσε ; Δὲν ἦτο καλλίτερον νὰ μὴ ἤρχετο ὁ τοιοῦτος ; Τοιοῦτοτρόπως καὶ σὺ ἔχεις ἐλθῇ· ἔψαλς μὲ πάντας τοὺς πιστοὺς τὸν θεὸν ὕμνον· διότι ὡμολόγησας ὅτι εἶσαι ἀπὸ τοὺς ἀξίους μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔχεις ἀναχωρήσῃ μὲ τοὺς ἀνάξιους. Πῶς ἔμεινας χωρὶς νὰ λαμβάνῃς μέρος εἰς τὴν τράπεζαν ; Δὲν κοινωνῶ, λέγει, διότι εἰμαι ἀνάξιος. Ἦσο λοιπὸν ἀνάξιος νὰ μείνης καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, καὶ νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὰς εὐχὰς αὐτῶν· διότι ὅχι μόνον διὰ τῶν προκειμένων μυστηρίων,

ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων ἁσμάτων ἐκ πάντων τὸ πνεῦμα κατέρχεται. Δὲν βλέπεις τοὺς δούλους μας πῶς περιπλύνουσι τὴν τράπεζαν καὶ πῶς καθαρίζουσι τὸν οἶκον καὶ ὅτι μετὰ τὸ καθάρισμα θέτουσι τὰ πινάκια ; Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· γίνονται αἱ εὐχαὶ τῶν κατηχομένων, τῶν ἐν μετανοίᾳ καὶ αἱ λοιπαί, καὶ διὰ τῆς βοῆς τοῦ ἱεροδιακόνου ἐξέρχονται πάντες οὗτοι καὶ ὡς διὰ σπόγγου τινὸς περιπλύνομεν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ προτεθῶσι πάντα τὰ τίμια δῶρα ἐν μέσῳ συναθροίσεως καθαρῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς τὴν σύναξιν οὐδεμία κηλὶς καὶ οὐδεμία ρυτίς· διότι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἐν ἁμαρτίᾳ χριστιανῶν εἶνε ἀνάξιοι νὰ ἴδωσι τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, καὶ αἱ ἄκοαὶ αὐτῶν ἀνάξια νὰ ἀκούσωσι τὰς σχετικὰς εὐχάς.»

« Ἐν τοῖς μυστηρίοις συμβαίνει ἀνάλογόν τι πρὸς δ,τι συνέβη εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ὅτε ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς Ἑβραίους ὁ Θεός. Τότε κανεὶς ἐκ τῶν Ἑβραίων τῶν ἀκαθάρτων δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἂν ζῶν τι ἐγγίσῃ εἰς τὸ ὄρος, προαγγελθῇ ἀπειλητικῶς ὅτι θὰ λιθοβοληθῇ. Οὕτω τότε δὲν ἦσαν ἄξιοι οὔτε ἂν νὰ πατήσωσιν εἰς τὸ ὄρος· μ' ὅλον ὅτι μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ δηλαδὴ παρῆλθε ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους παρουσία τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἑβραῖοι ἤλθον καὶ εἶδον τὸν τόπον τῆς παρουσίας του. Οὕτω καὶ σύ, ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν, ἐπιτρέπεται νὰ ἔλθῃς εἰς τὸν ναὸν καὶ νὰ ἴδῃς. Ἀλλ' ὅταν τελεῖται τὸ μυστήριον, καὶ εἶνε παρὼν ὁ Χριστός, ἀναχώρησον· δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πλησιάσῃς σὺ ὁ ἐν ἁμαρτίᾳ χριστιανός, διότι εἶσαι χειρότερος τοῦ κατηχομένου· διότι δὲν εἶνε ἴσον τὸ νὰ μὴ τύχῃ τις ἀκόμη τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, καθὼς ὁ κατηχούμενος, πρὸς τὸ νὰ τύχῃ αὐτοῦ, ὡς ὁ βαπτισθεὶς καὶ χρισθεὶς καὶ κοινωνήσας, καὶ ἐπειτα νὰ περιυβρίσῃ διὰ τῆς ἁμαρτίας του τὰ μυστήρια ταῦτα, καὶ μιάνας τὸν ἁγιασμόν του, νὰ γίνῃ ἀνάξιός τῆς θείας κοινωνίας.»

Συνεχίζων ὁ θεὸς Χρυσόστομος τὸν ἔλεγχόν του λέγει :

« Ἐνῆν καὶ πλείονα λέγειν καὶ φοβερώτερον· ἀλλ' ὥστε μὴ βαρῆσαι τὴν διάνοιαν ὑμῶν, ἀρκεῖ καὶ ταῦτα. Οἱ γὰρ μὴ τούτοις σωφρονίζόμενοι, οὐδὲ τοῖς πλείοσιν. Ἴνα οὖν μὴ μείζον ὑμῶν τὸ κρίμα ἐργασώμεθα, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς οὐχ ἵνα μὴ παρὰ γίνησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς παρουσίας καὶ τῆς προσόδου ἀξίους ἑαυτοὺς καταστήσητε.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγουῦνται ὡς ἑξῆς :

« Ἦτο δυνατόν εἰς ἐμὲ νὰ σᾶς λέγω καὶ περισσότερα καὶ φοβερώτερα· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνω τὸν νοῦν σας, ἀρκοῦμαι εἰς ὅσα εἶπον. Διότι ὅσοι δὲν σωφρονίζονται μὲ ταῦτα, δὲν θὰ σωφρονισθῶσιν οὔτε μὲ τὰ περισσότερα. Διὰ νὰ μὴ σᾶς κάμω λοιπὸν ἀξιοκατακριτοτέρους· διότι μεγαλύτερας κατακρίσεως ἄξιος γίνεται ὅστις γνωρίζει περισσότερον τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ, καὶ ὁμῶς τὸ πράττει· διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ ὅχι νὰ μὴ ἔρχησθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ νὰ καταστήσητε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀξιούς, ὥστε καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν νὰ παρίστασθε καὶ ἀξίως νὰ μεταλαμβάνητε.»

Συνεχίζων ὁ θεὸς Χρυσόστομος τὸν ἑλεγχὸν τοῦ λέγει τὰ ἑξῆς :

« Εἰπέ μοι, εἰ βασιλεὺς τις ἐπέταξε καὶ εἶπεν. Εἴ τις τόδε πράττοι, τῆς τραπέζης ἀπεχέτω τῆς ἑμῆς· ἄρα ὑπὲρ τούτου οὐκ ἂν πάντα ἐπράξατε ; Εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἐκάλεσεν, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ· καὶ ἀναδυόμεθα, καὶ μέλλομεν, καὶ οὐ σπεύδομεν, οὐδὲ ἐπιτρέχομεν τῷ πράγματι ; Καὶ τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς σωτηρίας ; Οὐκ ἔστιν αἰτιάσασθαι ἀσθένειαν, οὐκ ἔστιν αἰτιάσασθαι φύσιν· ῥαθυμία μόνον ἀναξίους ἡμᾶς καθίστησιν.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θεοῦ Χρυσόστομου ἐξηγουῦνται ὡς ἑξῆς :

« Εἰπέ μοι, ἐὰν εἰς βασιλεὺς ᾔθελε διατάξῃ καὶ εἶπῃ·

Ἐάν κανεῖς ἤθελε πράξῃ τοῦτο, νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν τράπεζάν μου. Δὲν ἠθέλετε ἄρα γε, χάριν τῆς μετοχῆς σας εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως, δὲν ἠθέλετε πράξῃ πάντα ; Ἄλλ' ἰδοὺ ἡμεῖς προσεκλήθημεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ βασιλέως Θεοῦ· πῶς λοιπὸν ὀπισθοχωροῦμεν καὶ ἀναβάλλομεν καὶ δὲν σπεύδομεν καὶ δὲν τρέχομεν πρὸς τὸ πρᾶγμα ; Καὶ ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχωμεν ; Δὲν δικαιούμεθα νὰ προφασιζώμεθα ἀσθένειαν· ἥτοι ἔλλειψιν δυνάμεως πρὸς ἀξίαν παρασκευὴν διὰ τὴν θείαν κοινωνίαν· δὲν δικαιούμεθα νὰ προφασιζώμεθα φυσικὴν ἀδυναμίαν· μόνον ἡ ῥαθυμία καὶ ἀφροντισία μᾶς καθιστᾷ ἀναξίους τῆς θείας κοινωνίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐνταῦθα περατουμένης τῆς γ' περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως πραγματείας, φρονούμεν ὅτι ἀπεδείχθη ἀναντιρρήτως καὶ διὰ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος καὶ διὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ καθ' ὃν ὀρίζεται νὰ τελεῖται ἡ θεία λειτουργία καὶ διὰ τοῦ σφοδροῦ ἐλέγχου τοῦ θείου Χρυσοστόμου κατὰ τῶν μὴ συνεχῶς κοινωνούντων, φρονῶ, λέγω, ὅτι ἀπεδείχθη περιφανῶς ὅτι τὸ μὴ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε μεγάλη ἀμαρτία.

Ἄλλ' εἵπομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι δὲν ἄρκει νὰ κοινωνῇ τις συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ ἀξίως. Μένει λοιπὸν νὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῇ πέμπτῃ περὶ θείας κοινωνίας πραγματείᾳ πῶς πρέπει νὰ παρασκευάζηται τις, διὰ νὰ κοινωνῇ καὶ συνεχῶς καὶ ἀξίως. Ἀλλὰ προηγουμένως θὰ παραθέσωμεν ἐν τῇ τετάρτῃ πραγματείᾳ καὶ ἄλλας περὶ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας μαρτυρίας καὶ γνώμας.

Δ.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Εἰς τὴν πρώτην τῶν μελετῶν τούτων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία ὄχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται. Ἡ δὲ ἀπόδειξις ἐγένετο : α') Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ιδρύσαντος καὶ τελέσαντος τὸ μυστήριον. β') Ἐκ τῶν λόγων τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν τελεῖ τοῦτο μέχρι σήμερον. γ') Ἐκ τῶν περὶ τούτου ἱερῶν κανόνων καταδικαζόντων εἰς ἀφορισμὸν τοὺς μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντας.

Εἰς τὴν δευτέραν μελέτην ἀπεδείχθη ὅτι οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες, συννοοῦμένου πάντοτε καὶ τοῦ ἀξίως, ἀμαρτάνουσιν. Ἡ δὲ ἀπόδειξις ἐγένετο διὰ δέκα λόγων καὶ μιᾶς ἐξελεγχθείσης ἐνστάσεως, δι' ὧν κατεδείχθη ὅτι τὸ μὴ συνεχῶς κοινωνεῖν εἶνε νόμου παράβασις εἰς ποινὴν ὠρισμένην ὑποβαλλομένη, ἐπομένως δὲ ἁμαρτία, ἣν δὲν δικαιο-

λογεῖ τὸ ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ παρὰ πλείστων διαπράττεται.

Εἰς τὴν τρίτην μελέτην ἐδείχθη τίς ὁ ὀργανισμὸς τοῦ πρώτου μέρους τῆς θείας λειτουργίας, ἥτις κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ θείου λόγου, μετὰ τὴν ὁποίαν διατασσόμενοι ἐξήρχοντο οἱ ἀκροώμενοι, οἱ κατηχούμενοι, οἱ ἐνεργούμενοι, οἱ φωτιζόμενοι, οἱ ἐν μετανοίᾳ, καὶ ἥτις ἐκαλεῖτο λειτουργία τῶν κατηχουμένων. Οἱ δὲ μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀνωτέρω μένοντες πιστοὶ ἐδικαιοῦντο πάντες καὶ ὠφείλον νὰ κοινωνῶσιν· ὑπέκειντο δὲ εἰς ποινὴν, ἐὰν δὲν ᾔθελον κοινωνήσῃ, καὶ σφοδρῶς οἱ μὴ κοινωνοῦντες ὑπὸ τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἐλέγχονται.

Εἰς δὲ τὴν τετάρτην ταύτην μελέτην θὰ ἐξετασθῇ τὸ β' μέρος τῆς λειτουργίας, ἥτοι ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνεχῆ κοινωνίαν.

Ἡ πρώτη τέλεσις τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου

Τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν ἐτέλεσε πρῶτος ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης πέμπτης. Καὶ πρῶτον ἐδίδαξε τοὺς ἀποστόλους τοῦ σὺν ἄλλοις καὶ τὸ μάθημα τῆς ταπεινώσεως πλύνας τοὺς πόδας αὐτῶν. Παρὼν ἐκεῖ ἐπλύθη τοὺς πόδας καὶ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ἔμεινεν ἀπλutos τὴν ψυχὴν βουλευομένην τὴν προδοσίαν. Συμβουλευθεὶς δέ, ἀλλὰ μὴ μεταμεληθεὶς, καὶ ἐλέγχθεις μετὰ γλυκύτητος καὶ ἄνευ θεατρισμοῦ, ἀλλὰ

μείνας ἀναίσθητος, ἐξῆλθε τῆς ἱερᾶς συνάξεως.

Πότε δὲ ἐξῆλθεν ; Αἱ γινῶμαι τῶν ἐρμηνευτῶν διχάζονται. Οἱ μὲν γνωματεύουσιν ὅτι ἡ ἐξοδος ἐγένετο πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου· οἱ δὲ ὅτι μετ' αὐτό, ἀφοῦ παρέστη εἰς αὐτό καὶ ἀναξίως ἐκοινώνησε. Παραδεχόμενός τις τὴν γνώμην τῶν πρώτων, βλέπει ὅτι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐτέλεσε πλήρη τὴν λειτουργίαν. Πρῶτον μὲν τὴν κοινὴν λειτουργίαν τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ἐλέγχου, καθ' ἣν παρίστατο ὁ ἀκάθαρτος μετὰ τῶν καθαρῶν· δεύτερον δὲ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ἀκαθάρτου ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, καθ' ἣν παρεδόθη τὸ πρῶτον τὸ μυστικὸν δεῖπνον, ἐξ οὗ ἐκοινώνησαν πάντες οἱ πιστοὶ μαθηταί, μεθ' ὃ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον.

Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν κατόπιν ἀνάπτυξιν τῆς λειτουργίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀργανωσάσῃ ταύτην διὰ τῶν κανόνων καὶ διατάξεων αὐτῆς συνωδᾷ πρὸς τὴν ἀρχικὴν παράδοσιν. Καὶ ὅπως ἐν τῷ σπέρματι, περιεχόμενον δυνάμει, ἐξελλίσσεται κατόπιν ἐνεργείᾳ τὸ φυτόν, οὕτως, ἐν τῇ ἀρχικῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τελέσει περιεχομένη ἡ θεία λειτουργία, ἀνεπτύχθη κατόπιν καὶ κατὰ τὰ δύο αὐτῆς μέρη ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πρώτην τέλεσιν τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν γενομένην ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐν τῷ ἀνωγέῳ, ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ δείπνου, τὴν μεγάλην πέμπτην, ἐν ᾧρᾳ νυκτός, καθ' ὃν καιρὸν ἔτρωγον καὶ μετὰ τὸ φαγητόν, διηγεῖται ὁ Ματ-

θαῖος, ὁ Μάρκος, ὁ Λουκάς, ὁ Παῦλος. Ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ βλέπομεν ὅτι ἡ εὐλογία καὶ μετάδοσις ἐγένετο χωριστά· διότι μετέλαβον πρῶτον ἐκ τοῦ πρῶτον εὐλογηθέντος ἄρτου, ἐνῷ ἐξηκολούθουν νὰ τρώωσι τὰς ἄλλας σωματικὰς τροφάς, ἢ κατὰ τὴν γραφικὴν φράσιν, «**ἐσθιόντων αὐτῶν**»· καὶ δεύτερον μετέλαβον ἐκ τοῦ εὐλογηθέντος οἴνου, ἀφοῦ ἀπέφαγον τὰς ἄλλας σωματικὰς τροφάς, ἢ κατὰ τὴν γραφικὴν φράσιν «**μετὰ τὸ δειπνῆσαι**».

Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον (κβ', 26,) ἡ εὐλογία καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «**Ἐσθιόντων** δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.»

Κατὰ δὲ τὸν Μάρκον (ιβ', 22) ἡ εὐλογία καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «**Καὶ ἐσθιόντων** αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.»

Κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν, (κβ', 19) ἡ εὐλογία καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «**Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.**»

Κατὰ δὲ τὸν Παῦλον (Α'. Κορ. ια', 23 καὶ 24), ἡ εὐλογία καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «**Ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ**

ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.»

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀγία μετάληψις τοῦ εὐλογηθέντος ἄρτου ἐγένετο ἐν μέσῳ τοῦ δείπνου, ἐνῷ πρὸ ταύτης εἶχον φάγη ἱκανὴν τροφὴν σωματικὴν οἱ μαθηταί, καὶ μετ' αὐτὴν ἐξηκολοίθησαν τρώγοντες.

Ἡ δὲ εὐλογία καὶ μετάδοσις τοῦ οἴνου τῆς ἀγίας εὐχαριστίας ἐγένετο μετὰ τὸ τέλος τοῦ δείπνου.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον (κστ', 27 καὶ 28) ἡ μετάδοσις τοῦ οἴνου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἁφῆσιν ἁμαρτιῶν.»

Κατὰ δὲ τὸν Μάρκον (ιδ', 23 καὶ 24) ἡ εὐχαριστία καὶ μετάδοσις τοῦ οἴνου ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες· καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.»

Κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν (κβ', 20) ἡ μετάδοσις τοῦ οἴνου τῆς ἀγίας εὐχαριστίας ἐγένετο ὡς ἐξῆς : «Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον **μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι**, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον».

Κατὰ δὲ τὸν Παῦλον (Α'. Κορ. ια', 25), ἡ μετάδοσις τοῦ οἴνου τῆς ἀγίας εὐχαριστίας ἐγένετο ὡς

ἐξῆς : « Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, **μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι**, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνετε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Πάντες λοιπόν, πλὴν τοῦ Ἰούδα κατὰ τινας, κατ' ἄλλους δὲ μὴδ' αὐτοῦ ἐξαιρουμένου, πάντες ἐκοινωνήσαν ἐκ τοῦ εὐλογηθέντος ἄρτου πρῶτον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δείπνου, καὶ πάντες ἐκοινωνήσαν ἐκ τοῦ εὐχαριστηθέντος οἴνου μετὰ τὸ τέλος τοῦ δείπνου.

**Ἡ τέλεις τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν
ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων
χριστιανῶν.**

Εἰδήσεις περὶ τῆς τελέσεως τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Παῦλος.

Ὁ μὲν λέγει : « Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς... Κλῶντες τε κατ' οἶκον ἵρτον μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας.» (Πραξ. β'. 42, 46.)

Ὁ δὲ Παῦλος λέγει : « Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ; ὁ ἄρτος, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ; ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες

ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν.» (Α΄ Κορ. ι. 16).

Ὁ αὐτὸς κατωτέρω λέγει : «Συνερχομένων οἷν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν ; ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε ; καὶ κατασχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας ; Τί ὑμῖν εἶπω ; Ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τούτῳ ; Οὐκ ἐπαινῶ. Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι...» κτλ. ἅτινα ἀνωτέρω. (Α΄ Κορ. ια΄. 20-34.)

Ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων καὶ ἄλλων, ἃς ἔχομεν ἐκ τῶν συγγραφέων τῶν πρώτων αἰώνων, πληροφορούμεθα : ὅτι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρώτοι χριστιανοὶ μετὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου ἐτέλουν τὸ μυστικὸν δεῖπνον καθ' ἑκάστην· ὅτι τοῦτο ἐτελείτο καθ' ὃν τρόπον ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν μεγάλην πέμπτην· ὅτι τοῦτο ἐτελείτο μεταξὺ τῶν πιστῶν ἀποκλειομένου ὁλοσχερῶς παντὸς μὴ τοιούτου· ὅτι οἱ πιστοὶ ἀδελφοὶ προσκομίζοντες τροφὰς καὶ ποτὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, συνέτρωγον καὶ συνέπινον εἰς κοινὰς τραπέζας, κατὰ δὲ τὰ συσσίτια ταῦτα, ἐγειρόμενος ὁ ἀπόστολος ἢ ὁ πρεσβύτερος, καὶ συνεγειρομένων πάντων, νύλῳγει τὸν ἄρτον· ὅτι ἐν τῇ εὐλογίᾳ ἐποίει μακρὰν προσσευχὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεμίμνησκε τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἰδίως τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ· ὅτι μετὰ ταῦτα μετέδιδε κόπτων διὰ τῆς χειρὸς τὸν εὐλογηθέντα.

ἄρτον ἀνὰ ἓν τεμάχιον εἰς πάντας τοὺς παρόντας πιστούς· ὅτι ἐπίσης ἔπινον πάντες ὀλίγον μέρος καὶ ἐκ τοῦ εὐλογηθέντος ποτηρίου περιερχομένου κατὰ σειρὰν εἰς χεῖρας πάντων· ὅτι τὰ κοινὰ ταῦτα συσσίτια, μεθ' ὧν ἀχωρίστως συνεδέετο ἡ τέλεις τῆς θείας εὐχαριστίας ὠνομάζοντο μυστικά δεῖπνα, ἢ κυριακὰ δεῖπνα, ἢ δεῖπνα τοῦ Κυρίου, ἢ ἀγάπαι, διότι συνετέλουν εἰς γνωριμίαν καὶ ἀγάπην καὶ εἰς ἀδιάσπαστον συναδέλφωσιν καὶ συνένωσιν τῶν συνεσθιόντων πιστῶν· ὅτι αἱ ἀγάπαι ἐγίνοντο τῇ συγκαταθέσει ἢ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου· διότι, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, (ἐπιστολ. πρὸς Σμυρν. κεφ. κ'.) «Οὐκ ἐξόν ἐστὶ χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν»· ὅτι ἀταξία τινὲς ὑπεισέδυσαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰς ἀγάπας· ὅτι μία τις ἀταξία ὑπῆρξεν ὅτι αἱ προσκομιζόμεναι ἐκ τῶν οἰκιῶν τροφαί, καὶ μάλιστα παρὰ τῶν πλουσίων, δὲν διενέμοντο ἀπροσωπολήπτως πρὸς πάντας παρὰ τῶν προσκομιζόντων, ἀλλ' ἐγίνοντο διακρίσεις, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπερίσσευον, ἄλλοι δέ, καὶ μάλιστα πτωχοί τινες παραβλεπόμενοι, ἐπέινων· ἐντεῦθεν ψυχρότητες καὶ σχίσματα· ὅτι παρεισέδυσάν τινες μεταξὺ τῶν πιστῶν «ἄνθρωποι... ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν... οἵτοί εἰσιν ἐν ταῖς **ἀγάπαις** ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι ἀφόδῳ, ἑαυτοὺς ποιμένοντες...» (Ἰούδ. 4 καὶ 12·) ὅτι ἕνεκα τῶν ἀταξιῶν τούτων τινὲς ἐκοινώνουν ἀναξίως. (Α'. Κορ. ι'. καὶ ια'.)

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀταξιῶν, ἐναντίον τῶν νυκτερινῶν μυστικῶν τῶν πιστῶν δείπνων ἠγέρθησαν καὶ διεδόθησαν μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ Ἰουδαίων ὑπόνοιαι καὶ διαβολαί, ὅτι δῆθεν ἐκεῖ διεπράττοντο πράξεις ἀθέμιτοι καὶ βδελυραί, θυέστεια δεῖπνα καὶ οἰδιπόδαιοι μίξεις· (Ἀθηναγ. Πρεσβ. ὑπὲρ Χριστ. κεφ. δ'. καὶ Τερτουλ. ad uxorem 11, 4.) ὅτι ἐκεῖ δῆθεν ἐξυφαίνοντο συνωμοσίαι καὶ στάσεις κατὰ τῶν καθεστώτων. (Ὡριγ. κατὰ Κέλσου Α', σελ. 4.)

Ἐνεκα λοιπὸν τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀταξιῶν καὶ τῶν ἐξώτερικῶν διαβολῶν ἤρχισε νὰ χωρίζεται κατὰ τὸν β'. αἰῶνα ἡ τέλεσις τῆς θείας εὐχαριστίας ἀπὸ τῶν νυκτερινῶν συσσιτίων τῆς ἀγάπης, μετὰ τῶν ὁποίων ἐξ ἀρχῆς συνεδέθη, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ θεολογικῇ σχολῇ κ. Διομήδης Κυριακός, λέγων τὰ ἐξῆς : « Ἡ θεία κοινωνία ἐτελεῖτο καθ' ἐκάστην, ἡνωμένη μετὰ δείπνου, ὃν ἀγάπην ἐκάλουν, καὶ ὅστις ἦν πάντας τοὺς χριστιανοὺς ἀδελφικῶς. » (Τόμ. Α'. σελ. 168, ἔκδ. 1881.)

**Ἡ τέλεσις τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν
κατὰ τὸν β'. αἰῶνα.**

Πιστὴν καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν κατὰ τὸν β'. αἰῶνα παρέχει εἰς ἡμᾶς Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, ὁ τῷ 156 μ. Χ. ἐν Ῥώμῃ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάς.

Ἴδου τί λέγει ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνῖνον ἀπολογία :

«Τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ, πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχώρεϊ. Εἴτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ παράκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν καί, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων, Ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι κατατίθεται. Αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὔσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρεῖα οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῶς πάντες τὴν συνέλευσιν ποιοῦμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε, καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Κατὰ πᾶσαν κυριακὴν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἡμέρα τοῦ ἡλίου, πάντες οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ οἱ ἀγρόται συνέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατὰ τὴν σύναξιν ταύτην ἀναγινώσκονται τὰ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων συνταχθέντα βιβλία τῆς Νέας Γραφῆς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν, δηλαδὴ ἡ Παλαιὰ Γραφή. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν διαρκεῖ ἐφ' ἱκονόν. Ἐπειτα, ἀφοῦ ὁ ἀναγινώσκων τελειώσῃ τὴν ἀνάγνωσιν, ὁ προεστὼς τῆς ἐκκλησίας νουθετεῖ καὶ προτρέπει τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκτελῶσι καὶ νὰ μιμῶνται τὰ καλὰ ταῦτα τῶν θείων Γραφῶν παραδείγματα καὶ διδάγματα. Καθήμενοι ἐφ' ὅσον διαρκεῖ τὸ θεῖον κήρυγμα, ἐγειρόμεθα μετὰ τοῦτο πάντες ὁμοῦ καὶ προσευχόμεθα. Ἀφοῦ δὲ τελειώσωμεν τὴν προσευχὴν, προσφέρεται ἄρτος, οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τῇ προσφορᾷ ταύτῃ ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸν πάσῃ δυνάμει προσευχὰς καὶ εὐχαριστίας· καὶ ὁ λαὸς ἐπιλέγει τὸ ἀμήν. Ἐπειτα γίνεται εἰς πάντας ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετέληψις τῆς θείας εὐχαριστίας ἀπὸ ἑνα ἑκαστον· πέμπεται δὲ διὰ τοῦ διακόνου ἡ θεία κοινωνία καὶ πρὸς τοὺς δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπόντας. Οἱ δὲ εὐποροῦντες καὶ θέλοντες χριστιανοὶ δίδουσι πρὸς συνδρομὴν ὅ,τι ἕκαστος προαιρεῖται, καὶ τὰ συναθροιζόμενα κατατίθενται παρὰ τῷ προεστῶτι. Ὁ δὲ προεστὼς βοηθεῖ τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς χήρας

καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς δι' ἄλλην αἰτίαν ἀπόρους καὶ τοὺς δεσμίους καὶ τοὺς παρεπιδημοῦντας ξένους· καὶ ἐν γένει διὰ πάντας τοὺς στερουμένους φροντίζει ὁ ἱερεὺς. Συνερχόμεθα δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν, διότι κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ Θεὸς μετατρέψας τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην ἐποίησε κόσμον, καὶ διότι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν.»

**Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν κατὰ τὸν
γ'. καὶ δ'. αἰῶνα.**

Εἰδήσεις λεπτομερεῖς περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν κατὰ τὸν γ'. καὶ δ'. αἰῶνα παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαί.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο συγκείμενον ἐξ 8 βιβλίων καὶ ἀναγόμενον εἰς τὸν γ'. ἢ δ'. αἰῶνα ἔλαβε τὸν τίτλον ἀποστολικαὶ διαταγαὶ χάριν μεγαλειτέρου κύρους καὶ διαδόσεως, καὶ διότι αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαί, παρέχουσαι πιστὴν εἰκόνα τῆς λατρείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας κατὰ τὸν γ'. καὶ δ'. αἰῶνα, διασώζουσι καὶ τὴν ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἀποστολικαῖς ἐκκλησίαις ἐπικρατοῦσαν τάξιν. Ἡ στ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἡρνήθη κύρος εἰς τὰς ἀποστολικὰς διαταγὰς ὡς ἐν πολλοῖς παραποιηθείσας ὑπὸ αἵρετικῶν. Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὰς περιγραφὰς τῶν τῆς λατρείας θεωροῦνται παρὰ πάντων βιβλίων μεγάλης ἀξίας, μὴ

ὑπαρξάσης ἐν τούτῳ ὑπονοίας περὶ νοθεύσεως.
(Ὅρα καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Διομήδους·
Κυριακοῦ σελ. 154 καὶ 155.)

Ἴδου λοιπὸν ἡ περιγραφή τῆς λειτουργίας τῶν
πιστῶν, ὡς αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ τὸν γ'. καὶ δ'.
αἰῶνα, κατὰ τὰ ἱστορούμενα ἐν τῷ Η'. βιβλίῳ τῶν
ἀποστολικῶν διαταγῶν :

Ὁ ἐπίσκοπος εὐχεται ὑπὲρ παντὸς τοῦ ποι-
μνίου «τυχεῖν τῶν προκειμένων ἀγαθῶν»· ἔπειτα
λέγει. «Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις». Καὶ ὁ λαός, «Εἰς-
ἅγιος, εἰς Κύριος»... «Καὶ μετὰ ταῦτα μεταλαμ-
βανέτω ὁ ἐπίσκοπος, ἔπειτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ
διάκονοι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι καὶ οἱ ψάλλται καὶ οἱ
ἀσκηταὶ καὶ ἐν ταῖς γυναιξὶν αἱ διάκονοι καὶ αἱ
παρθένοι καὶ αἱ χῆραι, εἶτα τὰ παιδία καὶ τότε
πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τάξιν μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαθείας
ἀνευ θορύβου. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδότην τὴν
προσφορὰν λέγων, Σῶμα Χριστοῦ. Καὶ ὁ δεχόμενος
λεγέτω, Ἀμήν. Ὁ δὲ διάκονος κατεχέτω τὸ ποτή-
ριον καὶ ἐπιδιδούς λεγέτω, Αἷμα Χριστοῦ, ποτή-
ριον ζωῆς. Καὶ ὁ πίνων λεγέτω, Ἀμήν. Ψαλμὸς
δὲ λεγέσθω ὁ 33ος ἐν τῷ μεταλαμβάνειν πάντας
τοὺς λοιπούς. Καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ
πᾶσαι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα
εἰσφέρέτωσαν εἰς τὰ παστοφύρια. Καὶ ὁ διάκονος
λεγέτω, παυσάμενον τοῦ ψάλλοντος, Μεταλαβόντες
τοῦ τιμίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ
Χριστοῦ, εὐχαριστήσωμεν τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς
μεταλαβεῖν τῶν ἀγίων αὐτοῦ μυστηρίων καὶ παρα-

καλέσωμεν μὴ εἰς κρῖμα, ἀλλ' εἰς σωτηρίαν ἡμῶν γενέσθαι...» (Brightman eastern liturgies, Oxford, 1896, σελ. 24 καὶ 25).

**Οἱ ἅγιοι πατέρες τοῦ δ' αἰῶνος περὶ τῆς
συνεχοῦς μεταλήψεως κατὰ τὴν λει-
τουργίαν τῶν πιστῶν.**

Τὸ ἐνδιαφέρον σχετικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν μελετῶν τούτων εἶνε νὰ καταδειχθῇ ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία ἦτο διὰ πάντας τοὺς πιστοὺς ἐν κρίσει καὶ κατὰ τὸν α' καὶ κατὰ τὸν β' καὶ κατὰ τὸν γ' καὶ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. Τοῦτο δεικνύουσι τὰ παρατεθέντα ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ρητά, τοῦτο καταδηλοῦσιν αἱ περιγραφαὶ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Ἰουστίνου καὶ ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν· ἀλλὰ πλὴν τῶν κανόνων τῶν δημοσιευθέντων ἐν τῇ α' καὶ β' μελέτῃ καὶ πλὴν τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου τῶν δημοσιευθέντων ἐν τῇ γ', τοῦτ' αὐτὸ πιστοποιοῦσι ἀναντιρρήτως καὶ μαρτυρίαι τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ ιστορικῶν τοῦ δ' αἰῶνος, ὧν τινὰς παραθέτομεν.

Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἀκμάσας 340—420 μ. Χ. ἱστορεῖ περὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Ρώμης ὅτι ἐκοινωνοῦν καθ' ἐκάστην ἡμέραν· ὅσοι, ἐννοεῖται, δὲν εἶχον κώλυμα. Ἴδου τί λέγει τῇ λατινίδι διαλέκτῳ : «Scio Romae chanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant...»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Γινώσκω ὅτι ἐν Ρώμῃ τοῦτο κρατεῖ τὸ ἔθος, ἵνα οἱ πιστοὶ πάντοτε μεταλαμβάνωσι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ».

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος (329—379) λέγει : «Τὸ κοινωνεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν καλὸν καὶ ἐπωφελές». (Ἐπιστ. ψγ',) Περὶ δὲ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του λέγει ὅτι μετελάμβανον τετράκις τῆς ἑβδομάδος. «Ἡμεῖς μέντοι γε, λέγει, τέταρτον καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ Τετράδι, ἐν Παρασκευῇ καὶ τῷ Σαββάτῳ». (Ἐπιστ. ψδ'.) Περὶ δὲ τῶν μοναχῶν λέγει ὅτι ἐκινῶνουν καθ' ἐκάστην ἔχοντες κοινωνίαν παρ' ἑαυτοῖς... «Πάντες, λέγει, οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μονάζοντες, ἔνθα μὴ ἐστὶν ἱερεῖς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν.» (Ἐπιστ. ψγ'.) Τὸ αὐτὸ λέγει ὅτι ἐποίουν καὶ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Αἰγύπτῳ λαϊκοί. «Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, λέγει, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». (Ἐπιστ. ψγ').

Τὰς μαρτυρίας ταύτας καὶ ἄλλας φέρων ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ αὐτοῦ καὶ ὁ δοιδημος Νικηφόρος Καλογεράς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν διατελέσας, λέγει ὅτι. «Ἡ καθ' ἐκάστην ἡμέραν μετάληψις τῆς θείας κοινωνίας ἐνομιζέτο παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἀναγκασιότατη καὶ ἀπαραίτητος εἰς σωτηρίαν.» (σελ. 437.)

Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος (347—407) λέγει ὅτι ἡ θεία κοινωνία γίνεται τρίς τῆς ἐβδομάδος, ἐνίστε δὲ καὶ τετράκις, ἢ μᾶλλον ὁσάκις ἂν θέλωμεν, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρατηρῶμεν πότε θὰ ἔλθῃ τεσσαρακοστή, διὰ νὰ κοινωνήσωμεν ἐκ τῆς θυσίας τοῦ ἀληθοῦς πάσχα, διότι πάσχα εἶνε αὐτὴ ἡ θεία κοινωνία, ὅτι δὲ πᾶσα ἡμέρα, εἴτε νηστειῶν εἴτε μὴ, εἶνε καιρὸς θείας κοινωνίας διὰ τοὺς ἔχοντας τὴν συνειδήσιν καθαρὰν. Ἴδου οἱ λόγοι αὐτοῦ αὐτολεξεῖ :

«Πάσχα δὲ τρίτον τῆς ἐβδομάδος· ἔστι δ' ὅτε καὶ τέταρτον, μᾶλλον δὲ ὁσάκις ἂν βουλώμεθα. Πάσχα γὰρ οὐ νηστεία ἐστίν, ἀλλ' ἡ προσφορὰ καὶ ἡ θυσία ἡ καθ' ἐκάστην γινομένη σύναξις. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος, τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Ὡστε, ὁσάκις ἂν προσίης μετὰ καθαροῦ συνειδότος, πάσχα ἐπιτελεῖς· οὐχ ὅταν νηστεύσης, ἀλλ' ὅταν τῆς θυσίας ἐκείνης μετέχης. Ὁ γοῦν κατηχούμενος οὐδέποτε πάσχα ἐπιτελεῖ, καίτοι νηστεύων κατ' ἐνιαυτόν, ἐπειδὴ προσφορᾶς οὐ κοινωνεῖ ὥσπερ οἷν καὶ ὁ μὴ νηστεύων, ἂν μετὰ καθαροῦ προσέλθῃ συνειδότος, πάσχα ἐπιτελεῖ, καὶν σήμερον, καὶν αὔριον, καὶν ὅποτεοῦν μετέχῃ τῆς κοινωνίας· οὐ γὰρ ἐν παρατηρήσει καιρῶν, ἀλλ' ἐν συνειδότι καθαρῷ ἡ ἀρίστη κρίνεται πρόσδοτος.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἐξηγοῦνται ὡς ἐξῆς :

«Τὸ πάσχα γίνεται τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα, ἐνίστε δὲ καὶ τέσσαρας, ἢ μᾶλλον τὸ πάσχα γίνεται ὅσας φορές τὴν ἐβδομάδα θελήσωμεν. Διότι πάσχα δὲν εἶνε νηστεία, ἀλλ' εἶνε ἡ προσφορά καὶ ἡ θυσία, ἥτις γίνεται εἰς ἐκάστην λειτουργίαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀκουσον τοῦ Παύλου ὅστις λέγει, Ὁ Χριστὸς ἐθυσιάσθη ὑπὲρ ἡμῶν, ὅστις εἶνε τὸ ἰδικόν μας πάσχα. Ὡστε, ὅσας φορές προσέλθῃς με καθαρὰν συνείδησιν εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν, τόσας φορές ἐπιτελεῖς τὸ πάσχα. Πάσχα δὲν κάμνεις, ὅταν νηστεύῃς, ἀλλ' ὅταν μεταλαμβάνῃς ἀπὸ τὴν μυστικὴν θυσίαν. Διότι ὁ κατηχούμενος δὲν κάμνει ποτὲ πάσχα, μολονότι νηστεύει κατ' ἔτος· δὲν κάμνει δὲ πάσχα, διότι δὲν κοινωνεῖ ἀπὸ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν· καθὼς βεβαίως καὶ ὁ μὴ νηστεύων ἐπιτελεῖ πάσχα, ἂν εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν προσέλθῃ με καθαρὰν συνείδησιν, εἴτε σήμερον, εἴτε αὔριον, εἴτε ὅποτε δῆποτε. Διότι ἡ ἀρίστη προσέλευσις εἰς τὴν θεῖαν μετάληψιν δὲν κρίνεται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν καιρῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν καθαρὰν συνείδησιν.»

Συμβούλεύει δὲ ἀλλαχοῦ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὅτι με τόσῃν προθυμίᾳ πρέπει νὰ προσερχώμεθα εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν, με ὅσῃν τὰ βρέφη εἰς τὸ θήλασμα· καὶ καθὼς τὰ βρέφη κλαυθυμρίζουσιν, ὅταν δὲν θηλάσωσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς μίαν μόνον πρέπει νὰ ἔχωμεν λύπην καὶ ὀδύνην, ὅταν δὲν μεταλάβωμεν ἐκ τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἴδου οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ πατρὸς αὐτολεξεῖ :

«Οὐχ ὁρᾶτε τὰ παιδιά μεθ' ὅσης προθυμίας δράσεται τοῦ μαστοῦ ; μεθ' ὅσης ὀρυγῆς ἐμπήγνυσι τῇ θηλῇ τὰ χεῖλη ; Μετὰ τοσαύτης προσώμεν καὶ ἡμεῖς τῇ τραπέζῃ ταύτῃ καὶ τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου τοῦ πνευματικοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ πλείονος προθυμίας ἐλκύσωμεν, ὡς παιδιά ὑπομάζια, τοῦ πνεύματος τὴν χάριν, καὶ **μία ἡμῶν ἔστω ὁδὸν τὸ μὴ μετασχεῖν ταύτης τῆς τροφῆς**». (82 ὁμιλία εἰς Ματθαῖον, εἰς κεφ. 26ον.)

Ὁ δὲ ἱστορικὸς Σωζόμενος γεννηθεὶς μετὰ τὸ 400 μ. μ. καὶ συγγράψας ἱστορίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀπὸ τοῦ 324—439 λέγει περὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὰ ἑξῆς : (Α'. ν'.)

«Σκηνὴν εἰς ἐκκλησίαν εἰκασμένην περιέφερον, ἥνικα πολέμοις ἐπεστράτευεν, ὥστε μηδὲ ἐν ἐρημίᾳ διάγονται αὐτὸν ἢ τὴν στρατιὰν ἱεροῦ οἴκου ἀμοιρεῖν, ἐν ᾧ δέον τὸν Θεὸν ὑμνεῖν καὶ προσεύχεσθαι καὶ μυστηρίων μετέχειν».

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἱστορικοῦ Σωζομένου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

«Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὁπότε ἐξεστράτευεν ἐναντίον πολέμιων, περιέφερε μαζί του σκηνὴν ὁμοιάζουσαν μὲ ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὴ στερηθῇ ἱεροῦ ναοῦ οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ στρατός του, οὐδὲ καθ' ὃν χρόνον διέμενεν εἰς τόπους ἀκατοικήτους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχωσι κινητὸν ναόν, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ᾔτο πρόπον νὰ ψάλλωσιν ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, νὰ προσεύχωνται, καὶ νὰ μεταλαμβάνωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων οἱ ἐκ τοῦ στρατοῦ πιστοί».

Ἐχομεν ὑπ' ὄψει τὴν συλλογὴν τῶν ἀρχαίων λειτουργιῶν τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ Brightman, Oxford, 1896. Τούτων ἄλλαι μὲν εἰσι πλήρεις, ἄλλαι δὲ ἀποσπάσματα διασωθέντα ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἁγίων πατέρων ἐπιμελῶς περισυλλεγένητα. Τῶν λειτουργιῶν τούτων πασῶν σκοπὸς παρατηρεῖται ὁ ἁγιασμὸς τῶν τιμίων δώρων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν κοινωνία πάντων τῶν παρισταμένων πιστῶν ὀφειλόντων νὰ ᾧσιν ἔτοιμοι πρὸς ἀξίαν μετάληψιν συμφώνως πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας.

Εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐν χρήμει οὔσαν ἐν Παλαιστίνῃ, εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου καὶ ἁγίου Βασιλείου ἐν χρήσει οὔσας κατ' ἀρχὰς ἐν Βυζαντίῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ἔπειτα δὲ πανταχοῦ ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐπικρατησάσας, εἰς ἀποσπάσματα ἄλλων λειτουργιῶν ἐν χρήσει οὓσων εἴτε ἐν Παλαιστίνῃ, εἴτε ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἴτε ἐν Ἑλλάδι, εἴτε ἐν Ἑδέσσει, εἴτε ἐν Λαοδικείᾳ, εἴτε ἐν Πόντῳ, εἰς πάσας ταύτας τὰς λειτουργίας, ἐγκύπτων τις παρατηρεῖ ὅτι γενικὸς καὶ κύριος ἐν αὐταῖς σκοπὸς ὑπάρχει ἡ τέλεσις τῆς μυστικῆς θυσίας καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς κοινωνία παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παρουσίας εἰς τοὺς ἀμυνάτους, ἢ εἰς τοὺς μεμνημένους μὲν, ἀλλὰ κακοδοξήσαντας ἢ ἁμαρτήσαντας καὶ μήπω συμπληρώσαντας τὴν ποινὴν τῆς μετανοίας αὐτῶν.

Ἐν μιᾷ τῶν λειτουργιῶν τούτων ἐν χρήσει ἐν Αἰγύπτῳ ἀπαντᾷ καὶ ἡ ἐξῆς μαρτυρία περὶ τοῦ ἀντιδώρου : «Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας μετὰ τὰ ἀναλίσκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν οἱ κληρικοὶ διανειμᾶσθωσαν καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.» (Brightman, σελ. 508, Θεοφ. Ἀλ. Κανὼν ν'.)

**Ἡ συνεχὴς κοινωνία ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος
μέχρι σήμερον.**

Καὶ ἐκ τῶν παρατεθεισῶν λοιπὸν καὶ ἐν τῇ Δ' ταύτῃ μελέτῃ μαρτυριῶν καταφαίνεται ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία, ἀξίως γινομένη, εἶνε ὁ νόμος, ὁ κανὼν, ἡ ἱερὰ παράδοσις, ἡ τάξις, τὸ καθεστῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καθὼς δέ, καίτοι ὑπάρχουσι πλεῖστοι μεταξὺ τῶν λεγομένων χριστιανῶν οἱ μισοῦντες καὶ φθονοῦντες καὶ μνησικακοῦντες καὶ ἐχθαίροντες καὶ βλάπτοντες, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ποτε ἰσχυρίσθη ὅτι ἔπαυσε διὰ τοῦτο νὰ διατελῇ θεμελιώδης ἠθικὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ νόμος ἡ ἀγάπη, οὕτω, καίτοι ἔνεκα λόγων ἱστορικῶν ἠγνοήθη παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἔπαυσεν ἡ συνεχὴς κοινωνία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ποτε δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ἀληθῶς ὅτι κατηργήθη ὁ νόμος οὗτος ὁ θεμελιώδης τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

Ὅχι λοιπὸν μόνον κατὰ τοὺς τέσσαρας πρώτους

αἰώνας, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ σήμερον καὶ πάντοτε ἡ συνεχὴς κοινωνία, ἡ ἀξίως γινομένη, εἶνε ὁ ἀκατάλυτος τῆς λειτουργίας καὶ λατρείας τῶν πιστῶν νόμος.

Ὁ ἑβδόμος αἰὼν ἐξέπνεεν, ὁπότε συνῆλθεν ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (691)· καὶ αὕτη διὰ τοῦ 52 κανόνος αὐτῆς ἐθέσπιζε τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐν χρήσει λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων, διὰ νὰ μὴ στερῶνται οἱ πιστοὶ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας οὐδὲ καθ' ἃς ἡμέρας δὲν ἐπετρέπετο νὰ τελεσθῇ ἡ μυστικὴ θυσία· διὰ δὲ τοῦ 66ου κανόνος αὐτῆς διέτασσε ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα, δευτέραν, τρίτην, τετάρτην, πέμπτην... πρέπει νὰ ἐκκλησιάζωνται καὶ νὰ μεταλαμβάνωσιν οἱ πιστοί.

Ὁ ἱερὸς Φώτιος (820—891) ἀναφέρει τοῦ σοφοῦ Ἰωβ τὸ περὶ μυστηρίων πόνημα ἐν τῇ πεφνημισμένῃ μυριοβίβλῳ του, ὁ δὲ σοφὸς οὗτος συγγραφεὺς λέγει περὶ τῆς θείας λειτουργίας· ὅτι «Τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων ἅπαντα συννοεῖται, εἴπερ τὸ τέλος αὐτῆς καὶ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον ἡ τῶν ζωοποιῶν ἐστὶ καὶ φρικτῶν μυστηρίων καὶ ἁγιασμάτων μετάληψις.» (Συν. Μεταλ. Νικοδήμου. σελ. 92.)

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἤκμασε κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, καὶ ὅμως ἐλέγχει τοὺς συγχρόνους πιστοὺς, διότι ἐκοινώνουν κατὰ Κυριακὴν μόνον λέγων, «Πολλὰ ἰσχύει τὰ δάκρυα, ἡ κατάνυξις, καί γε πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντων ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, περὶ ἧν οὐκ οἶδ' ὅπως, ὁρῶν ὑμᾶς ἀμελῶς διακειμένους, λίαν θαυμάζω· κἂν μὲν παρῇ κυριακή,

προσερχομένους τοῖς μυστηρίοις· ἂν δ' ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ γένηται σύναξις, οὐδαμῶς ὑπαντῶντας.» (Κατηχ. 107, τῇ δ' τῆς ε' ἐβ.)

Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης ἤκμασε κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, καὶ λέγει : «Τὸ κοινωνεῖν πᾶσι πιστοῖς πρόκειται, καὶ οὐ τελετὴ εἰς τὸν ἀρχιερέα ἐστίν, ἀλλ' εἰς τὸ ἱερουργηθῆναι αὐτὸ τὸ πανάγιον σῶμα Χριστοῦ καὶ αἷμα καὶ τοῖς πιστοῖς ἅπασιν εἰς κοινωνίαν δοθῆναι, καὶ ἔστι καθ' ἑαυτὴν μὴ εἰς κοινωνίαν.» (Συνεχ. Μετάλ. σελ 141.)

Τοὺς λόγους δὲ τούτους τοῦ Θεσσαλονίκης Συμεῶνος οὕτως ἐξηγεῖ ὁ ἀοίδιμος Νικόδημος : «Ἡ κοινωνία τῶν μυστηρίων εἰς ὅλους καὶ δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς εἶνε ἕτοιμος, καὶ δὲν εἶνε διὰ νὰ κοινωνῇ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, ἀλλὰ ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ἱερεὺς εἶνε διὰ νὰ ἱερουργήσῃ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τὸ μεταδώσῃ εἰς ὅλους τοὺς πιστούς, καὶ ὅλως δι' ὅλου εἶνε διὰ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν.»

Ὁ ἐν ἀγίοις Μακάριος ὁ Νοταρᾶς ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου ἐορταζόμενος τῇ 27 Ἀπριλίου ἤκμασε 1731—1805. ὁ δὲ ἀοίδιμος ἀγιορείτης Νικόδημος ἤκμασε 1748—1809. Τούτων ὁ μὲν εἰς τὴν ἀρχαίαν συνέταξεν, ὁ δὲ εἰς τὴν νεωτέραν μετέφρασε τὸ περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως πᾶν, ὅπερ ἐξέδωκε τρεῖς ἔτη ὁ κ. Δουκάκης, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐγκρινάσης τῷ 1886 καὶ ὀνομασάσης τὸ βιβλίον «λίαν χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον». Ὁ ἅγιος λοιπὸν καὶ ἀοίδιμος

Μακάριος καὶ Νικόδημος θεωροῦσι τοὺς ἐμποδίζοντας τὴν συνεχῆ κοινωνίαν ἱερεῖς ὡς φονεῖς !

«Ὅσοι ἱερεῖς, λέγει, δὲν μεταλαμβάνουσι τοὺς »μετ' εὐλαθείας καὶ πίστεως προσερχομένους χριστιανοὺς εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν, ὡς φονεῖς κρίνονται κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· καθὼς εἶνε γεγραμμένον εἰς τὸν προφῆτην Ὡσηέ, «Ἐκρυψαν οἱ ἱερεῖς ὁδόν, ἐφόνευσαν Σίκιμα, ὅτι ἀνομίαν ἐποίησαν ἐν τῷ λαῷ.» (σελ. 143.) Ὡστε φόνον ὅμοιον μὲ τὸν φόνον τὸν ὁποῖον ἔκαμαν οἱ υἱοὶ Ἰακώβ εἰς τὰ Σίκιμα, φόνον ὁλοκλήρου λαοῦ θεωροῦσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες τὸ νὰ ἐμποδίζεται ἡ συνεχὴς κοινωνία εἰς τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς κρύπτοντας τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἥτις εἶνε ἡ συνεχὴς καὶ ἀξίως γινομένη θεία κοινωνία, ἡ διὰ τὴν ὁποίαν προσπάθεια συνιστᾷ τὸ κυρίως ἱερατικὸν ἔργον.

• Ὡστε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δι' ὅλων τῶν αἰώνων καὶ διὰ τῶν Συνόδων καὶ ἀγίων αὐτῆς καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἔτι συνιστᾷ τὴν συνεχῆ κοινωνίαν «ὡς λίαν χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ποιούμεθα τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις :

α') Ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν μετέδωκε τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς τοὺς μαθητάς του ἐσθίοντας καὶ μετὰ τὸ δειπνῆσαι. Οὕτω δὲ κατ' ἀρχὰς ἐκοινώνουν καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοί· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος καὶ

μέχρι σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ κοινωνοῦ-
μεν πρὶν φάγωμεν καὶ πρὶν πῖωμέν τι· καὶ οὐδεὶς
ὀρθόδοξος δικαιοῦται σήμερον νὰ κοινωνῇ ἐνῶ
τρώγει ἢ εὐθύς μετὰ τὸ φαγητόν. Ὁ λόγος τῆς
μεταβολῆς ταύτης ἀποδοτέος εἰς πρόληψιν παρεια-
δυσασῶν ἀταξιῶν καὶ ἀμαρτιῶν καὶ εἰς ἀπόκρουσιν
ἐπεγερθεῖσῶν διαβολῶν.

β') Ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν μετέδωκε τὴν θείαν
κοινωνίαν εἰς τοὺς μαθητάς του, πρῶτον τὸν ἄρτον
καὶ ἔπειτα τὸν οἶνον· οὕτω δὲ ἐκοινώνουν καὶ πάν-
τες οἱ τῶν πρώτων αἰώνων χριστιανοί· οὕτω κοινω-
νοῦσι καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ἱερωμένοι μέχρι σήμερον·
ἀλλὰ διὰ τὸν λαὸν καθιερώθη γενικῶς τὸ κοινωνεῖν
διὰ λαβίδος ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ οἶνου ἐν ταύτῳ χάριν
εὐκολίας καὶ ἀσφαλείας καὶ διὰ τὸ ἀδιάφορον. Τὸ
δὲ ἔθος τοῦτο τῶν ὀρθοδόξων οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ
παραβῇ.

γ') Ἀλλ' ὥς πρὸς τὴν συνεχῇ μετάληψιν οὐδέποτε
ἐπαυσαν οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς προσευχόμενοι ἐν
πάσῃ λειτουργίᾳ νὰ καταξιοθῶσι νὰ μεταδώσωσι
τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς πάντα τὸν πιστὸν λαόν·
καὶ οὐδέποτε παύουσι προσκαλοῦντες νὰ προσέλ-
θωσιν οἱ πιστοὶ μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγά-
πης, καὶ οὐδέποτε κατεδικάσθησαν εἰς ἀκύρωσιν
οἱ περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως ἱεροὶ κανόνες, οὐδὲ νὰ
καταδικασθῶσι δύνανται, καί, ὥς ἐκ τῆς ἀνωτέρω
ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως ἀπεδείχθη, οὐδέποτε
ἐπαυσαν οἱ ἅγιοι τῆς Ὁρθοδοξίας πατέρες συνι-
στῶντες τῆς συνεχοῦς κοινωνίας τὸ χρήσιμον καὶ
ὠφέλιμον.

Ε΄.

**ΤΙΝΑ ΤΑ ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ
ΟΠΩΣ ΟΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΚΟΙΝΩΝΟΥΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΩΣΙ
ΚΑΙ ΑΞΙΩΣ**

Ἐν τῇ πρώτῃ μελέτῃ ἐξητάσθη τίνες λόγοι ἐπιβάλλουσι τὴν συνεχῆ κοινωνίαν.

Ἐν τῇ δευτέρῃ μελέτῃ ἐξητάσθη τίνες λόγοι πείθουσιν ὅτι οἱ μὴ συνεχῶς κοινωνοῦντες ἁμαρτάνουσιν.

Ἐν τῇ τρίτῃ μελέτῃ κατεδείχθη ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἡ λειτουργία τῶν κατηχομένων, λήγον μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, ἦτο κοινὸν διὰ πάντας τοὺς χριστιανούς, οἵτινες δὲν εἶχον πάντες δικαίωμα νὰ παραμένωσι καὶ εἰς τὸ β' μέρος, ἐκτὸς τῶν πιστῶν, οἵτινες ἦσαν ἄξιοι διὰ τὴν συνεχῆ κοινωνίαν, καὶ ἐκτὸς τῶν συνισταμένων, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐπανήρχοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν πιστῶν, ὅποτε ἀνέκτων τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τῆς συνεχοῦς κοινωνίας.

Ἐν τῇ τετάρτῃ μελέτῃ ἐξητάσθη τὸ β' μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν,

ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνεχῇ κοινωνίαν, καὶ ἀπεδείχθη δι' ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως ὅτι κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας ἐθεωρήθη ἡ συνεχὴς κοινωνία ὡς δικαίωμα καὶ καθῆκον τῶν πιστῶν.

Ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ ταύτῃ μελέτῃ θὰ ἐξετασθῇ τίνα τὰ προαπαιτούμενα, ὅπως οἱ συνεχῶς κοινωνοῦντες κοινωνῶσι καὶ ἀξίως.

Ὅσον τὸ συνεχῶς τόσον καὶ τὸ ἀξίως κοινωνεῖν εἶνε ἱερὸν δικαίωμα καὶ καθῆκον παντὶς πιστοῦ. Ὁ ἀναξίως κοινωνῶν, ὅσῳ συχνότερον πράττει τοῦτο, τόσῳ περισσότερον ἀμαρτάνει. Ὁ δὲ ἀξίως κοινωνῶν, ὅσῳ συχνότερον κοινωνεῖ, τόσῳ περισσότερον ὠφελεῖται τὴν ὑψίστην τῶν ὠφελειῶν.

Διὰ τοῦτο, ἀφ' ὅτου ἐσχάτως ἀνεκινήθη τὸ περὶ συνεχοῦς κοινωνίας ζήτημα, πλεῖστοι χριστιανοὶ ἀνυπομόνως περιμένουσι νὰ μάθωσι τί προαπαιτεῖται διὰ νὰ προβαίνει τις ἀξίως εἰς τὴν συνεχῇ κοινωνίαν. Τὴν ἀπορίαν καὶ φιλομάθειαν τούτων ἔρχεται νὰ ἱκανοποιήσῃ σὺν Θεῷ ἡ πέμπτη αὕτη μελέτη.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν περὶ τοῦ ἀξίως κοινωνεῖν.

Α'.) Ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν ἐπὶ τριετίαν ὅλην παρεσκεύαζε τοὺς πιστοὺς μαθητάς του, ὅπως πρὸς τοῖς ἄλλοις καταστάσῃ αὐτοὺς ἀξίους καὶ διὰ τὴν παράδοσιν καὶ κοινωνίαν τοῦ θρικτοῦ μυστηρίου.

Ἡ δὲ πρῶξις αὕτη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν διδάσκει ὅτι, ἵνα τις γένηται ἀξίος τῆς συνε-

χοῦς κοινωνίας, πρέπει προηγουμένως νὰ προπαρασκευασθῇ διὰ συνεχοῦς ἀκροάσεως καὶ μελέτης τοῦ θείου λόγου, διὰ ἐπαρκοῦς δοκιμασίας καὶ δι' ἐξαγνισμοῦ προσγινομένου διὰ πίστεως καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως συνουδευομένης ὑπὸ ἀγαθηργιῶν καὶ προσευχῆς καὶ νηστείας. Ὡστε κατὰ ταῦτα κατήχησις, πίστις, μετένοια, ἐξαγνισμός, ἀγαθηργία, προσευχή, νηστεία, ἰδοὺ ἑπτὰ προαπαιτούμενα πρὸ τῆς θείας κοινωνίας.

Β'.) Ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν παρήγγειλε τοῖς ἀποστόλοις του σχετικῶς καὶ πρὸς τὴν μετάδοσιν τῆς θείας κοινωνίας εἰπὼν ταῦτα: «Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, μηδὲ βάλντε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.» (Μαθ. ζ'. 6.) Πρὸς κύνας παραβάλλονται οἱ καθὼς οἱ σκύλοι ἀναιδεῖς καὶ θρασεῖς· καὶ τοιοῦτοι εἶνε κυρίως οἱ ἄθεοι καὶ ἀθεόφοβοι καὶ ἀντίχριστοι, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τούτων ἐπηρεζόμενοι ἐπὶ πλούτῳ ἢ δυνάμει ἢ ἀξιώμασιν ἢ σοφίᾳ κοσμικῇ. Πρὸς χοίρους δὲ παραβάλλονται οἱ κυλιόμενοι ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ τῆς ἀμαρτίας, ὡς οἱ χοῖροι εἰς τὸν βόρβορον. Διατάσσει λοιπὸν περὶ τούτων ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν λέγων, Μὴ δώτε τὸ ἅγιον μυστήριον εἰς ἀνθρώπους κυνικῆς θρασύτητος καὶ ἀναιδείας, καὶ μὴ προσφέρντε τοὺς μαργαρίτας τῆς θείας εὐχαριστίας εἰς ἀνθρώπους χοιρωδῶς διαιωμένους ἐν τῷ βορβόρῳ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν. Ὡστε καὶ κατὰ ταῦτα, διὰ νὰ κοινωνῇ τις ἀξίως, πρέπει νὰ διὰγῃ

βίον εὐσεβοῦς σεμνότητος καὶ νὰ ζῇ ζῶν ἠθικῆς καθαρότητος, νὰ μὴ ᾔνε δὲ κύων ἀναιδείας καὶ θρασύτητος, καὶ νὰ μὴ ᾔνε ὡς ἄλλος βορβορώδης χοῖρος ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ τῆς ἀμαρτίας ἐγκυλινδούμενος.

Γ') Θέλων δὲ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν νὰ διδάξῃ τί θὰ πάθωσιν οἱ ὅλως ἀναξίως κοινωνοῦντες, εἶπε τὴν παραβολὴν τοῦ συμποσίου τῶν γάμων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτόλμησέ τις νὰ προσέλθῃ χωρὶς τῆς ἀπαιτουμένης προπαρασκευῆς. Πρὸς τοῦτον εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὅτε εἰσῆλθε νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς παρακαθημένους : « Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου ; » Πῶς ἐτόλμησας νὰ εἰσέλθῃς ἐδῶ, χωρὶς νὰ περιβληθῇς τὴν καινουργὴν καὶ καθαρὰν τοῦ γάμου ἔνδυμασίαν ; Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν εἶχεν ἀπολογία, ἐδέθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ ἐρρίψθη εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν κόλασιν τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ τριγμοῦ τῶν ὀδόντων, ἐξεικονίζων τὸ τί μέλλουσι νὰ πάθωσιν ὅσοι ἀμεταμελήτως προσέρχονται ἀναξίως εἰς τὸ μυστικὸν θεῖον δεῖπνον.

Κατὰ ταῦτα λοιπόν, πρὶν προσέλθῃ τις εἰς τὸ μυστικὸν θεῖον δεῖπνον, πρὶν πλησιάσῃ εἰς τὴν τράπεζαν τὴν ἁγίαν τῶν γάμων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πρέπει νὰ ἐνδυθῇ τοῦ γάμου τὸ ἔνδυμα τὸ καινουργὲς καὶ καθαρὸν, δηλαδὴ τὰ φρονήματα τὰ ἁγνὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν καθαρότητα τῆς διανοίας ἀπὸ πάσης πλάνης, προλήψεως, δει-

σιδαιμονίας, πονηρίας λογισμῶν· τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας ἀπὸ παντὸς πάθους, φθόνου, μίσους, μνησικακίας, πλεονεξίας, ἐπάρσεως, αἰσχροῦ ἐπιθυμίας· καὶ τὴν χάριν τῆς ἀφέσεως τῶν προγεγεννημένων ἁμαρτιῶν. Ὡστε ὁ ἀνακαινισμὸς καὶ ἡ καθαρότης τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας καὶ ἡ χάρις τῆς ἀφέσεως, ἰδοὺ τοῦ γάμου τὸ ἔνδυμα, ὅπερ προαπαιτεῖται πρὸ τῆς θείας κοινωνίας.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ τοῦ ἀξίως κοινωνεῖν.

Δ΄.) Μετὰ δὲ τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, καὶ ὁ τῶν ἐθνῶν μέγας ἀπόστολος, ὅστις στόμα Χριστοῦ ἀπεκλήθη, γράφων πρὸς Κορινθίους διὰ τὸ μέγα ζήτημα τῆς προπαρασκευῆς διὰ τὴν θείαν κοινωνίαν, οὕτω λέγει Παῦλος: «Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.» (Α΄ Κορ. ια', 28—33.)

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ μεγάλου ἀποστόλου τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς:

«Πρὶν προσέλθης, χριστιανέ, εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν, πρέπει νὰ δοκιμάσῃς τὸν ἑαυτόν σου, ἐὰν

ἤσαι πρὸς τοῦτο ἄξιος. Δοκίμασον λοιπὸν πρῶτον τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ οὕτω τρώγε κατόπιν καὶ πίνε ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς ἁγίας εὐχαριστίας. Διότι πᾶς ὅστις τολμᾷ νὰ κοινωνῇ ἀναξίως τρώγει καὶ πίνει τὴν καταδίκην του· διότι δὲν συλλογίζεται καὶ δὲν κατανοεῖ ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, ἐκ τῶν ὁποίων μεταλαμβάνει, εἶνε αὐτὸ τὸ ἅγιον σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν προσέρχονται εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν ἀναξίως, διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀσθενοῦν καὶ ἀρρωστοῦν, καὶ πολλοὶ ἀποθνήσκουν, διότι ἀναξίως μεταλαμβάνουν. Διότι, ἐὰν πρὶν κοινωνήσωμεν, διεκρίνομεν τὰ ἁμαρτήματά μας, καὶ κατόπιν ἁγίας προπαρασκευῆς μεταλαμβάνομεν, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα τότε εἰς ἀσθενείας καὶ εἰς ἀρρωστίας καὶ εἰς θάνατον· αἱ δὲ τιμωραὶ, τὰς ὁποίας τώρα ὑφιστάμεθα, ἐπέρχονται εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ Κυρίου πρὸς παιδαγωγίαν καὶ διόρθωσιν ἡμῶν, διὰ νὰ σωθῶμεν μετανοοῦντες, καὶ νὰ μὴ συγκатаδικασθῶμεν εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου.»

Κατὰ τοὺς σαφεῖς λοιπὸν τούτους καὶ φοβεροὺς λόγους τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸ πάσης θείας κοινωνίας ἀπαιτεῖται δοκιμασία, καὶ δοκιμασία διττή, ἥτοι αὐτοδοκιμασία, καὶ ἀλληλοδοκιμασία. Καὶ ἡ μὲν αὐτοδοκιμασία γίνεται ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοὺς γνωρίζοντας τὸν χριστιανικὸν νόμον καὶ κρίνοντας τὴν διαγωγὴν μας κατὰ πόσον συμμορφούμεθα πρὸς τὰ νομικὰ καὶ εὐαγγελικὰ καὶ κανονικὰ παραγ-

γέλυμα· ἡ δὲ ἀλληλοδοκιμασία γίνεται διὰ τῆς εἰλικρινοῦς ἐξομολογήσεως ἡμῶν ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν τῆς ἐκκλησίας τῶν δυναμένων νὰ κρίνωσιν ἀσφαλῶς κατὰ πόσον εἴμεθα ἄξιοι νὰ προσ-
έλθωμεν εἰς τὴν θείαν μετάληψιν καὶ δικαιουμέ-
νων ἐν περιπτώσει πλημμελείας νὰ ὑποβάλωσιν ἡμᾶς πρὸς δοκιμασίαν εἰς κανόνα ἀποχῆς ἐπὶ ὀρι-
σμένον χρόνον μετὰ εὐεργεσιῶν καὶ προσευχῆς καὶ νηστείας.

**Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία περὶ τοῦ ἁξίως
κοινωνεῖν.**

Ε΄.) Τὰ διδάγματα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστό-
λων αὐτοῦ τηροῦσα καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Ὁρθόδοξος
Ἐκκλησία, πρὶν προσκαλέσθαι εἰς τὴν θείαν μετάλη-
ψιν τοὺς πιστοὺς, βοᾷ πάντοτε διὰ τοῦ λειτουργοῦ
ιερέως ἢ διακόνου πρὸς αὐτούς : « **Τὰ ἅγια τοῖς
ἁγίοις.** » Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι τὰ ἅγια δῶρα τῆς
θείας εὐχαριστίας δίδονται εἰς τοὺς ἁγίους χρι-
στιανούς. Ἀλλὰ τίνες θεωροῦνται ὑπὸ τῆς Ἐκ-
κλησίας ἅγιοι, καὶ ἐπομένως ἄξιοι τῆς κοινωνίας
τῶν ἁγίων δώρων; Πρῶτον συντελεστικὸν ἁγιότητος
εἶνε ἡ κατ' ἀρχὴν πίστις εἰς τὰ δόγματα τοῦ χρι-
στιανισμοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει
μετὰ τὴν κατ' ἀρχὴν πίστιν τοῦ ἐννηλίκου νὰ ἐπα-
κολουθήσῃ ἡ κατήχησις αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο
δὲν ἀρκεῖ· διότι ἐφ' ὅσον εἶνέ τις κατηχούμενος
δὲν θεωρεῖται ἅγιος, οὐκ ἐπὶ ἐπομένως τῶν ἁγίων
μυστηρίων ἄγιος. Πρέπει κατηχούμενός τις τὰ δόγ-

ματα καὶ τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς τοῦ ὀρθοδόξου
 χριστιανισμοῦ νὰ ἀποδείξῃ διὰ τοῦ βίου του ὅτι
 πιστεύει καὶ δὲν ἀρνεῖται ταῦτα, καὶ ὅτι φυλάττει
 καὶ δὲν παραβαίνει ἐκείνους οὔτε δι' ἐντροπὴν οὔτε
 διὰ φόβον οὔτε διὰ συμφέρον οὔτε δι' ἡδονὴν οὔτε
 διὰ δόξαν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μόνον δὲν
 ἀρκεῖ. Πρέπει μετὰ τὴν κατ' ἀρχὴν πίστιν, μετὰ
 τὴν συνεχῆ ἀκρόασιν τοῦ θείου λόγου, ἥτοι μετὰ
 τὴν κατήχησιν, δι' ἧς ἡ κατ' ἀρχὴν πίστις γίνεται
 πίστις πεφωτισμένη, καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς
 πίστεως καὶ ὑπακοῆς, πρέπει νὰ ἐπέλθῃ τὸ βά-
 πτισμα καὶ τὸ χρίσμα, ἥτοι πρέπει νὰ ἐπακολου-
 θήσῃ ἡ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγέννησις.
 Οὕτω, καὶ μόνον οὕτω, ὁ χριστιανὸς θεωρεῖται ὑπὸ
 τῆς Ἐκκλησίας ἅγιος καὶ ἄγιος τῶν ἁγίων.

Ἅγια θεωροῦνται καὶ τὰ νεαρὰ τῶν ἁγίων χρι-
 στιανῶν τέκνα τὰ νηπιοβαπτισθέντα καὶ διὰ τῆς
 δράσεως καὶ ἐπαγρυπνήσεώς τοῦ χριστιανικοῦ
 ναοῦ καὶ σχολείου καὶ οἴκου κατηχούμενα καὶ δια-
 τηροῦντα τὴν παιδικὴν ἀθωότητα καὶ μὴ μολύ-
 ναντα τὸ βάπτισμα αὐτῶν δι' ἁμαρτίας. Ἅγιοι
 θεωροῦνται ἀκόμη καὶ ὅσοι χριστιανοὶ ἀνήλικοι ἢ
 ἐν ἡλικίᾳ μολύναντες τὸ βάπτισμα αὐτῶν δι' ἁμαρ-
 τίας, ἀπέπλυναν κατόπιν τὸν μολυσμὸν διὰ πί-
 στεως καὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως εἰλικρι-
 νοῦς καὶ δοκιμασίας ἐπὶ μακρὸν μετὰ νηστειῶν
 καὶ προσευχῶν καὶ ἀσκήσεων καὶ εὐεργεσιῶν καὶ
 ἀφ᾽ ἑσέως ἐπὶ τῇ πίστει εἰς τὴν ἀπολυτρωτικὴν δύ-
 ναμιν τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου. Ἅγιοι ἄρα δὲν θεω-

ροῦνται οἱ ἄπιστοι· ἅγιοι δὲν θεωροῦνται οἱ κατη-
χούμενοι, καίτοι πιστεύοντες· ἅγιοι δὲν θεωροῦν-
ται οἱ ἐντελῶς κατηχηθέντες, καίτοι πεφωτισμένην
ἔχοντες πίστιν· ἅγιοι δὲν θεωροῦνται οἱ βαπτισθέν-
τες μὲν καὶ χρισθέντες, ἀλλὰ μολύναντες τὸ βάπτι-
σμα αὐτῶν καὶ τὸ χρίσμα δι' ἁμαρτίας καὶ ταύτης
ἕνεκα ἀφορισθέντες καὶ ἀπολέσαντες τὸ δικαίωμα
τῆς θείας κοινωνίας· ἅγιοι δὲν θεωροῦνται οἱ μετα-
νοήσαντες μὲν εἰλικρινῶς καὶ ἐξομολογηθέντες,
ἀλλὰ διατελοῦντες ἀκόμην ὑπὸ κανόνα ποινῆς, καὶ
μῆπω τυχόντες ἀφέσεως· ὥστε μὲ ἄλλας λέξεις
ἅγιοι δὲν θεωροῦνται οὔτε οἱ ἄπιστοι, οὔτε οἱ
ἀκροώμενοι τὸν θεῖον λόγον, οὔτε οἱ κατηχούμενοι,
οὔτε οἱ ἐν μετανοίᾳ μὲν, ἀλλ' ὑπὸ ποινὴν ἔτι, οὔτε
οἱ συνιστάμενοι· ἀλλ' ἅγιοι θεωροῦνται οἱ **πιστοὶ**
οἱ μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρίσμα αὐτῶν ἢ οἱ
μετὰ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἄφεσιν αὐτῶν **πιστῶς**
ἐμμένοντες εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ δόγματος καὶ
εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τῆς χριστιανικῆς
ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τούτους θεωρεῖ ἡ Ἐκκλησία
ἀγίους φωνοῦσα. «Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις.»

Ἀλλὰ καὶ οἱ τοὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἡμετέραν, καὶ διὰ τὴν δια-
τηρῶσι προαγόμενον τὸν ἁγιασμόν αὐτῶν, πρέπει
να φρονῶσι καὶ να ὁμολογῶσιν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀφ'
ἑαυτῶν τὸν ἁγιασμόν, ὅτι εἰς ἑαυτοὺς ἀφιέμενοι εἶνε
ἐναγεῖς, ἀλλ' ὅτι ἔχουσι τὸν ἁγιασμόν ἐπὶ τῇ πίστει
αὐτῶν εἰς τὴν ἀπολυτρωτικὴν δύναμιν τοῦ θανάτου
τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ αὐτῶν ὅτι εἰς μόνος
εἶνε ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἅγιος καὶ ὁ ἀγιάζων, ἐκεῖνος

ὅστις εἶνε καὶ ὁ μόνος Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ πληρὴς τὸ Πνεῦμα τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ δοξάσας διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λόγου καὶ βίου καὶ δεῖ δοξάζων διὰ τῆς ἁγιαζούσης αὐτοῦ Ἐκκλησίας τὸν Πατέρα Θεόν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ὑπόμνησιν ὅτι τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις παρέχονται, οἱ ἅγιοι χριστιανοί, οἱ παρεσκευασμένοι διὰ τὴν θείαν κοινωνίαν, ὁρθῶς φρονοῦντες καὶ ταπεινοφρονοῦντες ἀντιφωνοῦσιν ἄδοντες, «Εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν.»

ΣΤ΄.) Παρασκευασθέντος δὲ τοῦ μυστικοῦ θείου δείπνου, προσκαλοῦνται πάντες οἱ πιστοὶ εἰς συμμετοχὴν ἐξ αὐτοῦ, τοῦ λειτουργοῦ βοῶντος τὸ «Προσέλθετε». Τὸ προσέλθετε τοῦτο κατὰ πᾶσαν λειτουργίαν λεγόμενον παραμένει εἰς γενεὰς γενεῶν τρανὸν μαρτύριον τῆς ἐπιβολῆς τῆς συνεχεῦς κοινωνίας. Προσέλθετε, βοᾷ προσκαλοῦσα πάντας τοὺς πιστοὺς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ σήμερον, ὥς καὶ πάντοτε. Ἀλλὰ πῶς νὰ προσέλθωμεν; Ἀξίως. Εἰς τί δὲ συνίσταται τὸ ἀξίως; Εἰς τὸ μετὰ φόβου Θεοῦ, μετὰ πίστεως, μετὰ ἀγάπης.

Βοᾷ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, «Προσέλθετε» ἀλλὰ βοᾷ ἅμα καὶ τὸ «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης»· βοᾷ καὶ τὸ «τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.» Ὡστε ἐπιβάλλει μὲν τὴν συνεχῆ κοινωνίαν· ἀλλ' ἐπιβάλλει ἐξ ἴσου καὶ τὴν ἀξίαν κοινωνίαν.

Παραίνεσις εἰς τὸ κοινωνεῖν ἀξίως.

Ἄς προσερχώμεθα λοιπὸν συνεχῶς, ἀλλ' ἄς προσερχώμεθα καὶ ἀξίως. Οὕτω διατασσόμεθα, καὶ

οὕτω πᾶν εὐπειθὲς τῆς Ἐκκλησίας τέκνον, οὕτω πρέπει νὰ πράττῃ. Ἄς προσερχώμεθα συνεχῶς· ἀλλὰ μετὰ φόβον Θεοῦ· ἀλλὰ μετὰ πίστεως· ἀλλὰ μετ'ἀγάπης. Ἐὰν δὲν ἔχωμεν φόβον Θεοῦ, συναισθανόμενοι τὴν θείαν τελειότητα καὶ τὴν ἡμετέραν ἀτέλειαν καὶ ἐνοχλῇν, εἴμεθα ἀνάξιοι· ἄς μὴ προσέλθωμεν. Ἐὰν δὲν ἔχωμεν πίστιν εἰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὰ δόγματα, εἴμεθα ἀνάξιοι· ἄς μὴ προσέλθωμεν. Ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην χριστιανικὴν, ἀγάπην καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς, εἴμεθα ἀνάξιοι· ἄς μὴ προσέλθωμεν.

Ἄλλως, ἂν ἀθεοφόβως καὶ ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ ἀγάπης προσέλθωμεν, παρακούοντες τότε εἰς τὴν φωνὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἀναξίως κοινωνοῦμεν, καὶ κρῖμα ἑαυτοῖς ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν, μὴ διακρίνοντες τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ δὲ μέγα τὸ ἐγκλημα, μεγάλως θὰ τιμωρηθῶμεν· ἢ θὰ ἀσθενήσωμεν, ἢ θὰ ἀρρωστήσωμεν, ἢ θὰ ἀποθάνωμεν. Ὁ ἀνάξιος λοιπόν, ὁ μὴ ἀξίως παρασκευαζόμενος, ὄχι μόνον συνεχῶς, ὄχι μόνον τετράκις, ἀλλ' οὐδ' ἅπαξ τοῦ ἔτους νὰ κοινωνῇ δύναται.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνυ ἀξίως παρασκευαζόμενος πρέπει μετὰ φόβου εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν συνεχῶς νὰ προσέρχεται· διότι δὲν ὀφείλει νὰ ἔχη πεποίθησιν εἰς τὴν περὶ τῆς ἀξιότητός του ἰδίαν κρίσιν του· διότι πολλάκις ἐκ περιφιλαντίας ἀβλεποῦμεν πρὸς τὰς ἐλλείψεις καὶ πρὸς τὰ πταίσματά μας, καὶ ὑπερεκτιμῶμεν τὰς ἀρετάς μας· δὲν λαμβά-

νομεν δὲ συνήθως ὑπ' ὄψει ὅτι, καὶ ἂν τινες ἐνίοτε ποιῶμεν πάντα, ἀλλ', ὥς εἶπεν ὁ Κύριος, πρέπει νὰ φρονῶμεν ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. Παράδειγμα πεπλανημένης περὶ ἑαυτῶν κρίσεως ἔχομεν τοὺς φαρισαίους. Ἦσαν ἐκ τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐμελέτων τὰς ἀγίας γραφάς· εἶχον κύριον ἔργον τὸ θρησκευέσθαι· ἀλλ' ἔψουν ἑαυτούς, καὶ περιεφρόνουν τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων, μὴ γινώσκοντες ὅτι «τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστὶ.» Πρέπει λοιπὸν νὰ φοβώμεθα μήπως καὶ ἡμεῖς, ὥς ἄλλοι φαρισαῖοι, ἔχωμεν ὑψηλὴν περὶ ἑαυτῶν ἰδέαν· διότι τότε θὰ εἴμεθα βδελυκτοὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ἄς μὴ λέγωμεν ὅτι, ἀφοῦ ἡμεῖς συνεχῶς κοινωνοῦμεν, οἱ δὲ πολλοὶ σπανίως, ἐνίοτε δὲ οὐδ' ἅπαξ κατ' ἔτος, ἡμεῖς ἄρα εἴμεθα οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ οἱ ἐναγεῖς καὶ περιφρονησεως ἄξιοι. Τοιοῦτο φρόνημα εἶνε τοῦ ἐσχάτου εἶδους φαρισαϊσμός, καὶ καθιστᾷ τὸν οὔτω φρονούντα, ὥς ἄλλον φαρισαῖον, χεῖρονα πολλῶν τελωνῶν καὶ πορνῶν μετανοουσῶν. Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς πατρικοὺς κόλπους, διότι μετενόησεν· ὁ δὲ οἰηματίας καὶ μισάδελφος πρεσβύτερος ἀπέμεινεν ἔξω τοῦ πατρικοῦ οἴκου, καίτοι, ὥς ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα, οὐδέποτε ἐντολὰν του παρέβη.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν ἀξίως οἱ συνεχῶς κοινωνοῦντες νὰ κοινωνῶμεν, πρέπει ἀδιαλείπτως νὰ ταπεινοφρονῶμεν καὶ πάντοτε μετὰ πολλῆς συστολῆς καὶ φόβου καὶ τρόμου εἰς τὰ φρικτὰ μυστήρια

νὰ προσεγγίζωμεν. Ἄκουε τοῦ ὑμνωδοῦ λέγοντος, «Φόβῳ πρόσελθε, μὴ φλεγῇς· πῦρ τυγχάνει.»

**Ὁ ἄγιος Ἰουστίνος περὶ τοῦ ἀξίως
κοινωνεῖν.**

Ζ'.) Περὶ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας καὶ ποῖον βίον πρέπει νὰ ζῶσιν οἱ συνεχῶς κοινωνοῦντες, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν, διηγεῖται πιστότατα, ἀφελέστατα καὶ χαριέστατα Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον ἀπολογίᾳ, (Migne 428—432) λέγων:

»Ἐπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος· καὶ οὗτος λαβὼν, αἶνον καὶ δόξαν τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἀναπέμπει καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι τούτων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πλεῖστον ποιεῖται· οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφηνεῖ, λέγων, Ἀμήν. Τὸ δὲ Ἀμήν τῇ ἐβραϊδὶ φωνῇ τὸ γένοιτο σημαίνει.

»Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδῶσιν ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσιν.

»Καὶ ἡ τροφή αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ

τῷ πιστεύσαντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδογμένα ὑφ' ἡμῶν, καὶ λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καὶ οὕτω βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν· οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. Οἱ γὰρ ἀπόστολοι ἐν τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν λαβόντα ἄρτον, εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου· τοὔτέστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως λαβόντα καὶ εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν, Τοῦτό ἐστιν αἷμά μου· καὶ μόνοις αὐτοῖς μεταδοῦναι...

» Ἡμεῖς δὲ μετὰ ταῦτα λοιπὸν δεῖ τούτων ἀλλήλους ἀναμνησκόμεν· καὶ οἱ ἔχοντες τοῖς λειπομένοις πᾶσιν ἐπικουροῦμεν, καὶ σύνεσμεν ἀλλήλοις ἀεί. Ἐπὶ πᾶσι τε οἷς προσφερόμεθα, εὐλογοῦμεν τὸν Ποιητὴν τῶν πάντων διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου.»

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

» Ἐπειτα φέρουσιν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν προσῶτα τῆς ἀδελφότητός των, δηλαδὴ εἰς τὸν ἱερέα,

ἄρτον καὶ ποτήριον νεροῦ καὶ οἴνου. Ὁ δὲ ἱερεὺς λαβὼν τὴν προσφοράν ἐπαινεῖ καὶ δοξάζει τὸν Πατέρα τοῦ Σύμπαντος διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ ἐπὶ μακρὸν εὐχαριστεῖ αὐτῷ καὶ θερμῶς ἱκετεύει νὰ καταξιωθῇ νὰ προσφέρῃ εὐπροσδέκτως καὶ νὰ κοινωνήσῃ ἀξίως ἐκ τῶν τιμίων τούτων δώρων. Ὅταν δὲ ὁ ἱερεὺς συμπληρώσῃ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πάντες οἱ παριστάμενοι χριστιανοὶ ἐπευφημοῦσι λέγοντες, Ἀμήν. Τὸ δὲ ἀμήν εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσάν σημαίνει «γένοιτο.»

Ἀφοῦ δὲ εὐχαριστήσῃ ὁ προεστὼς καὶ ἐπευφημήσῃ ὁλος ὁ λαός, οἱ ὀνομαζόμενοι μεταξὺ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν διάκονοι εἰδούσιν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν παρόντων νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος τῆς ἁγίας εὐχαριστίας, καὶ φέρουσι τὴν θείαν μετάληψιν καὶ πρὸς τοὺς ἀπόντας χριστιανούς.

»Καὶ ἡ τροφή αὕτη ὀνομάζεται εὐχαριστία μεταξὺ ἡμῶν τῶν χριστιανῶν· ἀπὸ δὲ τὴν τροφήν ταύτην δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα ἄλλον νὰ μεταλάβῃ παρὰ μόνον εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἐπίστευσεν ὅτι εἶνε ἀληθὴ τὰ χριστιανικὰ ἡμῶν δόγματα, καὶ ὁ ὁποῖος ἐβαπτίσθῃ τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, διὰ τοῦ ὁποῖου συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι καὶ ἐπέρχεται ἡ ἀναγέννησις, καὶ ὁ ὁποῖος ζῇ οὕτω πως, καθὼς παρέδωκεν ὁ Χριστὸς. Διότι δὲν λαμβάνομεν τὴν τροφήν ταύτην μὲ τὴν ιδέαν ὅτι ὁμοιάζει μὲ τὰ συνήθη φα-

γητὰ καὶ ποτὰ· ἀλλὰ περὶ τῆς τροφῆς ταύτης ἐδιδάχθημεν καὶ πιστεύομεν ὅτι εἶνε σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ. Καθὼς δηλαδὴ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσαρκοποιήθη διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ· ἥτοι καθὼς αὐτός, Θεὸς ὢν, ἔλαβε διὰ τῆς θείας δυνάμεως σάρκα καὶ αἷμα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡ τροφή τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος, τὰ ὅποια νύλόγησε, διὰ τοῦ εὐχετικοῦ καὶ εὐχαριστηρίου λόγου του, μετεβλήθη, ὡς ἐδιδάχθημεν, εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμά του, καθ' ὃν τρόπον ἡ κοινὴ τροφή, τὴν ὁποίαν τρώγομεν, τρέφει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά μας μεταβαλλομένη εἰς αὐτά. Ἐδιδάχθημεν δὲ τοῦτο παρὰ τῶν ἀποστόλων. Διότι οὗτοι εἰς τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτοῦς ἀπομνημονεύματα, τὰ ὅποια καλοῦνται εὐαγγέλια, διηγοῦνται ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἐτέλεσε τὴν θείαν εὐχαριστίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐντολὴν εἰπών, Τοῦτο, τὸ ὅποιον ἔκαμα ἐγώ, τοῦτο νὰ κάμνητε καὶ σεῖς πρὸς ἀνάμνησίν μου. Ὁμοίως διηγοῦνται ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὸ ποτήριον καὶ νύχαρίστησεν, εἶπε, Τοῦτο εἶνε αἷμά μου· καὶ μετέδωκεν εἰς μόνους τοὺς μαθητάς του τὴν ἁγίαν ταύτην κοινωνίαν.

» Ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ μετὰ ταῦτα, δηλαδὴ μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ μυστηρίου τούτου παρὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ μετὰ τὴν πρὸς τοὺς μαθητάς του παραγγελίαν νὰ τελῶσιν αὐτὸ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἡμεῖς κατ' ἀκολουθίαν συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς λόγους του, πάν-

τοτε διὰ τῆς τελέσεως καὶ μεταλήψεως τοῦ μυστηρίου τούτου ἀναμνησόμεν ἀλλήλους ταῦτα, ἡτοι φέρομεν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην ἀλλήλων τὰ κατὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ὅσοι ἐξ ἡμῶν εἴμεθα εὐποροὶ βοηθοῦμεν πάντας τοὺς στερουμένους, καὶ πάντοτε συναναστρεφόμεθα πρὸς ἀλλήλους, συνδιαλεγόμενοι, συμπροσευχόμενοι, συμπάλλοντες καὶ συνευφραίνόμενοι. Καὶ διὰ πάντα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἀπολαύομεν, εὐχαριστοῦμεν καὶ δοξολογοῦμεν τὸν δημιουργήσαντα τὰ πάντα Θεὸν Πατέρα, ἀναφέροντες πρὸς αὐτὸν τὴν λατρείαν μας διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ του Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.»

Ταῦτα οὕτω μεθερμηνευόμενα Ἰουστίνος λέγει· τὴν δὲ τούτων συνέχειαν περὶ τῆς καθ' ἑκάστην κυριακὴν λατρείας καὶ κοινωνίας παρὰ τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν βλέπει τις εἰς σελίδα 57-60, ἐν τῇ προηγουμένῃ Δ' περὶ συνεχοῦς κοινωνίας μελέτῃ.

Καὶ πάντες μὲν οἱ ἀνωτέρω παρατεθέντες λόγοι τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου εἰσὶ λίαν ἐνδιαφέροντες· ἀλλ' ἰδίως ἐνδιαφέρουσιν, ὥς σχετιζόμενοι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μελέτης ταύτης, οἱ διὰ παχέων γραμμῶν σημειωθέντες. Ἐν αὐτοῖς βλέπομεν εἰς ποίους χριστιανοὺς ἐπετρέπετο ἡ συνεχὴς κοινωνία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. Αὕτη ἐπετρέπετο εἰς μόνον τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων· καὶ βεβαπτισμένους τὸ πρὸς συγχώρησιν καὶ ἀναγέννησιν βάπτισμα· καὶ ζῶντας

ὅπως ὁ Χριστὸς παρέδωκεν, ἥτοι συμφώνως πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον του.

Τί ἐν γένει ἀπαιτεῖται διὰ τὸ ἀξίως κοινωνεῖν.

Ὅπως δ' ὁ ἅγιος Ἰουστίνος, οὕτω μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν ἐννοοῦσι τὴν προπαρασκευὴν πρὸς ἀξίαν κοινωνίαν καὶ ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία καὶ οἱ ἱεροὶ αὐτῆς κανόνες καὶ οἱ κατὰ μέρος ἅγιοι πατέρες. Κατὰ ταῦτα :

1) Ἐάν δὲν πιστεύῃς περὶ Θεοῦ Πατρὸς, περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περὶ Ἐκκλησίας, περὶ βαπτίσματος, περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, περὶ τῶν λοιπῶν ὅσα διδάσκει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ἐν γένει ἡ ἀγία Γραφή καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐάν δὲν πιστεύῃς ὀρθοδόξως, δὲν εἶσαι ἄξιός νά κοινωνῇς οὔτε συνεχῶς οὔτε ἅπαξ, ἐκτὸς ἐάν μετανοήσῃς. (Α' κανὼν Β' Οἶκ. Συνόδου.)

2) Διὰ νά κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως πρέπει νά τηρῇς πάντα τὸν δεκάλογον· νά λατρεύῃς Κύριον τὸν Θεόν σου· νά μὴ εἰδωλολατρῇς· νά μὴ βεβηλοῖς τὸ ἅγιον ὄνομά του· νά ἀγιάζῃς τὰς ἐορτάς· νά τιμᾷς τοὺς γονεῖς σου· νά μὴ φονεύῃς· νά μὴ μοιχεύῃς· νά μὴ κλέπτῃς· νά μὴ ψευδομαρτυρῇς· νά μὴ ἐπιθυμῇς τὰ τοῦ πλησίον. Ἄλλως, ἂν παραβαίνῃς τινὰς ἢ μίαν μόνον τῶν ἐντολῶν τούτων, δὲν εἶσαι ἄξιός νά κοινωνῇς οὔτε συνεχῶς

οὔτε ὀλιγάκις οὔτε ἅπαξ, ἐκτὸς ἐὰν μετανοήσης, καὶ λάβῃς, κατόπιν τῆς πληρώσεως τοῦ κανόνος σου, τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἄδειαν. (Ἐξόδου κ' 1 - 17.)

3) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, πρέπει νὰ ἐξασκῇς τὰς μακαριζομένας ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀρετάς, προσπαθῶν νὰ προάγῃσαι καθ' ἐκάστην ἐν αὐταῖς· νὰ ταπεινοφρονῇς· νὰ πενθῇς· νὰ ᾔσαι πρῶτος· νὰ ᾔσαι φιλοδίκαιος· νὰ ᾔσαι καθαρὸς τὴν καρδίαν· νὰ ᾔσαι εἰρηνοποιός· νὰ μὴ φοβῇσαι τοὺς ἔνεκα δικαιοσύνης διωγμούς· νὰ χαίρῃς, ὅταν χάριν τοῦ Χριστοῦ ὀνειδίζῃσαι ἢ διώκῃσαι ἢ ψευδῶς κακολογῇσαι. Ἄλλως, ἂν ἔχῃς τὰς ἀντιθέτους κακίας, καὶ παραμελῇς τὴν διόρθωσίν σου, δὲν εἶσαι ἄξιός νὰ κοινωνῇς συνεχῶς, ἀλλ' οὐδὲ ὀλιγάκις, οὐδὲ ἅπαξ, ἐκτὸς ἐὰν μετανοήσης, καὶ τύχῃς ἀφέσεως. (Ματθ. ε' 1 - 12.)

4) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, πρέπει νὰ προσπαθῇς νὰ γίνῃσαι ἅλας τῆς γῆς καὶ φῶς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ νὰ λάμπῃ τὸ φῶς τῶν λόγων καὶ ἔργων σου πρὸς δόξαν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς σου· νὰ τηρῇς πάσας τὰς νομιζομένας ἐλαχίστας ἐντολὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, μὴ λύων οὔτε μίαν τούτων· νὰ ποιῇς τὸν νόμον καὶ νὰ τὸν διδάσκῃς τὸ κατὰ δύναμιν καὶ ἐντὸς τοῦ κύκλου σου· νὰ μὴ ἔχῃς φαρισαϊκὴν, φαινομενικὴν καὶ τυπικὴν, ἀλλὰ πραγματικὴν καὶ οὐσιαστικὴν ἀρετὴν. Ἄλλως, ἂν ᾔσαι μωρὸν ἅλας καὶ σκότος καὶ παραβάτης τῶν ἐλαχίστων τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου ἐντολῶν, ἂν διδάσκῃς, χωρὶς

νὰ φυλάττης, ἂν ᾦσαι φαρισαῖος ὑποκριτής, δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ κοινωνῇς συνεχῶς, ἀλλ' οὔτε ὀλιγάκις. οὔτε ἅπαξ, πρὶν μετανοήσης καὶ ἀνακαινισθῇς. (Ματθ. ε' 13—20.)

5) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, πρέπει νὰ μὴ ὀργίζῃσαι εἰκὴ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, νὰ μὴ τὸν περιφρονῇς, νὰ μὴ τὸν ὑβρίζῃς· ἂν δέ ποτε τὸν ἀδικήσῃς, νὰ συνδιαλλαγῇς μετ' αὐτοῦ· νὰ μὴ βλέπῃς οἷονδήποτε πρόσωπον μὲ ὀφθαλμὸν κακῆς ἐπιθυμίας· ἂν εἶσαι ἔγγαμος, νὰ μὴ θέλῃς νὰ διαζευχθῇς τὴν γυναῖκά σου, ἐκτὸς ἐὰν ᾦνε μοιχαλὶς· ἂν εἶσαι ἄγαμος, νὰ μὴ θέλῃς νὰ λάβῃς ὡς σύζυγον τὴν διὰ μοιχείαν ἐκβεβλημένην· νὰ ἀληθεύῃς, ὁμιλῶν κατὰ συνείδησιν καὶ μὴ μεταχειριζόμενος ὄρκους. Ἄλλως, ἂν παραβαίνῃς τὰς εὐαγγελικὰς ταύτας ἐντολάς, ὀργιζόμενος, περιφρονῶν, ὑβρίζων, ἀδιάλλακτος, ἐπιρρεπὴς εἰς ὀφθαλμοπορνείαν διαζευγνύμενος ἢ συζευγνύμενος παρὰ νόμον, ψευδόμενος, πολύορκος καὶ ἐπίορκος, δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ κοινωνῇς συνεχῶς, ἀλλ' οὔδὲ ὀλιγάκις, οὔδὲ ἅπαξ, ἐκτὸς ἐὰν μετανοήσῃς καὶ τύχῃς ἀφέσεως. (Ματθ. ε' 21—37.)

6) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, δὲν πρέπει νὰ εἶσαι ἐκδικητικὸς, οὔτε νὰ αὐτοδικῇς, ἀποδίδων κακὸν εἰς τὸ κακόν· ἀλλὰ πρέπει νὰ προτιμῇς, ὡς ὀλιγώτερον κακόν, τὸ νὰ πάσχῃς μᾶλλον κακὰ παρὰ τὸ νὰ κακοποιῇς· νὰ προσπαθῇς νὰ νικῇς τὸ κακὸν διὰ τοῦ ἀγαθοῦ, δανείζων καὶ χαρίζων καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ὁποίους ὀφεί-

λεις νὰ ἀγαπᾷς, νὰ εὐλογῇς καταρωμένους, νὰ εὐεργετῇς μισοῦντας καὶ νὰ προσεύχῃσαι ὑπὲρ αὐτῶν βλαπτόντων καὶ καταδιωκόντων σε, μιμούμενος ἐν τούτῳ τὴν τελειότητα τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Σωτῆρός σου. Ἄλλως, ἂν δὲν μετανοήσῃς καὶ δὲν συγχωρηθῇς, ἐν ὅσῳ διατελῇς ἐν ἀμετανοήτῳ παραβάσει τῶν ἐντολῶν τούτων, δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ κοινωνῇς οὔτε συνεχῶς, οὔτε ὀλιγάκις, ἀλλ' οὔτε ἅπαξ. (Ματθ. ε' 38—48.)

7) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, πρέπει νὰ μὴ ἐλεῇς πρὸς ἐπίδειξιν· νὰ μὴ βαττολογῇς προσευχόμενος· νὰ ποθῇς καὶ νὰ ζητῇς ὑπὲρ πάντα τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ θείου θελήματος καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· νὰ εἶσαι ὀλιγαρκής· νὰ συγχωρῇς διὰ νὰ συγχωρησῇ· νὰ ζητῇς τὴν ἐκ τοῦ πειρασμοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ἀπαλλαγὴν· νὰ νηστεύῃς, ὅχι πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ὑποταγὴν καὶ δουλαγωγίαν τῆς σαρκός· νὰ μὴ ἔχῃς ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς σου τὸ νὰ θησαυρίζῃς ὑλικοὺς ἐπὶ γῆς φθειρομένους θησαυρούς, ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζῃσαι καὶ τούτους ὡς μέσα, διὰ νὰ θησαυρίζῃς θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ αἰωνίους· ὀφείλεις νὰ διατηρῇς καθαρὸν ἀπὸ τοῦ πνευματικῆς καὶ ἠθικοῦ σκότους, πεφωτισμένον δὲ ἐν τῷ φωτὶ τοῦ θείου λόγου τὸν ὀφθαλμὸν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς διανοίας σου· νὰ ζῇς δουλεύων εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅχι εἰς τὴν πλεονεξίαν· νὰ μὴ ἔχῃς μερίμνας δυσπιστίας περὶ τῆς ὑλικῆς συντηρήσεώς σου· νὰ ἔχῃς πεποίθησιν, ὅτι, ὅταν ἐργάζῃσαι μὲ ἐπιμέλειαν

τὸ ἔργον σου, ζητῶν πρὸ παντὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, θὰ εὐλογῇσαι, ὥστε θὰ ἔχῃς ἐπιπροσθέτως καὶ τὰ πρὸς συντήρησίν σου χρειώδη διὰ τῆς πατρικῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ὅστις, ἀφοῦ προνοεῖ περὶ τῶν πτηνῶν καὶ ἀνθέων, ἀδύνατον νὰ καταλίπῃ πεινῶντα καὶ γυμνὰ τὰ εὐπειθῆ τέκνα του. Ἄν λοιπὸν μὲ τὰς ἄλλας φυλάττης καὶ τὰς ἐντολάς ταύτας τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, εἶσαι ἀξίος νὰ κοινωνῇς συνεχῶς ἄλλως ἂν ἀκολουθῇς ἄλλας ὁδοὺς ἰδεῶν καὶ ἐνεργειῶν εἰς τὸν βίον σου, εἶσαι ἀνάξιος νὰ κοινωνῇς συνεχῶς ἀλλ' οὐδὲ ὀλιγάκις, οὐδὲ ἅπαξ. (Ματθ. στ', 1. 34.)

8) Διὰ νὰ κοινωνῇς συνεχῶς καὶ ἀξίως, πρέπει νὰ μὴ ᾔσῃς εὐπιστος εἰς τὰς ἐναντίον τῶν ἄλλων κατηγορίας, οὔτε ἐπιρρεπὴς εἰς κατακρίσεις κατ' αὐτῶν· νὰ κατακρίνης μᾶλλον καὶ νὰ διορθοῖς πᾶν ἰδικόν σου ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον εἶνε δοκὸς διὰ σέ, καὶ νὰ μὴ κατακρίνης τὸ τοῦ ἄλλου ἀμάρτημα, ὅπερ διὰ σέ εἶνε κάρφος· νὰ μὴ ἐμπιστεύῃσαι, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ τίμια εἰς ἀνθρώπους ἀναιδεῖς καὶ θρασεῖς, ὡς οἱ κύνες, καὶ ἀκαθάρτους, ὡς οἱ χοῖροι· νὰ ἐπιμένῃς προσευχόμενος καὶ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὸν Θεὸν ὅτι διὰ τῆς βοηθείας του θὰ εὐοδωθῇς· νὰ φέρῃσαι πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ὅπως θὰ ᾔθελες νὰ ἐφέρετο ἐκεῖνος πρὸς σέ, ἐὰν ᾔσο εἰς τὴν θέσιν του· νὰ μὴ βαδίζῃς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς κακίας, ἥτις εἶνε μὲν πλατεῖα καὶ πολυπληθής,

ἀλλ' ἀπάγει εἰς ἀπώλειαν· τούναντίον νὰ βαδίζῃς τὴν στενὴν καὶ πολύμοχθον ὁδὸν τῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς, ἥτις εἶνε μὲν ὀλιγοπληθής, ἀλλὰ φέρει εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν· νὰ μὴ παραπλανᾷσαι ἔξω τῶν ἀληθειῶν καὶ ἐντολῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σου ἐξαπατώμενος ἀπὸ ψευδοπροφῆτας ἢ ψευδοδιδασκάλους διδάσκοντας ἐναντία τῆς πίστεως ἐν ὀνόματι δῆθεν τοῦ Θεοῦ ἢ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης· νὰ μὴ περιορίζῃσαι εἰς μόνας προσευχὰς κενὰς ἔργων ἀγαθῶν, ἀλλὰ προσευχόμενος νὰ ἐκτελῇς ἅμα καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· διότι οὕτω μόνον θὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· νὰ μὴ περιορίζῃσαι εἰς τὸ νὰ μελετῇς μόνον ἢ εἰς τὸ νὰ σπεύδῃς μόνον εἰς ἀκρόασιν τοῦ θείου λόγου, χωρὶς νὰ τὸν ἐκτελῇς· διότι οὕτω κτίζεις ἐπὶ τῆς ἁμμου· ἀλλὰ, διὰ νὰ θεμελιοῖς τὴν αἰωνίαν εὐδαιμονίαν σου ἐπὶ τῆς πέτρας, πρέπει καὶ νὰ ἀκούῃς καὶ νὰ ἐκτελῇς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ. Ἄν λοιπὸν ἀκούῃς καὶ ἐκτελῇς ταῦτα καὶ πᾶσας τὰς ἄλλας εὐαγγελικὰς ἐντολάς, τότε εἶσαι ἄξιός νὰ κοινωνῇς συνεχῶς· ἄλλως, ἂν προσεύχησαι, ἂν νηστεύῃς, ἂν ἐκτελῇς πάντα τὰ ἔργα τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, ἅτινα καὶ ταῦτα ἀναπόφευκτα, καὶ ἀνδιδάσκης καὶ ἂν θαυματουργῇς ἀκόμη, ἀλλ' ἂν ἀθετῇς τὴν πίστιν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἀγάπην, παρακούων εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Ἰησοῦ, εἶσαι ἀνάξιός νὰ κοινωνῇς συνεχῶς, ἀλλ' οὐδὲ ὀλιγάκις, οὐδὲ ἅπαξ, ἐὰν δὲν μετανοήσῃς. (Ματθ. ζ' 1—27.)

Περατοῦντες ἐνταῦθα καὶ τὴν πέμπτην ταύτην μελέτην παρατηροῦμεν ὅτι διὰ μὲν τῶν προηγνηθεισῶν τεσσάρων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ συνεχὴς κοινωνία εἶνε καθῆκον καὶ δικαίωμα παντὸς πιστοῦ, ἐὰν παρασκευάζεται, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη· διὰ δὲ τῆς πέμπτης ταύτης μελέτης ἐξετέθησαν τὰ προαπαιτούμενα διὰ τὴν ἀξίαν προπαρασκευήν, ἥς ἀνεὺς ἡ θεία κοινωνία δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε συνεχῶς οὔτε κατὰ μακρὰς περιόδους.

Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετασθῇ τὸ ἀξίως κοινωνεῖν ἐν σχέσει πρὸς τὴν νηστείαν, περὶ οὗ προσεχῶς σὺν Θεῷ.

ΣΤ΄

Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἐν μὲν τῇ προηγουμένη πέμπτῃ μελέτῃ ἐξητάσθη τί προαπαιτεῖται ὅπως οἱ συνεχῶς κοινωνοῦντες κοινωνῶσι καὶ ἀξίως, καὶ ἐδηλώθη ὅτι ἐν τῶν προαπαιτούμενων εἶναι καὶ ἡ νηστεία. Ἐν δὲ τῇ ἑκτῇ ταύτῃ μελέτῃ θὰ ἐξετασθῇ εἰδικῶς ἡ νηστεία ἐν σχέσει πρὸς τὴν θείαν κοινωνίαν.

Ἡ θεία κοινωνία ἄνευ νηστείας.

Δὲν ἐνήστευσαν πρότερον, ἀλλ' ἐνῶ ἔτρωγον, ἐκοινώνησαν τὸ πρῶτον οἱ θεῖοι ἀπόστολοι ἐκ τοῦ ἁγίου σώματος. Δὲν ἐνήστευσαν πρότερον, ἀλλ' εὐθύς μετὰ τὸ δεῖπνον ἐκοινώνησαν τὸ πρῶτον οἱ θεῖοι ἀπόστολοι καὶ ἐκ τοῦ τιμίου αἵματος. Ὁ Θεὸς καὶ Κύριος ἡμῶν μετέδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ τὴν θείαν κοινωνίαν, «ἐσθιόντων αὐτῶν» καὶ «μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι», καὶ δὲν ἀπήτησε παρ' αὐτῶν προηγουμένην νηστείαν. (Ματθ. κβ' 26 — Μάρκ. ιδ' 22. — Λουκ. κβ' 20. † Α' Κορ. ια' 25.)

Καθώς δὲ οἱ ἀπόστολοι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Σωτῆρος, οὕτω καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων μετελάμβανον ἄνευ προηγουμένης νηστείας, ἀλλ' ἐνῷ ἐδείπνουν εἰς κοινὰς τραπέζας καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ δεῖπνον. Καθ' ὃν δηλαδὴ τρόπον παρέλαβον τὴν τέλεσιν τοῦ θείου μυστηρίου παρὰ τοῦ Σωτῆρος, οὕτω ταύτην παρέδιδον εἰς τοὺς χριστιανοὺς οἱ θεῖοι ἀπόστολοι.

Οὕτω γράφει Παῦλος πρὸς Κορινθίους : « **Ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν...** » (Α' Κορ. ια' 23.) Τί παρέλαβον οἱ ἀπόστολοι; Ὁμοῦ μὲ τὸν τρόπον τοῦ πῶς νὰ τελῶσι τὸ μυστήριον, παρέλαβον καὶ τὸ νὰ κοινωνῶσιν ἄνευ προηγουμένης νηστείας. Παρέλαβον θείαν κοινωνίαν ἐν τῷ τρώγειν καὶ μετὰ τὸ φαγεῖν. Ὅ,τι λοιπὸν παρέλαβον, τοῦτ' αὐτὸ καὶ παρέδωσαν. Διὰ τοῦτο ἡ θεία κοινωνία ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀναποσπαστως συνδεδεμένη μὲ τὰ δεῖπνα τῶν χριστιανῶν, ἅτινα ἐκαλοῦντο **ἀγάπαι**.

Ἡ θεία κοινωνία μετὰ νηστείας.

Ἀλλ' ἀταξίαι τινὲς παρεισδύσασαι, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν τῇ Δ' μελέτῃ, σελίδι 56 καὶ 57, ἐπεισαν τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρίσωσι τὴν θείαν κοινωνίαν ἀπὸ τῶν σωματικῶν δεῖπνων. Ὁ χωρισμὸς ἤρξατο ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡδὴ αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν ἄλλων ἐν ταῖς ἀγάπαις ἀτόπων καὶ ἡ ἀκράτεια περὶ τὸ τρώγειν καὶ πίνειν καθίστα τινὰς ὀλιγώτερον

ἀξιους ἢ ὅλως ἀναξίους πρὸς θείαν κοινωνίαν, διὰ τοῦτο ἐπεβλήθη εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ μὴ τρώγωσι, πρὶν κοινωνήσωσιν, ἀλλὰ νὰ κοινωνῶσι νηστικοί.

Κατὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα ὑπεβλήθη ἐρώτησις πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἅγιον Τιμόθεον, ἐὰν ἔπρεπε νὰ κοινωνήσῃ ὁ χωρὶς νὰ θέλῃ καταπιῶν ὀλίγον ὕδωρ, ἐνῶ ἐπλυνε τὸ στόμα του, ἢ ἐνῶ ἐλούετο. Ναί, εἶπεν ὁ Πατριάρχης, διότι ἄλλως ὁ Σατανᾶς, εὐρών ἀφορμὴν πρὸς παρεμπόδισιν ἀπὸ τῆς θείας κοινωνίας, θὰ πράττῃ τοῦτο συχνότερον.

Ἡ ἐρωταπόκρισις αὕτη συνιστᾷ τὸν ἱστ' τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανόνα. Ἐχουσι δὲ οἱ τούτου κανόνες ἰσχὺν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διότι ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ συνόδων οἰκουμενικῶν.

Κατὰ τὸν κανόνα λοιπὸν τοῦτον, ἐὰν, καθ' ἣν ἡμέραν πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ τις, καταπίῃ τι ἀκουσίως, δὲν πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ ἔνεκα τούτου ἀπὸ τὴν θείαν κοινωνίαν, πρᾶγμα ὅπερ πρὸ παντὸς ἐπιδιώκει ὁ Σατανᾶς· καὶ τὸ ἐπιδιώκει, διότι ὁ χωριζόμενος ἀπὸ τῆς θείας κοινωνίας χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ καθίσταται τοῦ διαβόλου εὐχέλ-ρωτον θήραμα.

Ἴδον αὐτολεξεῖ ὁ τοῦ Τιμοθέου ἱστ' κανὼν :

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἠρωτήθη: «**Ἐάν τις νηστεύων ἐπὶ τῷ κοινωνῆσαι, νηπτόμενος τὸ στόμα, ἢ ἐν τῷ βαλανείῳ, κατέπιεν ὕδωρ μὴ θέλων, ὀφείλει κοινωνῆσαι;**» Καὶ ὁ Πατρι-

άρχης ἀπεκρίθη : «**Ναί, ἐπεὶ εὐρών ὁ Σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ κωλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας, συχνότερον τοῦτο ποιήσει.**»

Ὁ δὲ κανὼν οὗτος τοῦ ἁγίου Τιμοθέου πιστοποιεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤρξατο τηρουμένη νηστεία πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ὅχι τὴν προτεραίαν· διότι οὐδέποτε ἐθεωρήθη ἐφάμαρτον τὸ νὰ πῖν τις τὴν προτεραίαν ὕδωρ, καὶ νὰ κοινωνήσῃ τὴν ἐπαύριον.

Ὡστε ὁ 1στ' τοῦ Τιμοθέου κανὼν πιστοποιῶν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ ἐνήστευον, μὴδὲν τρώγοντες καὶ μὴδὲν πίνοντες, κατὰ τὸν πρὸ τῆς θείας κοινωνίας χρόνον τῆς αὐτῆς ἡμέρας, δὲν πιστοποιεῖ οὐδαμῶς ὅτι ἐνήστευον κατὰ προηγουμένας ἡμέρας.

Ἡ θεία κοινωνία μίαν μόνον ἡμέραν, τὴν μεγάλην πέμπτην, ἄνευ νηστείας.

Ἡ δὲ πρὸ τῆς θείας κοινωνίας νηστεία τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐνῶ ἐτηρεῖτο καθ' ὅλον τὸ ἔτος, δὲν ἀπηρεῖτο μόνον κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην. ὁπότε ἡ κοινωνία τῶν χριστιανῶν ἐτελεῖτο ἐσθιόντων αὐτῶν εἰς κοινὰ συσσίτια καὶ μετὰ τὸ δειπνῆσαι, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ πρωτογενοῦς τρόπου καθ' ὃν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Πᾶσαν ἄλλην ἡμέραν οἱ χριστιανοὶ ἐκοινωνοῦν νηστικοί, ἐξαιρέσει τῆς μεγάλης πέμπτης.

Τοῦτο πιστοποιεῖ ὁ ΜΗ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου (418) διατάσσων τὰ ἑξῆς :

Ἦρεσε τῇ Συνόδῳ «ὥστε ἅγια θυσιαστηρίου, εἰ μὴ ὑπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων, μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξηρημένης μιᾶς ἐτησίης ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται . . .»

Ἡ νηστεία ἐπιβάλλεται καὶ τὴν μεγάλην πέμπτην.

Τὸ ἔθιμον τοῦ μὴ νηστεύειν πρὸ τῆς θείας κοινωνίας μόνον κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην, διατηρηθὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ 691, καταργήθη τέλεον ὑπὸ τῆς ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀκυρώσεως διὰ τοῦ ΚΘ' κανόνος αὐτῆς τὴν σχετικὴν διάταξιν τῆς ἐν Καρθαγίνῃ τοπικῆς Συνόδου καὶ διαταξάσης, ἵνα εἰς τὸ ἐξῆς καὶ κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην κοινωνῶσιν οἱ χριστιανοὶ νηστικοί. Ἐνθα καταφαίνεται ἡ ὑπερτάτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δικαιουμένων νὰ τροποποιῶσιν ἢ νὰ ἀκυρῶσι κανόνας συνόδων τοπικῶν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ θεία κοινωνία ἐγένετο κατὰ μὲν τὸν α' αἰῶνα ἄνευ νηστείας, καὶ ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς ἄνευ προηγουμένης νηστείας θείας κοινωνίας ἐτηρήθη μόνον κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην μέχρι τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος· ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος, πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως, καὶ μετὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἐπεβλήθη νὰ τελῇται ἡ μυστικὴ θυσία καὶ ἡ θεία κοινωνία μόνον ὑπὸ ἀνθρώπων αὐθιμερὸν νηστικῶν.

Συμπέρασμα δὲ συνάγεται βέβαιον ὅτι τὸ φαγητόν, οἷονδήποτε, δὲν μαιίνει· διότι ἄλλως δὲν θὰ μετέδιδε τὴν θείαν κοινωνίαν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς μαθητάς του φαγόντας. Ἡ δὲ πρὸ τῆς θείας κοινωνίας αὐθυμερὸν νηστεία ἐπεβλήθη πρὸς κατάργησιν τῶν ἐν τοῖς συσσίτιοις σκανδάλων, ὧν ἕνεκα ἀναξίως ἐκοινώνουν πολλοί.

Ἡ νηστεία καὶ αἱ ἡμέραι καθ' ἃς ὀφείλομεν νᾶ νηστεύωμεν.

Ἡ νηστεία εἶνε ἀρετή, ὅταν γίνηται μετὰ πίστεως καὶ ὅτε καὶ ὅπως πρέπει. Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐνήστευσεν, ἐν δὲ τῷ εὐαγγελικῷ νόμῳ ὑπέδειξε καὶ τὸν τρόπον τῆς θεαρέστου νηστείας. (Ματθ. Δ' 16.) Καὶ οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, ὡς βλέπομεν εἰς τὰς Πράξεις καὶ εἰς τὰς τοῦ Παύλου ἐπιστολάς, πολλάκις ἐνήστευον. Καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲ ὠρίσθησαν ἡμέραι νηστείας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ὁ 69ος ἀποστολικὸς κανὼν ὁρίζει περὶ νηστείας τὰ ἑξῆς :

«Εἷ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν οὐ νηστεύει ἢ τετράδα ἢ παρασκευήν, καθαιρεῖσθω· ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθενείαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο· ἐὰν δὲ λαϊκὸς ᾖ, ἀφοριζέσθω.»

Κατὰ ταῦτα ὅστις δὲν νηστεύει τὰς ὠρισμένας ἡμέρας, ἀνευ λόγου ἀσθενείας, χάνει τὸ δικαίωμα τῆς θείας κοινωνίας ὁ λαϊκός, καὶ χάνει τὸν βαθ-

μόν τοῦ ἀξιῶματός του καθαιρούμενος ὁ κληρικός.

Τὴν τήρησιν τοῦ κανόνος τούτου συνέστησε καὶ ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ ΚΘ' κανόνος αὐτῆς

Τὴν νηστείαν τῆς τετάρτης καὶ παρασκευῆς δικαιολογεῖ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Πέτρος διὰ τοῦ τελευταίου τῶν 15 κανόνων αὐτοῦ τῶν συγγαφέντων τὸ 304 καὶ ἐπικυρωθέντων ὑπὸ Συνόδων Οἰκαυμενικῶν.

Ἴδου τί αὐτολεξεῖ λέγει ὁ 15ος κανὼν Πέτρου τοῦ Ἀλεξανδρείας :

«Οὐκ ἐγκαλέσει τις ἡμῖν παρατηρουμένοις τετράδα καὶ παρασκευήν, ἐν αἷς καὶ νηστεία ἡμῖν κατὰ παράδοσιν εὐλόγως προστέτακται. Τὴν μὲν γὰρ τετράδα διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου· τὴν δὲ παρασκευὴν διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν.»

Νηστεία λοιπὸν τετάρτης καὶ παρασκευῆς καὶ νηστεία μεγάλης τεσσαρακοστῆς καὶ μεγάλης ἑβδομάδος, αὐταῖ εἰσιν αἱ νηστεῖαι αἱ ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων. Περὶ δὲ τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς τοῦ Ἀυγούστου οὐδὲν οἱ ἱεροὶ κανόνες ἀναφέρουσιν. Ἀλλ' αὐται, ἐπικρατήσασαι ἐξ ἔθους σεβαστοῦ, περιορίζοντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βαλσαμῶνος (1170) εἰς μίαν ἑβδομάδα, νύξήθησαν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν νῦν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν.

Ἀλλὰ τὰς νηστείας ταύτας εἴμεθα ὑποχρεωμένοι

νὰ φυλάττωμεν οἱ ὑγιῶς ἔχοντες, καὶ διότι εἶνε ἔθιμον καθιερωμένον καὶ ἀνεγνωρισμένον ἥδη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διότι σκανδαλίζομεν, ἐὰν καταλύωμεν κατ' αὐτάς, ὁπότε μεγάλως ἁμαρτάνομεν, καὶ διότι τηρούμεναι εἶνε ἐπωφελεῖς.

Ταῦτα εἶναι τὰ περὶ νηστείας ἐπίσημα ρεῖμενα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν οἷς ὀρίζονται αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ὀφείλομεν νὰ νηστεύωμεν οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, πλὴν τῶν ἀσθενῶν, οἵτινες μόνον δικαιοῦνται νὰ μὴ νηστεύωσιν, ἀλλ' ἐπιβάλλεται εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ προσέχωσι νὰ μὴ γίνωνται σκάνδαλον.

Ὅπως δ' ὑπάρχουσιν ὠρισμένοι ἡμέραι νηστείας, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἡμέραι ἐπίσης ὠρισμένοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἃς νηστεία δὲν ἐπιτρέπεται.

Κατὰ ποίας ἡμέρας δὲν ἐπιτρέπεται νηστεία.

Εἰς τοὺς χριστιανούς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νηστεύωσι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας οὔτε τὰ σάββατα, πλὴν τοῦ μεγάλου, οὔτε τὴν κυριακὴν οὔτε κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων ἐορτῶν.

Ἴδου τὶ διατάσσει ὁ ξδ' ἀποστολικὸς κανὼν :

«Εἴ τις κληρικὸς εὗρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον πλὴν τοῦ ἐνὸς μόνον, καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω.»

Ἡ δὲ ἐν Γάγγραι Σύνοδος ὅλη μόνον καθαιρεῖ καὶ

ἀφορίζει ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζει τὸν νηστεύοντα τὴν Κυριακὴν.

Ἴδου τί διατάσσει ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοπικῆς συνόδου τῆς συνελεύσεως τὸ 340.

«Εἴ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ κυριακῇ νηστεύοι, ἀνάθεμα ἔστω.»

Οὔτε δὲ τὰ σάββατα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς ἐπιτρέπεται νὰ νηστεύῃ τις, ὥς κακῶς ἐπραττον οἱ χριστιανοὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἴδου τί περὶ τούτου διατάσσει ὁ ΝΕ' κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου :

«Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστείᾳ τοῖς ταύτης σάββασιν νηστεύειν παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα : Εἴ τις κληρικὸς εὗρεθῇ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν νηστεύων ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω».

Ὁ ΝΕ' οὗτος κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξηγεῖται ὥς ἑξῆς :

«Ἐπειδὴ ἔχομεν μάθῃ ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς πόλεως Ῥώμης νηστεύουσι τὰ σάββατα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἐνῶ ἡ συνεχὴς ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις δὲν ἐπιτρέπει νὰ νηστεύῃ κανεὶς τὸ σάββατον, διὰ τοῦτο ἀποφασίζει ἡ ἁγία Οἰκουμενικὴ

Σύνοδος νὰ ἐφαρμόζηται καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ὁ ξδ' ἀποστολικὸς κανὼν, ὅστις λέγει: «Ἐὰν κανεῖς κληρικὸς εὗρεθῇ νὰ νηστεύῃ τὴν Κυριακὴν καὶ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ μεγάλου, νὰ καθαιρῇται, ἂν δὲ ὁ νηστεύων τὴν κυριακὴν ἢ τὸ σάββατον ᾔνε λαϊκός, νὰ ἀφορίζηται.»

Τὸ δὲ ἱερὸν πηδάλιον ἐν β' ὑποσημειώσει τοῦ κανόνος τούτου λέγει: «Σημείωσαι ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καταλύει τὰ σάββατα καὶ τὰς κυριακάς τῆς τεσσαρακοστῆς εἰς οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀστρακόδεσμα.»

Ὁ δὲ νγ' ἀποστολικὸς κανὼν καταδικάζει εἰς καθαίρεσιν τὸν κληρικόν, ὅστις ἀπέχει κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν κρεῶν καὶ τοῦ οἴνου ἔνεκα βδελυγμίας καὶ ὄχι ἔνεκα ἀσκήσεως. Βδελυγμίαν δὲ ἐννοεῖ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ κρέας καὶ τὸν οἶνον ἐπὶ τῇ πεπλανημένῃ ιδέᾳ ὅτι ἡ βρωσις τούτων μολύνει τὸν τρώγοντα καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνάξιον πρὸς θείαν κοινωνίαν.

Ἴδου τί αὐτολεξεῖ λέγει ὁ 53ος ἀποστολικὸς κανὼν:

«Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἐορτῶν οὐ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ οἴνου, βδελυσσόμενος, καὶ οὐ δι' ἄσκησιν, καθαιρεῖσθω.»

Ἐπίσης καὶ ὁ 13ος κανὼν Τιμοθέου τοῦ Ἀλεξανδρείας προσέπιμαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νηστεία τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν· διότι, ἐνῶ ἀναφέρει ὅτι πρὸ τῆς προσευχῆς τῆς θείας κοινω-

νίας απαιτεῖται νὰ ἀπέχωσιν οἱ σύζυγοι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ἐνῶ στηρίζει τοῦτο ἐπὶ ῥητοῦ τοῦ Παύλου, (Α' Κορ. ζ' 5) εἰς τὸ ὅποιον γίνεται λόγος καὶ περὶ νηστείας, ἐν τούτοις ὁ Πατριάρχης σκοπῶς παρασιωπᾷ καὶ δὲν ἀναφέρει τὴν ἐν τῷ γραφικῷ ῥητῷ ἀναφερομένην νηστείαν· διότι ἔχει ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν, ὅποτε κυρίως τελεῖται ἡ μυστικὴ θυσία, νηστεία κατὰ τοὺς κανόνας δὲν ἐπιτρέπεται.

Ἴδου ὁ 13ος κανὼν τοῦ Τιμοθέου αὐτολεξεῖ.

Ὁ ἅγιος Τιμόθεος ἠρωτήθη : «**Τοῖς συζευγνυμένοις εἰς γάμον περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας ; καὶ ποίας ἡμέρας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας ;** Καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίθη : «**Α** προσείρηκα (εἰς τὸν Ε' κανόνα) καὶ νῦν λέγω : Ὁ ἀπόστολος λέγει, **Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μήτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ. Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. Ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεισθαι τῷ Κυρίῳ.**»

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Μογίλα, τῇ κυρωθείσῃ ὑπὸ τῆς ἐν Ἱασίῳ τοπικῆς συνόδου, ἀπαγορεύεται ἡ νηστεία τοῦ σαββάτου καὶ τῆς κυριακῆς. Ἴδου τί λέγεται αὐτολεξεῖ εἰς τὴν 88ην ἐρωταπόκρισιν : **Ἀκόμῃ πρέπει νὰ φυλάττεται ἡ νη-**

στεία τῆς τετράδης καὶ τῆς παρασκευῆς· μὰ ὄχι τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς, κατὰ τὸν ἕστ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔξω ἀπὸ τὸ μέγα σάββατον.»

Τὸ ἐκ τῶν ἐπισήμων κειμένων ἐξαγόμενον.

Ἐκ τῶν ἄνω καὶ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις μελέταις παρατεθέντων ἐπισήμων κειμένων ἐξάγεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ δὲν ἐνήστευον οὔτε πλείονας, οὔτε μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς θείας κοινωνίας· διότι ὁ μὲν 9ος ἀποστολικὸς κανὼν ἀφορίζει τοὺς μὴ κοινωνοῦντας τὴν Κυριακὴν, ὁ δὲ 64ος ἀποστολικὸς ἀφορίζει τοὺς νηστεύοντας τὸ σάββατον· καὶ διότι ὁ μὲν 68ος κανὼν τῆς 6ης Οἰκουμ. Συνόδου ὀρίζει νὰ κοινωνῶσιν οἱ χριστιανοὶ ὅλην τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, ὁ δὲ 53ος καθαιρεῖ τοὺς νηστεύοντας κατὰ τὰς ἑορτάς. Τί λοιπὸν ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται; Ὅτι οἱ χριστιανοί, καὶ ἂν ᾔθελον, δὲν ἠδύναντο, δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν κανόνων νὰ νηστεύωσι τὰ σάββατα καὶ τὰς ἑορτάς· καὶ ἄρα δὲν ἐνήστευον τὴν προτεραίαν τῆς θείας κοινωνίας γινομένης κυρίως τὴν κυριακὴν. Ἡ δὲ ἀπόδειξις αὕτη εἶνε σαφεστάτη καὶ ἀνεπίδεκτος ἀντιρρήσεως.

Καὶ ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας προσεπικυροῖ ὅτι νηστεία ἐν σαββάτῳ καὶ ἐν ἑορταῖς δὲν γίνεται.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας προσεπικυροῖ ὅτι τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν δὲν ἐπι-

βάλλεται νηστεία οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς τελοῦντας τὴν ἐπιούσαν τὸ φρικτὸν μυστήριον· διότι ὁ ἱερεὺς, ἐνῶ δὲν νηστεύει τὸ σάββατον, λειτουργεῖ καὶ κοινωνεῖ τὴν κυριακὴν. Τοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ προνόμιον τῆς ἱερωσύνης· διότι τὰ προνόμια τῆς ἱερωσύνης εἶνε γνωστά· εἶνε τὸ κηρύττειν, τὸ διοικεῖν τὴν ἐκκλησίαν, τὸ τελεῖν τὰ μυστήρια, ἅτινα, μάλιστα τὰ δύο τελευταῖα, οὐδεὶς μὴ ἱερωμένος δύναται νὰ ποιήσῃ. Ἀλλὰ προνόμιον τῆς ἱερωσύνης δὲν εἶνε τὸ μὴ νηστεύειν· ὥστε, ἂν ἡ νηστεία ἀπρτεῖτο τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι θὰ κοινωνήσῃ τις, πρῶτοι ἔπρεπε νὰ νηστεύωσι πρὸ τῶν λαϊκῶν οἱ ἱερεῖς· διότι ἐν πάσῃ ἀρετῇ καὶ ἐν τῇ νηστείᾳ ἄρα, τύποι τῶν πιστῶν ὀφείλουσι νὰ ᾤσιν οἱ ἱερεῖς.

**Καὶ ἄλλος λόγος πείθων ὅτι οἱ ἀρχαῖοι
χριστιανοὶ δὲν ἐνήστευον πρὸ τῆς
θείας κοινωνίας.**

Ὅτι δὲ οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ δὲν ἐνήστευον πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, πλὴν τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων κανόνων, πλὴν τῆς διὰ τοὺς ἱερεῖς διασωζομένης καὶ σήμερον πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, πείθουσιν ἔτι πληρέστατα τὰ ἑξῆς:

Ὁ θεῖος Ἱερώνυμος λέγει ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ῥώμης ἐκοινώνουν καθ' ἐκάστην. (Ἴδε τὴν μαρτυρίαν του ἐν σελίδι 62 τῆς Δ' μελέτης.)

Ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς

ἐπαρχίας του Καππαδοκίας ἐκοινώνουν τετράκις τῆς ἐβδομάδος, κυριακὴν, τετάρτην, παρασκευὴν, σάββατον· οἱ δὲ μοναχοὶ ἐκοινώνουν καθ' ἐκάστην ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς ἅγιον ἄρτον. (Ἴδε μαρτυρίαν του ἐν σελίδι 63 τῆς Δ' μελέτης.)

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος λέγει ὅτι ἡ θεία κοινωνία γίνεται τρὶς τῆς ἐβδομάδος, ἐνίοτε καὶ τετράκις. (Ἴδε τὴν μαρτυρίαν του ἐν σελίδι 64 τῆς Δ' μελέτης.)

Ὁ ἐπιστήμων ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀρχαιολογίᾳ ἀοίδιμος Νικηφόρος Καλογεράς λέγει εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν του, σελ. 437, ὅτι « ἡ καθ' ἐκάστην ἡμέραν μετὰληψις τῆς θείας κοινωνίας ἐνομιζέτο παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἀναγκαιοτάτη καὶ ἀπαραίτητος εἰς σωτηρίαν. »

Τί ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐκ πασῶν τούτων τῶν ἀψευδῶν μαρτυριῶν ; Τὸ ἐξῆς, ὅτι ἂν ἠναγκάζοντο οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ οἱ κοινωνοῦντες τόσον συχνὰ νὰ νηστεύωσι πάντοτε πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, δὲν θὰ ἔτρωγον τότε καμμίαν ἡμέραν οὔτε κρέας, οὔτε τυρόν, οὔτε φᾶ, οὔτε ἔλαιον, οὔδὲ θὰ ἐπινόον ποτε οἶνον, ὅπερ δὲν ἐγίνετο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἀποδεικνύεται ἄρα ἀναντιρρήτως ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ δὲν ἐνήστευον πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, ἐκτὸς ἐὰν προηγοῦντο ἡμέραι νηστείας.

Συμπέρασμα.

Ἐκ πάντων τῶν περὶ νηστείας καὶ θείας κοινωνίας παρατεθέντων ἐπισήμων κειμένων ἀποδεικνύεται :

α') Ὅτι ἡ νηστεία εἶνε ἀρετὴ καὶ ἐντολὴ ἐπιβαλλομένη εἰς πάντα χριστιανὸν καθ' ὠρισμένας ἡμέρας.

β') Ὅτι ὑπάρχουσιν ἑλλαι ἡμέραι ἐπίσης ὠρισμένοι, καθ' ἃς ἀπαγορεύεται ἡ νηστεία.

γ') Ὅτι ὁ μὴ νηστεύων τὰς ὑπὸ τῶν θείων κανόνων ὠρισμένας νηστείας, ἐκτὸς ἐὰν ἀσθενῇ, καθὼς καὶ ὁ νηστεύων καθ' ἃς ἡμέρας ἀπαγορεύεται, ἀποβάλλει ἀφορίζομενος τὸ δικαίωμα τοῦ κοινωνεῖν.

δ') Ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ νηστεία τοῦ σαββάτου, ἐνῷ ἐπιβάλλεται ἡ θεία κοινωνία τὴν κυριακὴν, καὶ ἐμποδίζεται ἡ νηστεία ἐν ἑορταῖς, ἐνῷ διατάσσεται ἡ ἐν αὐταῖς θεία κοινωνία.

ε') Ὅτι οἱ ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων χριστιανοὶ ἔτρωγον καὶ ἐκοινωνοῦν.

στ') Ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ τρώγειν καὶ κοινωνεῖν διетηρήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ μετὰ τὸν β' αἰῶνα μέχρι τοῦ ἔκτου, ἀλλὰ μόνον τὴν μεγάλην πέμπτην.

ζ') Ὅτι ἔκτοτε ἐκανονίσθη ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ κοινωνῶσιν ὅλως νηστικοὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐξάγονται ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κειμένων.

Τὸ δὲ ἐπικρατοῦν σήμερον ἔθιμον τοῦ νὰ νηστεύωσιν οἱ χριστιανοὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, καίτοι δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἐπισήμοις τῆς ὀρθοδοξίας κειμένοις, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παρορᾶται ὑπὸ τῶν ἅπαξ ἢ δις ἢ τρις ἢ τετράκις τοῦ ἔτους κοινωνούντων· διότι οἱ κατὰ μακρὰς

περιόδους κοινωνοῦντες χρήζουσιν ἐπιτιμίων, ὡς ἐπιτίμιον δὲ πρόχειρον ἐπιβάλλεται ἡ νηστεία· καὶ διότι οἱ κατὰ μακρὰς περιόδους κοινωνοῦντες ποιοῦσι τοῦτο ἰδίως κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν τεσσάρων τοῦ ἔτους νηστειῶν, ὅποτε ὄχι μόνον ὁ κοινωνῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ κοινωνῶν ὀφείλει νὰ νηστεύῃ, ἐκτὸς ἐὰν ἀσθενῇ.

Ὁ θέλων δὲ συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ ἀξίως, νὰ κοινωνῇ πρέπει νὰ ἐγκρατεύηται, καὶ πάντοτε μὲν, μάλιστα δὲ τὴν προτεραίαν τῆς κοινωνίας, καὶ ἰδίως ἀφ' ἑσπέρας, ὡς πράττουσι τοῦτο οἱ εὐλαβεῖς ἱερεῖς, καὶ ὡς παραγγέλλει Παῦλος λέγων, «Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται.» (Α' Κορ. θ'. 25.) Ἐπιβάλλεται δὲ ἐγκράτεια καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, μάλιστα δὲ διὰ νὰ μὴ ὑποθάλλωνται αἱ τῆς σαρκὸς ὀρμαί, καὶ διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζωνται οἱ βλέποντες τὸν κοινωνοῦντα ἀφ' ἑσπέρας μὲν ἀκρατῶς τρώγοντα καὶ πίνοντα, τὴν δὲ πρωίαν ἀδεῶς προσερχόμενον εἰς τὸ φρικτὸν μυστήριον. Ἀλλὰ πρωτίστως ὁ θέλων νὰ κοινωνῇ συμφῶνως πρὸς τὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει διὰ τὸ ἀσφαλὲς νὰ συμβουλευῇται πεφωτισμένον(ς) πνευματικὸν πατέρα καὶ νὰ πράττῃ κατὰ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ ὑπευθύνου ὄντος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἐπιτρέπῃ εἰς ἀναξίους νὰ κοινωνῶσι.

Περατουμένης ἐνταῦθα τῆς περὶ νηστείας καὶ θείας κοινωνίας πραγματείας, ἔπεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν περὶ τῶν ὀφελειῶν, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀξίας κοινωνίας.

